

תוכן עניינים לשאלון מספר 3

שנת הבקשה 2024

- תכנית פעילות על 3 השנים שקדמו לשנת הערכה 1-5.....
- בשוב ה' ציון 6-12.....
- שיבחו גאולים 13-21.....
- פני שבת 22-32.....
- מבקשי פניך 33-42.....
- על המידות 43-51.....
- מתנת חלקו 52-61.....
- וכוון מקדשך 62-69.....
- קיימו וקיבלו 70-93.....

תוכנית פעילות על 3 השנים שקדמו לשנת ההערכה (*)

החל מ 1 בינואר 2019 ועד 31 בדצמבר 2021

(*) בהתאם ל'תיקון רוחב להקדמת שנת ההערכה' (מבחנים לחלוקת כספי תמיכות של משרד התרבות והספורט במוסדות תרבות לשנת התמיכות 2024) שמקדם משרד התרבות בימים אלה

1. פרטו את הפרסומים / מאגרי מידע / אמצעים יישומיים וכו' שהוצאו לאור על ידכם בשנים האמורות מעלה.
2. יש לציין פעילות מחקרית שיצאה לאור ע"י המכון בלבד (שם המכון מופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות הבלעדי).
3. לגבי הטור בו אתם מתבקשים לציין את שמות החוקרים שעבדו על המחקרים:
 - א. חובה לציין פעילות מחקרית שהתבצעה ע"י חוקרי המכון בלבד. יודגש, כי בשאלון זה יש לרשום גם שמות חוקרי המכון המופיעים על הפרסום שיצא לאור, אף אם אינם עובדים במכון כיום (-) נא לציין כוכבית (*) ליד שמם).
 - ב. חובה לציין שם מלא (משפחה ופרטי) של כל החוקרים ע"פ סדר הא'-ב'.
 - ג. שמות החוקרים המופיעים בשאלון זה – חייבים להופיע גם בפרסום עצמו. חייבת להיות התאמה מוחלטת בין שמות החוקרים המופיעים בשאלון, לבין שמות החוקרים בפרסומים.
 - ד. אין להוסיף תארים כלשהם לשמות החוקרים באף אחד מן השאלונים השונים (על מנת למנוע פגיעה בכבודם של החוקרים, בכותרות הטבלאות המתייחסות לשמות החוקרים מופיע התואר 'רבנים', המתייחס לכלל החוקרים הרשומים בטבלה).
4. חובה למלא מספר קטלוגי של הספר כפי שמופיע בספריה הלאומית.
5. חובה למלא תאריך מדויק של הוצאה לאור של הפרסומים המוזכרים: חודש ושנה עבריים ולועזיים. **סדר רשימת הפרסומים יהיה מהתאריך המאוחר ביותר של יציאתם לאור – לתאריך המוקדם ביותר של יציאתם לאור.**
6. ניתן כמובן להוסיף שורות לטבלאות, בעת הצורך, אך אין לשנות את מבנה הטבלה!
7. יש למלא את הטבלה ונספחיה באופן מדויק, מקצועי ומפורט, ולחתום בסופה, במקום המיועד לכך (סוף עמוד 3)!

פרסומים שיצאו לאור בתקופה שהחל מ 1 בינואר 2019 ועד 31 בדצמבר 2021

מס'	שם הפרסום	סדר הפרסומים יהיה מתאריך ההוצאה לאור המאוחר ביותר – לתאריך ההוצאה לאור המקודם ביותר	מספר הקטלוגי של הספר בספריה הלאומית: מס' מערכת ומס' מדף	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור וכבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה:				תאריך הוצאה לאור				תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל של המהדורה הקודמת	האם הוזכר משרד התרבות והספורט בפרסום כמי שסייע להוצאתו לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום:	
							ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש עברי	שנה עברית	חודש לעזי	שנה לעזית	שם משפחה						שם פרטי
1	בשוב ה' ציון	A2019A 14150	110	מים חיים	400		V			אייר	תשפ"א	מאי	2021	המכון שכתב והוציא לאור מתוך עבודה מעמיקהעם הרבאית ביאורועל ענייני יום העצמאות ויום ירושלים מתוך הגות הרצי"ה קוק זצ"ל	הרחבות במקורות רבים ובדברים מורכבים להבנה בשפה קולחת ובהירה על מאמרים של הרצי"ה כן מהדורה חדשה עם תיקונים יצא בעבר ע"י המכוןקוק	מהדורה חדשה עם תיקונים יצא בעבר ע"י המכון	לא	טרספולסקי, טירנובר, שפירא, זיס	יובל צבי מנדי מאיר- שמחה מתן	
2	שיבחו גאולים	A2022A 14165	325	מים חיים			V			ניסן	תשפ"א	מרץ	2021	המכון שכתב וערך וליקט מהרבנים והוציא לאור מבט מעמיקעל חג הפסח מתוך מבטו של הרב קוק זצ"ל הרב הראשי לישראל. וכן של הרצי"ה קוק זצ"ל מנהיג הציבור הדתי לאומי. וכן רבנים חשובים דיינים וחברי מועצת הרבנות הראשית	תרומת הספר היא בהפצת תורת הרב קוק זצ"ל ובהעמקה בהלכות פסח.	חדש	לא	טרספולסקי, שפירא, זיס	מתן יובל צבי מאיר- שמחה	
3	פני שבת	11217A	171	מים חיים			V			אדר	תשפ"א	מרץ	2021	הספר מבאר נקודות מעשיות מתוך פרשיות השבוע מתוך מבט גאולי. הספר מתוך תורתו של הרב יעקב שפירא ראש ישיבת מרכז הרב וחבר מועצת הרבנות הראשית	הספר מיוחד מאד בעמקות הרבה שלו על אף שהוא מאד מאד תמציתי וגניש לכל אדם בלימוד פשוט וקצר	חדש	לא	טרספולסקי, שפירא, זיס	מתן יובל צבי מאיר- שמחה	

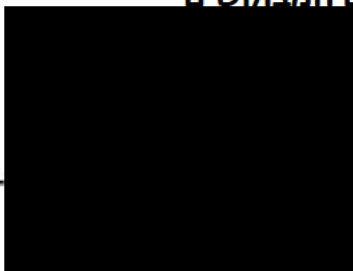
מס'	שם הפרסום	סדר הפרסומים יהיה מתאריך ההוצאה לאור המאוחר ביותר – לתאריך ההוצאה לאור המקודם ביותר	מספר הקטלוגי של הספר בספריה הלאומית: מס' מערכת ומס' מדף	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור ובבעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה:				תאריך הוצאה לאור				תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!	חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל" של המהדורה הקודמת	כמי הוזכר משרד התרבות והספורט בפרסום כמי שסייע להוצאתו לאור? כן / לא	האם הוזכר משרד התרבות והספורט בפרסום כמי שסייע להוצאתו לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום:	חובה לציין שם משפחה ושם פרטי ע"פ סדר הא'–ב' של שם משפחה, באיות זהה לנכתב בשאלון 6	שימו לב: חובה על שמות החוקרים הללו להופיע במלואם על הפרסומים שיצאו לאור																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																											
							ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש עברי	שנה עברית	חודש לועזי	שנה לועזית	שם משפחה											שם פרטי																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										

מס'	שם הפרסום	סדר הפרסומים יהיה מתאריך ההוצאה לאור המאוחר ביותר – לתאריך ההוצאה לאור המקודם ביותר	מספר הקטלוגי של הספר בספריה הלאומית: מס' מערכת ומס' מדף	מס' עמודים	שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית ומופיע על הפרסום כמוציא לאור ובעל הזכויות השמורות	מס' עותקים שהודפסו	אופן הפצה:				תאריך הוצאה לאור				תמצית תוכן הפרסום ותיאור עבודת המכון ביחס אליו	תמצית תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים	חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!	חובה לצרף תוכן מפורט ומדויק בדפים נפרדים!	האם הפרסום הינו חדש, או שמא מהדורה נוספת? אם מדובר במהדורה נוספת, נא לציין את סוג השינוי שנערך בין המהדורות, ואת שנת ה"ל של המהדורה הקודמת	האם הוזכר משרד התרבות והספורט בפרסום כמו שסייע להוצאתו לאור? כן / לא	שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום:	
							ספר	מאגר מידע	אמצעי יישומי	חודש עברי	שנה עברית	חודש לועזי	שנה לועזית	שם משפחה							שם פרטי	
																					שמות החוקרים הרבנים שעבדו על הפרסום:	
7	וכון מקדשך	1415A	121	מים חיים	1200		V				תמוז	תשע"ט	יולי	2019	תורתו ומשנתו של הרב קוק זצ"ל בפרשיות השבוע.	בפרשיות השבוע	המכון שכתב והוציא לאור מתוך עבודה מעמיקה עם הרב את ביאורו על ענייני המקדש מתוך דברי המהר"ל ומרן הראי"ה קוק זצ"ל	הרחבות במקורות רבים ובדברים מורכבים להבנה בשפה קולחת ובהירה על עניין המקדש והחג.	חדש	לא	זיס טרספולסקי שפירא	מתן יובל צבי מאיר-שמחה
8	קיימו וקיבלו	A2019A 14149	265	מים חיים	400		V				אדר ב'	תשע"ט	מרץ	2019	המכון שכתב וערך וליקט מהרבנים והוציא לאור מאמרים של רבני ישיבת מרכז הרב בביאור והעמקת בביאור חג הפורים לאורו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל. בין המאמרים מתפרסם דבריו של הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל הרב הראשי לישראל. וכן של הרצי"ה קוק זצ"ל מנהיג הציבור הדתי	הספר הינו מקיף מאד את נושא המועד. והעמקה לאורו של הרב קוק זצ"ל כמו כן נושא בין כותביו חברי מועצת הרבנות הראשית ודבריו של הרב אברהם כהנא שפירא זצ"ל הרב הראשי לישראל וראש ישיבת מרכז	חדש	לא	זיס טספולסקי שפירא	מתן יובל צבי מאיר-שמחה		

חובה לצרף לכל פרסום המופיע בטבלה את המסמכים הבאים; יש לסמן ✓ במשבצות הבאות:

- ☐ צילום עמוד שער.
- ☐ צילום עמוד בו מופיע שם המכון שביצע את הפעילות המחקרית והוציאה לאור ובעל הזכויות הבלעדי.
- ☐ צילום עמוד תוכן העניינים.
- ☐ צילום עמוד מתוך הספר, בו מופיעים שמות המחברים (החוקרים) שעבדו על הפרסום.
- ☐ צילום **חמישה** עמודים מתוך הספר.
- ☐ פירוט נרחב של התוכן המפורט לכל פרסום.
- ☐ פירוט תרומתו למחקר התורני ולציבור הלומדים.
- ☐ פירוט עבודת המכון בהקשר לכל פרסום (עבודה מקורית, עצמאית, פילולוגית, פענוח וחקר כתב יד, חשיפת מקורות, ההדרה וביאורים).

הריני מצהיר בזאת על נכונות הפרטים שמולאו בטבלה, ועל צירוף כל הנספחים המבוקשים

חתימת מנהל המכון

שם מנהל המכון מרסל מנחם איינזבר

הספר עוסק סביב ימי התקומה והגאולה להם זכינו בדורנו זה בהקמת מדינת ישראל ובמלחמת ששת הימים: יום העצמאות ויום ירושלים.

בספר שני סוגי מאמרים: שיחות קצרות שמסר הרב לקראת המועדים - 'נגילה ונשמחה בך' ו'ממשלתך בכל דור ודור' ליום העצמאות, ו'מקדש מלך עיר מלוכה' ליום ירושלים. בנוסף נערכו בחוברת סדרות שיעורים שמסר הרב במאמרו של רבנו הרב צבי יהודה קוק זצ"ל: "מזמור י"ט של מדינת ישראל" ו"ומאחר כותלנו".

לאורך המאמרים מבאר הרב מגנס עניינים שונים השייכים לגאולת ישראל בהקמת המדינה ומלמדנו על ההסתכלות של הכרת הטוב - להכיר בטוב הגדול שעשה ה' לנו, גם כשהדרך עוד לפנינו כדי להגיע אל המושלמות עדיין הסתכלותנו על חצי הכוס המלאה והכרת הטוב גדולה. פאן נוסף שהרב מגנס מבאר זה עניינה של קדושת ירושלים ומעלתה שזכינו להגיע אליה במלחמת ששת הימים בכיבוש ירושלים העתיקה והר הבית. בין היתר מביא את ביאור הרצי"ה זצ"ל לדברי חז"ל הידועים על הכותל המערבי אשר ממנו לא זזה שכינה.

כדרכו של הרב מגנס השיעורים והמאמרים מתובלים בסיפורים על רבני הישיבה וגדולי ישראל, ונעשתה השתדלות לשמר את סגנונו המיוחד של הרב למען ירגיש הקורא את כאילו הרב כנגדו.

החוברת נערכה מתוך שיעורים ושיחות שהעביר הרב יהושע מגנס שליט"א בישיבת מרכז הרב.

**בשוב
ד' ציון**

למועדי אייר

הרב יהושע מגנס

תוכן עניינים

מזמור י"ט של מדינת ישראל.....	יא
וממשלתך בכל דור ודור.....	נז
נגילה ונשמחה בך.....	סג
מאחר כותלנו.....	סו
מקדש מלך עיר מלוכה.....	צח
סדר תפילת ליל יום העצמאות ויום ירושלים.....	קו

הגובל בחלול השם: היכן הנקנים, עיני העדה, גדולי התורה ותופשיה בחוצות ירושלים, בשמחת עמנו ונחלתנו?

את ארצי חילקו¹

לפני י"ט שנה, באותו לילה מפרסם - ליל י"ז בכסלו, הידוע ככ"ט בנובמבר, יום החלטת האו"ם על תכנית החלוקה, קהניע ארצה החלטתם החיובית של מושלי אמות העולם לתקומת מדינת ישראל, פשקל העם נהר לחוצות להג פרבים את רגשי שמחתו לא יכלתי לצאת ולהצטרף לשמחה. ישבתי בדרך ואדם כי נטל עלי. באותן שעות ראשונות לא יכלתי להשלים עם הצעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקנים "ואת ארצי חילקו" (יואל ד, ב). כן, איפה חברון שלנו - האנחנו שוכחים את זה? והיכן שקם שלנו, ויריחו שלנו, איזה - הנשקחנו? וכל עבר הירדן - שלנו הוא, קל רגב ורגב, קל ד' אמות, קל חבל ארץ וכברת אדמה השיכים לארץ ד' - הכינינו לתור אפלו על מילימטר אחד מהן? באותו מצב, מזעזע בכל גופי, פצוץ קלי וחתוך לגזרים - לא יכלתי אז לשמח. קה היה המצב לפני י"ט שנים, באותו לילה ובאותן שעות. למחרת בא אל ביתנו איש ברית קדשנו, הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זכר צדיק לברכה - היה לו צורך לבוא, וכלום יתכן שלא היה בא? התיחדנו אז שנינו, באותו חדר קטן ומקדש שב"בית הרב" -

"הלוואי והיה אפשר להעביר את ההתרגשות, את העוצמה הארדית שחשו ברצי"ה זצ"ל ביום העצמאות, אנו זכינו לראות אותו, לשמוע אותו, קצת הצלחנו לחוש איך גדול רואה את היום הזה. הלוואי והיה אפשר להעביר את זה... לא רק כדיבור אלא את תחושות הלב שאי אפשר לבטא במילים. כל מי שהיה במחיצתו ביום העצמאות - זה משהו שנשאר בלב לכל החיים.

ולאן יבוא אז אם לא לשם? - מזעזעים ישבנו ודמומים. לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: "מאת ד' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו" (תהלים קיח, כג).

כל דברי רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל הם בעומק, אפילו בחירת הפסוקים: הוא מתחיל בפסוק ממגילת איכה, "שבתי בדד ואדום כי נטל עלי"י², ומסיים בפסוק מן ההלל, "מאת ד' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו"י³.

כשהרצי"ה מספר שלבסוף הם התאוששו ואמרו "מאת ד' הייתה זאת", אין זה מפני שהוא חזר בו מהזעזוע של "את ארצי חילקו". הוא רק הוסיף שאין ברירה ומוכרחים לזכור שהמאורעות מתנהלים על פי רצון ד', "מאת ד' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו".

שמעתי שהיה מי שדן עם הרצי"ה על כך באותה תקופה, אותו גדול טען שאם ארץ ישראל הייתה כולה בידינו, ואחר כך היה מצב של "את ארצי חילקו" - זה אכן היה חורבן, והיה צריך לשבת שבעה ולומר פסוקי איכה. אבל כאשר המצב אינו כזה, אלא סוף סוף נותנים לנו חלק מארץ ישראל - על כך בוודאי יש לשמוח, ואין מקום לקונן בשעה גדולה כזו, אבל הרצי"ה לא ראה כך את הדברים. אצל הרצי"ה הייתה תחושה שאי אפשר לשמוח על בשורה כזאת, מצד אחד יש בשורה של "החלטתם החיובית של מושלי אמות העולם לתקומת מדינת ישראל", ומצד שני ישנו המשבר הנורא של "את ארצי חילקו".

באותו מעמד בו דיבר הרצי"ה, ביום העצמאות התשעה עשר, הוא התחיל לזעוק, כמו ששומעים בהקלטה, "איפה חברון שלנו - האנחנו שוכחים את זה? והיכן שקם שלנו, ויריחו שלנו, איזה - הנשקחנו? וכל

² איכה ג, כה
³ תהלים קיח, כג

עבר הירדן - שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השיקים לארץ ד' - הבידינו לומר אפלו על מילימטר אחד מהן?!" סיפרו הנוכחים במעמד שהם הביטו ברצי"ה בתימהון - כבר חשע עשרה שנה הארץ הייתה מחולקת ואיש לא חלם שהמצב ישתנה, אף אחד לא דיבר בכלל על חברון ועל יריחו שלנו. על זה גופא היה חלק מהזעקה הגדולה של הרצי"ה: על שאנשים הרימו ידיים מן התביעה לשלמות הארץ - לא יכול להיות ששכחנו מארץ ישראל!

אחרי שנים, כשביקשו מהרצי"ה להצטרף אל 'התנועה למען ארץ ישראל השלמה' שזה עתה קמה, הוא לא הסכים בשום פנים ואופן. איך אפשר לדבר על ארץ ישראל השלמה ללא חצי האי סיני, שלשיטת רבי יהודה הלוי¹ ורש"י² הוא חלק מארץ ישראל? אמרו לו: 'הרב, במצב של היום יש לדבר על מה שאפשר...'. אך הרצי"ה אמר להם: זו לא 'ארץ ישראל השלמה'. המצב של היום אינו מצב של שלמות.

בבית של הרצי"ה הייתה גלויה ועליה ציור של ארץ ישראל עד הגילוס. אני זוכר שפעם שאלו אותו מדוע הוא סובר כרש"י ורבי יהודה הלוי - שארץ ישראל מגיעה עד הגילוס, הרי יש ראשונים, כמו ה'כפתור ופרח'³, שכתבו שארץ ישראל מגיעה רק עד ואדי אל עריש. יתרה מכך: ה'כפתור ופרח' חי בארץ ישראל, מה שאין כן רש"י, שלא היה בארץ ישראל והמפות שברשותו לא היו מדויקות. הרצי"ה ענה בפשטות שהוא אינו מבין את השאלה: הרי כלל נקוט בידינו, ספקא דאורייתא לחומרא.

¹ מאמר שני סעיף יד
² יהושע יג, יג
³ פרק יא

היא נפלאה בעינינו

יש לעמוד כאן על נקודה שלמדנו מהרצי"ה. הוא היה רואה הרבה הרבה חיוב בעם ישראל ובמדינת ישראל, אבל תמיד הדגיש שאיננו מסתפקים במועט. אם התורה אומרת שכל רגב ורגב בארץ ישראל הוא שלנו - אי אפשר להסתפק במועט! הוא לא יכול היה לסבול הסתפקות במועט מסוג זה. על זה לא נאמר להסתפק במועט. בוודאי אנו יכולים וצריכים להסתכל ולראות שזהו חלק מתהליך, ו"מאת ד' הייתה זאת", אבל קודם כול יש לראות ש"היא נפלאה בעינינו", כלומר שאין זה דבר פשוט. קודם כול מוכרחים לעבור את המהלך הזה שהרצי"ה עבר, כשהוא לא יכול היה לשמוח והרגיש כמו בתשעה באב, ורק כך ניתן בסופו של דבר לומר באמת: "מאת ד' הייתה זאת, היא נפלאה בעינינו".

הפסוק "מאת ד' הייתה זאת" נאמר על מלכות בית דוד. חז"ל¹ מסבירים שהפסוקים שם נאמרו כשדוד המלך נבחר להיות מלך על ידי שמואל, הפסוקים מתארים מה היו התגובות באותה שעה: דוד המלך אמר "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה", ישי אביו אמר "אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה", ואחיו של דוד, שהיו אנשים גדולים וצדיקים גדולים, וראו את עצמם ראויים להיות מלכים, אמרו: "מאת ד' היתה זאת, היא נפלאה בעינינו". גם שמואל חשב בתחילה למשוך למלך את אחד מאחיו של דוד, ואמר לו הקב"ה: "האדם יראה לעינים וד' יראה ללבב"², כלומר: יש כאן דברים פנימיים שאיננו יכולים להכיר אותם.

¹ פסחים קט"ז ע"א
² שמואל"א טו, ו

שם, שהקב"ה גואל את ישראל לא מפני שחזרו בתשובה, אלא "ואחמול על שם קודשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם"^{מא}. מהו חילול השם? - "...באמור להם עם ד' אלה ומארצו יצאו"^{מב}. הרצי"ה הסביר באופן זה את הפסוק: חילול השם הוא שאם אכן עם ד' אלה - מה הם עושים בגלות?

רק כשהקב"ה יביא אותנו לארץ ישראל. כתוב בפסוקים: "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם"^{מג}, ואז: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"^{מד}. רק אז יבוא הנושא של התשובה ושל הגאולה השלמה, אם כן, השלב הראשון יהיה עצם קיבוץ הגלויות, ורק אחרי שעם ישראל יישאר בארץ ישראל יבוא השלב של החזרה בתשובה.

כתפילת השבת אנחנו אומרים: "יהי רצון מלפניך... שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו", ונראה שאלו הם שני השלבים - השלב הראשון הוא 'תעלנו בשמחה לארצנו', שזה המצב שבו אנו נמצאים היום, כשיש קיבוץ גלויות, כשעם ישראל מגיע מכל רחבי תבל. אבל אין זה עדיין סיום הגאולה של עם ישראל; השלב השני הוא 'ותטענו בגבולנו'.

בפסוקים האחרונים של ספר עמוס כתוב: "הנה ימים באים, נאם ד', וגש חורש בקצר ודרך ענבים במשך הזרע, והטיפו ההרים עסים וכל הגבעות תתמוגגנה, ושכתי את שבות עמי ישראל, ובנו ערים נשמות וישבו, ונטעו כרמים ושתו את יינם, ועשו גנות ואכלו את פריהם, ונטעתים על אדמתם, ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם,

^{מא} יחזקאל לו, כב

^{מב} שם, כ

^{מג} שם, כד

^{מד} שם, כה

אמר ד' אלקיך"^{מה}. מה פירוש 'ונטעתים על אדמתם' לאחר ש'בנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את יינם'? אלא שהרי ישראל יתנו את פריים, ורק לאחר מכן יבוא השלב של 'ונטעתים על אדמתם', שהוא המצב של החזרה בתשובה והגאולה השלימה. זה מקביל בדיוק למה שאמר הרצי"ה, שקודם יהיה קיבוץ גלויות והרי ישראל יתנו את פריים, ורק אחר כך תבוא החזרה בתשובה, שהיא מה שחסר לנו כדי שנהיה נטועים בגבולנו.

הדברים כתובים במפורש בחזון העצמות היבשות^{מז}: "העליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל", ואחר כך^{מח}: "ונתתי רוחי בכם וחיייתם...", ואז^{מט}: "...והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי נאם ד'". מה גורם למעבר בין 'והבאתי אתכם אל אדמת ישראל' ל'והנחתי אתכם על אדמתכם'? הפסוק שבתווך, "ונתתי רוחי בכם וחיייתם".

הרד"ק שואל מה פירוש 'והבאתי אתכם אל אדמת ישראל'... ונתתי רוחי בכם וחיייתם', איך הם יגיעו לארץ ישראל בלי שתהיה להם רוח חיים? אומר הרד"ק^{מא}: "ב'והבאתי אתכם אל אדמת ישראל' מדובר על התחייה החומרית של ארץ ישראל, כשעם ישראל יעלו לארץ ישראל, והפסוק 'ונתתי רוחי בכם וחיייתם' מדובר על חזרה בתשובה, לכן אין כתוב רק 'רוח חיים' אלא 'רוחי'.

^{מז} עמוס ט, יג-טו

^{מח} פס' יב

^{מט} פס' יג

^{מא} פס' יד

^{מב} בפס' יב

מאחר כותלנו

פתיחה

בזמן שלטון המנדט הבריטי בארץ ישראל, התנהל מאבק עם הבריטים והערבים על זכותם של היהודים לעלות אל הכותל. ביחס לכך כתב רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל את המאמר שלפנינו.

ר' שמואל הכהן קוק, אחיו של הרב זצ"ל, אמר לר' אברהם: יש רק חיסרון אחד במאמר הזה - שהרב זצ"ל אינו חתום עליו. הוא התכוון שהרצ"ה כתב את המאמר ממש בסגנונו של הרב זצ"ל.

ישראל באדם והכותל בארץ

כמו ישראל בנפשות, באדם, כן הפתל בעולם, בארץ.

מפורסם בשם ספר היצירה מחלק את העולם לשלושה חלקים: עולם, שנה ונפש - מקום, זמן ואדם.

בעולם שלנו יש מדרגות: דומם, צומח, חי ומדבר. בצומח יש מעלה יתרה על הדומם, יש בו את תכונות הדומם ועל גבי זה יש בו את כוח הצמיחה. בחי יש מעלה נוספת של חיים. המדבר הוא המדרגה העליונה בחלוקת המדרגות של הטבע: יש בו את כל הכוחות של

מתוך ספר 'לנתיבות ישראל' חלק ב', עמ' כט-לג [מהדורת מאבני המקום].

הדומם, הצומח והחי, ועל גביהם את מדרגתו המיוחדת כנזר הבריא. מעל זה יש מדרגה חמישית, עליה מדבר רבנו יהודה הלוי בספר הכוזרי^ט: עם ישראל, מי שמכוון את האנושות ומראה לה כיצד להתעלות למעלה ממדרגת החי, כיצד לגלות את צלם האלוקים שבאדם - זהו עם ישראל.

אותו עניין קיים ביחס למקומות בעולם. יש מדרגות בין חלקי העולם: יש אדמות שאינן ראויות לזריעה, והן דוממות. יש אדמות שראויות לזריעה ולגידולי קרקע, כלומר יש בהן כוח של הצמחה, של העלאת יסוד הדומם והיעשותו צומח, ואפילו חי - האוכל את הצמחים, גם בין אדמות כאלה יש חילוקי אופי בין סוגי קרקעות שונים, יש המיוחדים לגידול זה ויש המיוחדים לגידול אחר. לכל מקום ומקום יש הייחוד שלו. כל אלו הם הבדלים טבעיים: ויש גם אדמה שיש בה ייחוד רוחני - ארץ ישראל.

הרצ"ה זצ"ל היה אומר פעמים רבות שעם ישראל הוא תמצית האנושות ויש בו ריכוז של הכישרונות והתכונות האנושיים, וכן ארץ ישראל מיוחדת בכך שעל אף ששטחה אינו גדול היא כוללת את הכול, יש בה מהכול. בשפתנו: אדם יכול לצאת בבוקר לגלישת סקי בחרמון ובצהריים לשחות באילת. ארץ ישראל היא תמצית העולם.

עם ישראל מתייחד הן מצד המעשים שלו ואורח חייו, שמודרכים על ידי עבודת המידות והתכונות רוחניות של עבודת ד', והן מצד השראת השכינה שבישראל. כך גם בתוך ארץ ישראל יש מדרגות, כאשר המדרגה העליונה והפנימית ביותר היא מדרגת המקדש, "המקום אשר יבחר ד"^ט, שהוא מצד אחר מעשה אדם שבני מאבנים, ומצד שני

^ט מאמר א', סי' לא-לו
^ט דברים יב, יא

שיבחו גאולים –

שיחות ומאמרים בענייני פסח

מרבני ישיבת מרכז הרב

תקציר

הספר כולל 325 עמודים, בספר זה חמישה שערים: השער הפותח 'החודש הראשון' מהווה כעין שער כניסה אל חודש ניסן בכלל. אחריו בא שער 'יציאת מצרים', העוסק במשמעותה הנצחית של גאולת מצרים, בבירור אופייה הניסי העל-טבעי ובהתבוננות במושג החירות. השער השלישי 'ליל הסדר' עוסק בהרחבה במצוות הלילה הגדול, ליל התקדש חג - סיפור יציאת מצרים, אכילת פסח מצה ומרור והשבתת חמץ. בענייני הגדה של פסח נתייחד גם שער בפני עצמו, 'ביאורים בהגדה של פסח', ובו התייחסויות ממוקדות יותר לחלקים מסוימים בהגדה, ולמבנה ההגדה באופן כללי, בכיוונים שונים המשלימים זה את זה ומפרים זה את זה. השער החמישי 'שביעי של פסח' כולל מאמרים ושיחות בענייני קריעת ים סוף ושירת הים, " בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". בכל דור מתחדשת הארה נוספת של יציאת מצרים לפי צורך הדור והשעה: הארה של אמונה וחירות, של שמחת האביב, ושל הבחירה האלוקית בישראל. כמעט אין ספר שנכתבו עליו כל כך הרבה פירושים כהגדה של פסח. בכל דור ודור התעמקו בה, ביררו את יסודותיה וקיימו בהידור רב את מאמר חכמינו: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". אף בדורנו, דור התחייה והגאולה, יש להעמיק הרבה בסיפור יציאת מצרים ובמהותו של חג הפסח, ולהפנים את משמעות ייעודו הייחודי של עם ישראל, שיציאתו ממצרים תהיה לעד האביב של כל העולם כולו. בספר "שיבחו גאולים" כונס שיחות ומאמרים של רבני ישיבת 'מרכז הרב' בענייני פסח, המכניסים אותנו לקראת ימים גדולים אלו. תרומת הספר היא בהפצת תורת הרב קוק זצ"ל ובהעמקה בהלכות פסח.

יחי לך א"ה גאון מדינת א"י אולף

שיבת גאולים

שיחות ומאמרים בענייני פסח
מרבני ישיבת מרכז הרב

מאמרים
על פסח

שיבת גאולים

"בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". בכל דור מתחדשת הארה נוספת של יציאת מצרים לפי צורך הדור והשעה: הארה של אמונה וחירות, של שמחת האביב, ושל הבחירה האלוהית בישראל.

כמעט אין ספר שנכתבו עליו כל כך הרבה פירושים כהגדה של פסח, בכל דור ודור התעמקו בה, ביררו את יסודותיה וקיימו בהידור רב את מאמר חכמינו: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". אף בדורנו, דור התחייה והגאולה, יש להעמיק הרבה בסיפור יציאת מצרים ובמהותו של חג הפסח, ולהפנים לתוכנו את משמעות ייעודו הייחודי של עם ישראל, שיציאתו ממצרים תהיה לעד האביב של כל העולם כולו.

בספר שלפניכם כונסו שיחות ומאמרים של רבני ישיבת 'מרכז הרב' בענייני פסח, המכילים אותנו לקראת ימים גדולים אלו.

מים חיים

אמונה בלא מצרים
זאת נחלת ישראל היא,
שהתחילו להכליטה ביציאת מצרים,
והרשימוהו במזג חייהם בשעת חפזון.
וחזר כח עליון זה
ומאיר בכל מועד חג הפסח,
על ידי מיקלא דאסונוא,
מיקלא דמהימנוא,
אכילת מצה,
המעשרת בהשפעת חמץ ובעורו...
הדבר היסודי הקמחיה הכל
עולה למעלה מכל דין ומשפט,
כי אם הכל מאיר בבת אחת
בשקף אור גדול של מורא גדול
- זו גלוי שכינה.

(שמונה קבצים)

ניסן ה'תשפ"ב

העוסקים בקודש:

מתן זיס

יובל טרספולסקי

בניהו ינקוביץ

יהודה פריימן

מאיר שמחה שפירא

מתניה קרוטהמר

© כל הזכויות שמורות

יצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770

להזמנות: מתן 0526080198 (sms)

www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ

הפקת דפוס 'עטרת'

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בספר זה, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר לבר
בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן אם אחר העיון והדקדוק
נמצאה טעות בחוברת זו נשמח שהמוציא לאור בטובו לעדכנו במייל:
maimhaim10@gmail.com

תוכן עניינים

♦♦♦ החודש הראשון ♦♦♦

- 17.....ראש חודש ניסן.....
הרב יהושע רוזן זצ"ל
- 23.....החודש הזה לכם.....
מרח' רה"י הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא

♦♦♦ יציאת מצרים ♦♦♦

- 37.....בחירה והכרח ביציאת מצרים.....
מרח' רבנו רה"י הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל
- 42.....ישראל מגלי שם ד' בעולם.....
מרח' הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל
- 44.....תוכנה של עבדות ותוכנה של מלכות.....
מרח' רה"י הרב שאול ישראלי זצ"ל
- 50.....יציאת מצרים - יצירת עם ישראל וביסוס האמונה בד'.....
מרח' רה"י הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
- 66.....הסתר וגילוי בגלות ובנאות מצרים.....
הרב יוסף ליב זוסמן זצ"ל
- 77.....מדוע הייתה יציאת מצרים על ידי ניסים גלויים.....
הרב איתמר אורבך
- 82.....האביב של כל העולם כולו.....
הרב יאיר גובר
- 88.....זמן חירותנו.....
הרב יורם מושקוביץ
- 102.....נאות מצרים מעבדות לחירות.....
הרב אורי רותם

♦♦♦ ליל הסדר ♦♦♦

- 127..... חיבור האבות והבנים כליל הסדר
מ"ד הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל
- 129..... סיפור הגאולה והבחירה בעם ישראל
מ"ן רה"י הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
- 133..... מצוות ליל הסדר
מ"ן רה"י הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא
- 142..... אחדות התכלית וההכנה
הרב יעקב פילבר
- 146..... חמץ ומצה
הרב יעקב פילבר
- 148..... גדר חיוב הסיבה
הרב מיכאל הרשקוביץ
- 154..... חירות של אמת
הרב מיכאל הרשקוביץ
- 159..... שלושה יסודות בעבודת ליל הסדר
הרב יהושע מגנס
- 166..... חיוב מצה בזמן הזה
הרב יגאל לרר
- 179..... תכלית היציאה - סיפור היציאה
הרב פנחס מונדשיין

♦♦♦ ביאורים בהגדה של פסח ♦♦♦

- 185..... מקדש ישראל והזמנים
מ"ן רבנו רה"י הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל
- 189..... הקדמת הראי"ה לשיר השירים
הרב עוזי קלכהיים זצ"ל
- 202..... סיפור יציאת מצרים
הרב יהושע רוחן זצ"ל

- 208..... ארמי אוכד אבי
הרב יהושע מגנס
- 216..... חכם מה הוא אומר
הרב יגאל לרר
- 229..... המענה לבן הרשע
הרב דוד חי הכהן
- 236..... מצה זו שאנו אוכלים על שום מה
הרב דוד חי הכהן
- 243..... מצות סיפור יציאת מצרים במה להאריך וכמה לקצר, ומה צריך להדגיש?
הרב איתן שנדורפי
- 263..... מבנה ההגדה על פי המהר"ל
הרב אבינועם זומר
- 274..... מתחיל בגנות ומסיים בשבח
הרב יורם מושקוביץ
- 282..... עיון בסדר ההגדה
הרב אברהם ישראל טילבסקי

♦♦♦ שביעי של פסח ♦♦♦

- 297..... מעמד היראה והשירה
מ"ן רה"י הרב שאול ישראלי זצ"ל
- 301..... דבר אל בני ישראל ויסעו
מ"ן רה"י הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא
- 312..... מים סוף לגאולה השלמה
הרב איתמר אורבך
- 315..... מדוע היו ישראל נתונים בדין
הרב איתן שנדורפי
- 321..... ויאמינו בד' ובמשה עבדו
הרב שמיר שיינטופ

נספחים

מ"ן הראי"ה זצ"ל באפיית מצות | שני סיפורים מרבנו הרצי"ה

להתחדש כל הזמן

ראש חודש הוא זמן של התחדשות. כתוב ש"כ החדשים הם כנגד השבטים, וראש חודש עצמו הוא כנגד דוד מלך ישראל. עם ישראל הוא כנגד הלבנה, "שהם עתידין להתחדש כמותה", כמו הלבנה המתמעטת ומתמלאת כך אנחנו יורדים ועולים¹, המהות של ישראל היא התחדשות, אנחנו מתחדשים כל הזמן.

ישראל קשורים לקדוש ברוך הוא בלבד, וממילא כשיש ירידה הם יורדים למטה מכל האומות. המהר"ל בנצח ישראל פרק י"א מדבר על זה. הגמרא בכתובות אומרת (סו ע"ב):

תנו רבנן: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים, כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו, אמרה לו: רבי, פרנסני! אמר לה: בתי, מי את? אמרה לו: בת נקדימון בן גוריון אני. אמר לה: בתי, ממון של בית אביך היכן הלך?...

אמר להן לתלמידיו: זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה. בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר: אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרין ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

רבן יוחנן בן זכאי אומר "אשריכם ישראל, בזמן שעושין רצונו של מקום - אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום - מוסרין ביד אומה שפלה". שואלים שלכאורה 'אשריכם' שייך על החלק הראשון בלבד, אבל מלשון הגמרא משמע שהוא הולך גם על החלק השני. איזה 'אשריכם' יש בזה? המפרשים דנו בזה הרבה. אנחנו אומרים כך: ישראל הם מעל הטבע, הם אינם שייכים לטבע. השפת אמת אומר (חיי שרה חיל"א): אין כל חודש תחת השמש אבל

¹ זה מובא בסדר קידוש לבנה, אומרים שם עוד דבר, "תנא דבי רבי ישמעאל: אלמלא זכו ישראל להקביל פני אביהם פעם בחודש דיים, אמר אביי: הלכך צריך למימרא מעומד". מה זה 'הלכך'? שמעתי פירוש, שיש הרי ברכות הנהנין, ויש ברכות המצוות. ברכות הנהנין בדרך כלל מכריזים בשיבה, ואילו ברכות המצוות כתוב שצריך לעמוד, כפי שלומדים מברכת ספירת העומר, ואם כן זה הפשט, אם ברכת קידוש לבנה הייתה ברכת הנהנין היה צריך לומר כל יום כי נהנים מהלבנה, אבל כיון שמכריזים פעם אחת בחודש ולא בכל יום הרי שזו ברכת המצוות, הלכך צריך לאמרה מעומד. מפני שזה פעם אחת בחודש, צריך למימרא מעומד, כי זו ברכת המצוות.

מעל השמש אין ישן. מאחר שאנחנו שייכים מעל הטבע, כשאנו קשורים לקב"ה אנו מעל כולם, ואם לא - אין לנו אחיזה. ירידתנו למטה מכל האומות מראה שאנחנו אומה מיוחדת, וקשורים רק לקדוש ברוך הוא.

לעתיד לבוא תהיה רק עלייה, ללא ירידה. לכן היום, ראש חודש אינו כל כך יום טוב, אבל לעתיד לבוא יהיה זה יום טוב גדול. יש בשם ר' צדוק (פרי צדיק לראש חודש מנחם אב א), שבראש חודש קוראים הלל בדילוג, כי לעם ישראל יש סבלנות, הם יודעים שעכשיו צריך לדלג, ואחר כך תבוא הגאולה השלמה. ישראל יודעים גם לדלג, ואם חסר מוזיקים מעמד.

אם כל ראש חודש הוא התחדשות, ראש חודש ניסן הוא התחדשות של כל החדשים. "ראש חדשים" - ראש כל החידוש של החודשים. בראש חודש ניסן יש כוח התחדשות, יש בו סגולה להתחדש. הרי בחודש ניסן יצאנו ממצרים, התחדשנו. בכלל, אדם צריך כל הזמן להתחדש, לא לעמוד במקום אחד. כשמתחדשים יש שמחה, כשלא מתחדשים אין שמחה. כבר אמרתי להרבה חתנים: 'בנין עדי עד' פירושו כל הזמן לבנות. אם לא מתחדשים יורדים ומידרדרים, וכשיש חידוש יש שמחה.

כתוב בתוכחה שכל זה קרה "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב" (דברים כח, מז). בגלל זה באים כל הדברים הנוראיים? כי עבדת בלי שמחה? הפשט הוא כך: זה תחילת התהליך. אם עובדים בלי שמחה - מידרדרים ומידרדרים עד שמגיעים לעבירות הכי חמורות. כך גם כן לגבי מה שאומרים חז"ל שהארץ חרבה כי לא בירכו בתורה תחילה, ומאידך אומרים חז"ל שכית ראשון נחרב בגלל שלוש העבירות החמורות. שם גם כן אותו תירוץ - מפני שלא בירכו בתורה תחילה, ולקחו את התורה, כדברי הר"ן בנדרים (פא ע"א), כמו שאר חכמה, זה גרם להם הידרדרות עד למצב של כל העבירות החמורות.

פה סח

פסח מלשון פה סח. הגדה של פסח נאמרת בפה, וכן אכילת פסח, מצה ומרור, היא גם כן בפה, מנצלים את הפה גם כדי לדבר וגם כדי לאכול. בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, המצווה היחידה מהתורה לאכול היא אכילת מצה בליל הסדר.

בפסח לומדים איך לפתוח את הפה. פרעה זה פה רע. צריך לדעת מה כן לדבר ומה לא לדבר. מספרים על דרשן גדול שהיה מתכוון הרבה לדרשותיו, שאל אותו בנו: מדוע אתה מתכוון כל כך הרבה, הרי אתה כבר יודע הכול? אמר לו, אני צריך לדעת מה לא לדבר.

הגמרא בחולין אומרת:

אמר רבי יצחק: מאי דכתיב 'האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם' - מה אומנותו של אדם בעולם הזה - ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה - תלמוד לומר: 'צדק תדברון', יכול יגיס דעתו? תלמוד לומר 'מישרים תשפטו בני אדם'.

החפץ חיים - בטח לומדים בישיבה חפץ חיים ושמירת הלשון - מדבר על ההוה-אמינא, "יכול אף לדברי תורה", שגם כן ישים את עצמו כאלם, הרי כתוב "ודברת במ", מה ההוה-אמינא של הגמרא שיכול אף לדברי תורה ישים עצמו כאלם? וכי יש הוה-אמינא שלא ידבר בדברי תורה?

הוא אומר: יש שתי אפשרויות כיצד ללמוד, יש אדם שלומד לבד ויש אדם שלומד בחברותא. יש מעלה וחיסרון במי שלומד לבד, ויש מעלה וחיסרון בחברותא. המעלה בלומד לבד היא שהוא לא ידבר לשון הרע, אבל מוצד שני הדברים לא כל כך מתבררים. עם חברותא הדברים מתבררים, אבל מדי פעם קורה שמספרים לשון הרע, אם כן זו שאלת הגמרא - יכול ישים את עצמו כאלם בדברי תורה, שילמד לבד ולא ידבר עם השני? לכן תלמוד לומר: 'צדק תדברון', שלמרות הסכנה עדיף ללמוד בחברותא. אבל - צריך להיזהר שלא לדבר לשון הרע ודברים בטלים, אלא שיכול אדם לומר: אם אני לומד עם חברותא ואינני מדבר לשון הרע, אני בדרגה גבוהה, ואילו חברי אומר לשון הרע והוא לא כל כך בסדר. לכן שואלת הגמרא "יכול יגיס דעתו?", ואומרת הגמרא - לא, 'מישרים תשפטו בני אדם'. אל תתגאה על השני, כי לעולם אינך מובין את הסיבות של בני האדם.

צריך בכל דיבור שיקול דעת, לדעת מה לדבר ואיך לדבר. "מוות וחיים ביד הלשון" (משלי יח, כא), אפשר במילה אחת להביא חיים ואפשר גם להיפך חס ושלום. גם ההבדל בין מצה לחמץ הוא הבדל של נקודה אחת - האותיות של מצה הן מ' צ' וה', והאותיות של חמץ הן ח' מ' וצ', מה ההבדל בין ה' לח' נקודה אחת. יש ביטוי בכוזרי (א, עח), "שורש האמונה הוא שורש המרי", אפשר להגיע בנקודה אחת לכאן ולכאן, וצריך להפעיל שיקול דעת.

טעם איסור לא יראה ולא ימצא

עניין נוסף שמויחד לפסח הוא האיסור של "לא יראה" (שמות יז, י) ו"לא ימצא" (שם יז, יט), אין בכל איסורי מאכלות איסור שכזה, וכן בכל האיסורים בכלל, למעט איסור עבודה זרה שיש צורך שלא יהיה לו בביתו כלל, ידוע שהראשונים אומרים באיסור זה שני טעמים: טעם אחד שמובא הוא שכל השנה אנו אוכלים חמץ, וגם

לאחר הפסח נחזור ונאכל חמץ, ויש חשש שאם יהיה לאדם חמץ בביתו הוא עלול לשכוח מהאיסור ויאכל חמץ, ובייחוד לאחר הפסח, שאז בפרט אין איסור באכילת חמץ, אך חמץ שעבר עליו הפסח אסור באכילה, ויש חשש גדול שיבוא לאוכלו בטעות. טעם נוסף הוא שבאכילת חמץ יש חיוב כרת, ומשום חומרת האיסור אסרה התורה שלא יראה ולא ימצא.

נראה ששני הטעמים מרומזים בפסוק אחד, "וחגתם אותו חג לד' לדורותיכם וגו' שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (שמות יז, יד-טו), למה יש ציווי של "תשביתו שאור מבתיכם"? א. "כי כל אוכל חמץ", ב. "ונכרתה הנפש", כלומר משתי הסיבות הללו, האחת משום שכולם אוכלים חמץ ואם כן יש חשש שישכח האיסור, והשנייה משום שיש איסור כרת על אכילת חמץ, וכן מצינו בפסוק נוסף (שמות יז, יט), "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מוחצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל", אם כן גם כאן נזכרו שני הטעמים.

בין הזמנים

בבין הזמנים כולם ממהרים, אבל צריך לדעת שמכל המהירות הזו משיגים רק עוד 5-10 דקות. לפעמים כבר ב'אין כאלוקינו' או בעלינו לשבח' מתחילים להוריד את התפילין, זה מנהג לא טוב. אדם ממהר, יוצא החוצה ופוגש את חבר שלו, ופתאום יש לו עוד חצי שעה לדבר איתו... אלה דברים שקורים בכל יום, בישיבה זה בטח אחרת.

אומרים שכיוון ש'עלינו לשבח' הוא בסוף התפילה, ומזלזלים בו ואומרים אותו עם רגל אחת בחוץ, לכן כפיצוי קבעו אותו בימים נוראים באמצע תפילת מוסף. אבל צריך באמת להתפלל עד הסוף, ולא לעמוד על רגל אחת. זה בסך הכול עוד 5 דקות או עוד 10 דקות, וזו תפילה חשובה מאוד, תיקן אותה יהושע בן נון.

בעזרת ד' שנצל את בין הזמנים כמו שצריך. בין הזמנים של ניסן הוא בין הזמנים הארוך ביותר, באמת צריך לקצר קצת, בחוץ לארץ היו צריכים לחזור שבוע-שבועיים, אבל כאן בארץ מה יש? את חול המועד? מכל מקום זה גם כן חשוב, בישיבה עושים טיול, זה טוב מאוד. צריך לשמור על הגוף.

בין הזמנים זה זמן לכיבוד הורים, כשנוסעים לבית ואמא מבקשת משהו אל תגידו 'רגע, רגע' אלא תלכו מיד ותעזרו לה.

בני חבורה

קרבן פסח נחשב לקרבן ציבור. עד שיצאנו ממצרים היינו רק יחידים - אברהם לחוד, יצחק לחוד ויעקב לחוד. מתי הפכנו להיות עם? ביציאת מצרים. "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (דברים ב, כ). יש מפרשים "אהבת כלולתיך" מלשון התכללות, שהפכנו לכלל, לדבר אחד. זו יצירה מיוחדת שזכינו בה בזמן יציאת מצרים.

לכן המשניות במסכת פסחים, המתארות את סדר הקרבת קרבן הפסח, מתבטאות כל הזמן בלשון של 'בני חבורה', לא כתוב שם כמו בכל הש"ס 'שותפים שעשו כך וכך', אלא יש דגש כל הזמן על 'חבורה', מפני שפסח נחשב קרבן ציבור. יש הגדרה של שותפים ויש הגדרה שהיא מעל שותפים, של ציבור. הרב מאריך על כך במשפט כהן, שציבור ושותפים אינם אותו דבר, אלא עולמות שונים בתכלית.

כשהטמאים באו למשה רבנו ואמרו לו: "למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ד' במועדו בתוך בני ישראל" (במדבר ט, ו), לכאורה לא ברור מה רצו ממנו, וכי הם לא ידעו שעל פי ההלכה מי שהיה טמא או שהיה בדרך רחוקה לא יכול לעשות את הפסח? הם ידעו את זה, אבל כשאדם יודע שיכול היה להיות קשור למצווה כזו שהיא נחשבת לקרבן ציבור, לחבורה אחת, והוא בסופו של דבר אינו נוטל חלק בכך, זה קשה לו.

באקדמות שאומרים. לפי מנהג אשכנז, לפני קריאת התורה בחג השבועות, כתוב: "כן תהוון קביעין בהנהו חבורתא". לא כתוב שתמשיכו להיות קבועים עם אותם חברים, אלא באותה חבורה. זה לא אותו דבר, חברים הם פרטים, ואילו חבורה היא כלל אחד. בדומה לכך, אנו אומרים בצאתנו מבית המדרש: "מודים אנחנו לפניך ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש". אין הכוונה רק שכל אחד מודה לקב"ה על כך שהוא למד, אלא הדגש הוא שאנחנו 'יושבי בית המדרש', ששייכים לחבורה אחת, שלומדים כולם במקום אחד. זה המיוחד שיש בחג הפסח, פסח מכטא את השותפות, את הערכות, את האחדות האמיתית שאמורה להיות בינינו.

לב אבות על בנים

זוהי הסיבה שפותחים את הדלת לאליהו הנביא בליל הסדר. מדוע אין פותחים לו את הדלת בליל שבועות, או בליל סוכות יחד עם האושפזין? מפני שעיקר המצווה בליל הסדר היא "למען תספר באזני בנך וכן בנך" (שמות י, ב). הזמן הראשון שהתורה כותבת עליו שיש עניין שהשמחה בו תהיה משפחתית, זהו ליל הסדר. אין כתוב כך בשבועות או בסוכות, רק בליל הסדר. לכן אליהו הנביא מגיע

בליל הסדר, כי זו גולת הכותרת של אליהו הנביא לעתיד לבוא - "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כג).

"והשיב לב אבות על בנים", מפרש רש"י: והשיב לב אבות על ידי הבנים. יהיה דור כזה שהבנים הצעירים יהיו יותר גדולים מהאבות שלהם, והם שיגרמו לדור המבוגר לשוב למקורות. הרצ"ה אמר בישיבה אחרי מלחמת ששת הימים, "וטפכם אשר אמרתם לבן יהיה, והביאתי אתם וידעו את הארץ" (במדבר יד, לא), לפעמים דווקא על הדור הצעיר - שלצערנו יש שמתייאשים מהם יותר מדי, או מהר מדי מרימים מהם ידיים - עוברת רוח טהרה, שמביאה אותם להיות יותר טובים מהאבות.

בברכת ההפטרה אומרים: "שמחנו ד' אלוקינו באליהו הנביא עכדך". שואל האבודרהם, מדוע אנו מבקשים לשמוח דווקא באליהו, למה לא במושיח? הרי העיקר הוא המשיח, ואליהו הוא רק הקדמה למשיח! אומר האבודרהם, שמפני שבאליהו הנביא נאמר "והשיב לב אבות על בנים", אין שמחה גדולה יותר מאשר כשתתקיים ההבטחה של אליהו. לכן כשמבקשים 'שמחנו ד' אלוקינו', אם רוצים שתהיה שמחה - חייבים להדגיש 'שמחנו ד' אלוקינו באליהו הנביא עכדך', באותה הבטחה של אליהו הנביא של "והשיב לב אבות על בנים"⁵.

⁵ על אחת כמה וכמה בדור שלנו שיש לצערנו סופת טורנדו רוחנית, שאיננה מכחינה בן צדיק לוישי, שבלי לקסדרג, כמעט אין בית אשר אין שם מח'. יש הורים שבורים ואחים שבורים. אבל המדרש אומר (בראשית רבה נג, טו): "זרע חוטא לאוירא - אעיקריה קא". אם אתה זורק מקל באוויר - יעברו עליו כמה גלגולים, אך בסופו של דבר הוא יגיע לאותו מקום שממנו הוא צמח. ויותר מכך, 'אעיקריה קא' פירושו שהוא נוחת בזקיפה, לא בשכיבה על הארץ. לכן אסור להתייאש. כתוב באחד מספרי החסידות, שבכל הדורות - ככל שהתרחקו הבנים מהדור שלפניהם היה השבר גדול יותר, אבל הדור שלפני ביאת המשיח הוא דור שכלל שהוא מתקרב לביאת המשיח, יהיו לו יותר כוחות ויותר יכולות כדי לחזור אל השורשים שלו. פעם נתתי שיחה במקום אחד בארץ על הנושא הזה, והקראתי להם קטע ששמרתי לעצמי, מכתב שהתפרסם של אח או אחות כתבים לאותו אחד שפרס: מהבית. זה היה מכתב מאוד מאוד נוגע ללב, שאח או אחות כתבים לאותו אחד שפרס: תמהר לבוא הביתה, לפחות לביקור, מפני שאם תחכה עוד זמן - אחת תראה איך על אבא או אמא או שאר האחים נופלת עצבות וזקנה. אמרתי באותו מקום - לפחות לא לסגור את הדלת, לפעמים הבנים האלה חוזרים ואי אפשר לדעת מתי. אם זה בשמונה בערב, בעשר בערב, או בשתיים עשרה בלילה, כל מיני מחשכים, אבל לפחות שימצאו שהבית יכול להיפתח בפניהם. לא להרים אף פעם ידיים ולהתייאש. רבי נחמן מברסלב כותב (ליקוטי מוהר"ן רפב) על הפסוק "ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו" (תהלים לו, י), שהכוונה היא שכאשר אין מבליטים את הרוע אלא מנסים למצוא בכל דבר אולי יש בו גם משהו טוב, על ידי כך אפשר להגיע גם למציאות של "התבוננת על מקומו ואיננו",

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה

הרב דוד חי הכהן

שאלות במאמר 'מצה זו שאנו אוכלים'

במשנה בפסחים (פ"י מ"ה: קטז ע"א) נאמר: "רבן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלושה דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור. פסח שאנו אוכלים, בזמן בית המקדש, על שום שפסח הקב"ה. מצה זו שאנו אוכלים על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ. מרור על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים".

בהגדה מובא מאמר זה עם כמה הבדלים, כך נאמר בהגדה: "רבן גמליאל היה אומר כל מי שלא אמר שלושה דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח, מצה ומרור... מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם מיד, שנאמר 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמוץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם'".

יש כאן כמה שאלות: קודם כל, מה זה 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה'? נצטוונו כתורה לאכול מצה! שנית, מדוע אנו מדברים על 'מצה זו', על המצה הזאת שלפנינו, וכי אם נאכל מצה אחרת לא נצטרך לשאול על שום מה היא?

חשובתו של רבן גמליאל היא 'על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים', גם את זה צריך להבין, שהרי על מצוות מצה נצטוונו כבר בראש חודש ניסן, כאשר ציווה ד' את משה: "החודש הזה לכם ראש חודשים... דבר אל בני ישראל ויקחו להם איש שה לבית אבות" (שמות יב, ב-ג) ושם נאמר "ומצות על מרורים יאכלוהו" (שם שם, ה). באכילת המצה התחייבנו כבר לפני יציאת מצרים, אם כן איך אפשר לומר שהמצוות שנצטוונו בה היא על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ?

שאלה נוספת - "עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם מיד", לכאורה היה צריך לומר 'לא הספיק בצקם להחמיץ עד שיצאו ממצרים', מדוע

אומרים 'עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים'? ומניין באמת שנגלה עליהם הקב"ה? נוסף על זה - מה התואר המיוחד הזה, 'מלך מלכי המלכים הקב"ה'? לא די לומר 'עד שנגלה אליהם הקב"ה'? ובהמשך - 'וגאלם מיד', מדוע נצרכת התוספת הזו של 'מיד'?

את המאמר הזה, שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם מיד, לומדים מהפסוק 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמוץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם'. כאן מדובר על המצה שאכלו למחרת, ביום ט"ו בניסן, מצה שבכלל אין מצווה לאכול אותה לדורות. מצוות אכילת מצה היא דווקא בערב: "בערב תאכלו מצות" (שם שם, יח), אין מצווה לאכול מצה בשבעת הימים.

בנוסף אומרת לנו התורה 'ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמוץ', הלשון של התורה אינה ברורה, מה זה 'כי לא חמוץ'? לכאורה היה צריך לומר 'כי לא החמיץ'!

התורה ממשיכה: "כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה". ההגדה אומרת 'עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם מיד', אך בפסוק כתוב: "כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם", ויש להבין מהו טעם ההבדל בין הנאמר בפסוק לנאמר בהגדה.

נס החיפזון

נראה לפרש בדרך חדשה את כל המאמר, שאף על פי שאולי חלק ממנה נראה דרך דרוש, היסודות שנמצאים בתוכה הם כולם יסודות אמיתיים, מגדולי ישראל ראשונים ואחרונים, חכמי הגנלה וחכמי הנסתר.

המשנה בפסחים (פ"ט מ"ה: צז ע"א) אומרת: "מה בין פסח מצרים לפסח דורות? פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזור על המשקוף ועל שתי מזוזות ונאכל בחפזון כלילה אחד, ופסח דורות נוהג כל שבעה".

בפסח מצרים נוהג כל מיני הנהגות: "וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לד" (שמות יב, יא), ובדם: "ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם" (שם שם, ו). כל זה בפסח מצרים, לדורות לא. כמו כן פסח מצרים נוהג יום אחד, פסח דורות נוהג שבעה ימים. מוסיף הר"ן (כה ע"כ מדפי הר"ף) ואומר, שפסח מצרים היה דינו כמו פסח שני, כלומר שלא היה בו איסור כל יראה וכל ימצא והיה מותר שיהיה

פני שבת – שיחות לפרשת השבוע

הרב יעקב שפירא שליט"א

הספר כולל 171 עמודים. מדי ערב שבת משודרת פינתו של ראש ישיבת מרכז הרב יעקב שפירא לפרשת השבוע, בתוכנית הרדיו 'קבלת שבת' בתחנת 'כאן מורשת', בהגשת ידידיה תנעמי הי"ו. בדקות מעטות מצליח הרב להכניס תוכן מרובה אהבת תורה וכבודה, יראת שמיים ומידות טובות, אמונה וביטחון, גאולה וארץ ישראל שאובים מתורת הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. בשיעוריו בישיבה מרחיב הרב יעקב שפירא כהנה וכהנה, כיד ד' הטובה עליו, בתוספת מקורות ועיונים, קושיות ותירוצים. אבל חן מיוחד יש לפינה הקצרה, התמציתית, שהיא מועט המחזיק את המרובה. הדברים שבעל פה הועלו על הכתב ונאספו אל ההספר. תרומת ההספר היא בהנצחת תורתו של הרב קוק זצ"ל

פני שבח

שיחות לפרשת השבוע
מו"ר הרב יעקב שפירא שליט"א

אור השבת
 הפאיר ומענג
 הפרכה שלום וקדשה
 בהצירו את הלב אל אור התורה
 אור הנחיים והשלום
 הטבע מנחל קדשת האמונה והמקדון בעד ד'
 הנקטה בקדשת השבת בלבם של ישראל
 רופו גם כן בקלל
 להתארה הגדולה
 הצמידה להאיר כל פני שפי ארץ

עלת ראייה

העוסקים בקורש:
 מתן זיס
 יובל טרספולסקי
 בניהו ינקוביץ
 יהודה פריימן
 מאיר שמחה שפירא
 נפתלי קולטה

© כל הזכויות שמורות
 יצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770
 להזמנות: מתן 0526080198 (sms)
www.maimhaim.com

עיצוב בריכה: איתמר ינקוביץ
 הפקת דפוס: 'עטרת'

מתם: הזאת קורן ירושלים, רישומיה מסורסונג בע"מ ©
 הסקס מודי עם הזאת קורן תל"ך

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בספר זה, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר לבר
 בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן אם אחר העיון והדקדוק
 נמצאה טעות בספר זה נודה למוצא אם יואיל בטובו לעדכנו
 במייל maimhaim10@gmail.com

תוכן עניינים

13.....	בראשית
49.....	שמות
85.....	ויקרא
103.....	במדבר
125.....	דברים
149.....	על השבת
159.....	פני מועד

בראשית

השבת נקראת גם 'שבת בראשית', זהו כינוי מיוחד שלא מצינו בשאר הפרשיות, שייקראו 'שבת נח' או 'שבת ויצא' וכדומה.

"בראשית ברא אלקים", מבאר בספר 'תורת אמת' לנכדו של ר' עקיבא איגר, שכוונת הפסוק היא שהקב"ה ברא את נקודת ההתחלה, את נקודת ה'בראשית', ומכאן והלאה צריך שיהיה האדם שותף למעשה בראשית, להמשיך את היצירה, כמו שהכתוב אומר: "אשר ברא אלקים לעשות" (בראשית ב, ג).

על כך אנו משבחים: "ברוך עושה מעשה בראשית" - שהקב"ה ברא את תנקודה הראשונית, שתמיד אפשר להתחיל מחדש, תמיד אפשר להתחיל מבראשית. וכך אמר יהושע לאחר כיבוש הארץ 'עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה ליוצר בראשית' (ראה כלבו סימן טז), יש לנו את הכוח לפעול, להמשיך ולחדש כל דבר מתחילתו.

רש"י אומר על הפסוק "בראשית ברא אלקים", שעלה בליבו של הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין וראה שאין העולם מתקיים, הקדים את מידת הרחמים ושיתפה עם מידת הדין, והיינו דכתיב: "ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים" (בראשית ב, ב). ונשאלת השאלה, האם היה חס וחלילה שינוי ברצון הבורא, בתחילה מידת הדין ואחר כך מידת הרחמים? אומר השפת אמת (בראשית חר"ח): "אנחנו כן הוא באופן זה ברא הבורא יתברך להיות רצון ומחשבת האדם לעשות הכול על פי מדת הדין ממש כרצונו יתברך הגם כי בפועל אי אפשר לעשות ממש כרצונו יתברך מטעם שעולם העשיה אין בו השלמות, וצריך להשתתפות מדת הרחמים. עם כל זה השיחוף בא על ידי המחשבה והרצון לעשות כרצונו יתברך". דהיינו

שהיה ברצון הבורא שהבריא תהיה עם רצון למחשבה של מדת הדין ובמעשה יהיה שיתוף של מדת הרחמים ויש כאן רמז שכל דבר תלוי במידת הרצון אף שלא נשתלם רצונו, וגם לגבינו, אם לאדם יש רצון גדול ובפועל הוא לא יכול לגמור את הכול לפי הרצון - על פי הרצון והתשוקה של האדם, ככה יזכה אותו הקב"ה לעשות. וזה השיתוף של מידת הרחמים, שהקב"ה מסייע לאדם, שיכול להוציא אל הפועל את הרצונות הטובים שלו.

לפי זה מובנים דברי חז"ל (בראשית רבה ה, ח), שהרקיע נמתח עד שאמר הקב"ה לרקיע: די, עד כאן. ויש לשאול, אם כך, מדוע לא נבראו השמיים מתחילה כפי רצונו של הבורא? מדוע היה צריך להטביע כוח לרקיע שימתח ויפרוץ קדימה ושאחר כך הקב"ה יגביל את מקומם של השמיים? דבר זה בא ללמדנו, כי חלק מהבריא וחלק ממטרת הבריא זו השאיפה והרצון להשתוקקות לעוד שמים, לעוד רוחניות, לעוד אלוקות. וגם בשלב של עצירה ושל מתסוס, הכול נמדד לפי גדול התשוקה של האדם, כפי שהטביע הקב"ה בעצמו בצורת היצירה.

"יתכן שלכך מתכוון רש"י: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא במצות החודש הזה לכם". כי מצות 'החודש הזה לכם' מלמדת אותנו על כוחם של עם ישראל לקדש את הזמנים, והקדימה התורה לספר על בריאת העולם, על שייכותנו לארץ ישראל. ומגסיף רש"י: "משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים'" (תהילים קיא, ו). 'כח מעשיו' זה מלשון ה'כבד' מול ה'בפועל'; הקב"ה לימד אותנו לשים דגש על היכולות, על הדברים שבכח, לפני הדברים שאנחנו מוציאים אותם בפועל.

בכל ימי הבריא, יש בכח ובפועל, בכח יש שני מאורות גדולים ובפועל הלכנה נתקטנה, ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין אבל בפועל שיתף את מידת הרחמים, ברא הקב"ה את האור ולבסוף גזו לצדיקים

לעתיד לבוא. אין כאן ביטול היצירה, חס וחלילה, אלא יש כאן דגש על המהות, על הבכח, על התפקיד של הנברא בעולם - "אשר ברא אלקים לעשות", להמשיך את היצירה הראשונית כפי שהקב"ה הטביע בתחילת הבריא את ה'בראשית ברא אלקים'.

וישב

פרשתנו פותחת בפסוק (בראשית לו, א): "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", ומפרש רש"י: "ביקש יעקב אבינו לישב בשלווה, קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלווה בעולם הזה, אמר הקב"ה: לא דיים לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שנובקים לישב בשלווה בעולם הזה?". ושואלים המפרשים כולם: מדוע לא? הרי יעקב אבינו לא ביקש לשבת בשלווה ולנוח אלא כדי להמשיך את עבודת ד', וכבר כתב הרמב"ם (מלכים יב, ז) שלא נתאו החכמים לימות המשיח אלא כדי שישבו בשלווה ובכך יזכו לחיי העולם הבא; וכי שנאו להקב"ה חלילה שיהיו לצדיקים שני שולחנות?

פירושם של דברים, שיעקב אבינו התמודד עם הרבה מלחמות: עם לבן, עם עשו, ואמר לו הקב"ה (בראשית לב, כט): "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל". אבל כאן אמר הקב"ה ליעקב: עם המאבקים החיצוניים התמודדת בהצלחה, אך את עיקר העיקרים שכחת, את המאבקים הפנימיים שהם יותר גרועים ממאבקים חיצוניים. זה היה רוגזו של יוסף, כשמוכרים אותו לישמעאלים, כשמרמים את יעקב אבינו, על זה אמר הקב"ה ליעקב: עדיין לא הגעת למנוחה האמיתית. השלווה האמיתית תגיע רק כשנוכל להתגבר על המאבקים הפנימיים, בתוך הבית פנימה.

יתרה מזאת: מבחינת האמת, כשתזיל אומרים שביקש יעקב לשבת בשלווה אלא שקפץ עליו רוגזו של יוסף, אין הכוונה שבמקום לשבת בשלווה בא לו רוגזו של יוסף; אלא הקב"ה מסובב הסיבות אמר ליעקב אבינו שמה שיביא לו את השלווה האמיתית דווקא על ידי רוגזו של יוסף, שאלמלא מה שהתגלח סביבה פה את המאבק של יוסף ואחיו, לא היה

יוסף נעשה למלך במצרים ולא היה מי שיכלכל את יעקב אבינו כמו שכלכלו יוסף וכלכלתי אתך... וכל אשר לך" (בראשית מה, יא).

על כך ששלח יוסף את העגלות ליעקב אמר רש"י (בראשית מה, כז) שבכך הוא רמז לו על פרשת עגלה ערופה, שהיא הסוגיה האחרונה שלמדו שניהם. מה הסוד של פרשת עגלה ערופה, מה השייכות שלה למה שיעקב קיבל מיוסף?

בפרשת עגלה ערופה נאמר שזקני בית דין צריכים לרדת ולערוף את העגלה, ולהתוודות: "ידינו לא שפכו את הדם הזה" (דברים כא, ז), ואומרים חז"ל (סוטה ט, ז): "וכי יעלה על דעתנו שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא מלמד שלא פטרנוהו בלא לווייה". כשמגיע אורח הביתה או לכל מקום ציבורי אחר, אין די בהכנסת האורחים, אלא העיקר הוא היחס בליווי, יש מצווה ללוות את האורח (רמב"ם אכל יד, ג) מפני שעל ידי הפעולה של הליווי אנו מבטאים את היחס, ההערכה והקישור שיש לנו לאותו אורח שבא לביתנו. על זה אומרת הגמרא שזקני בית דין מתוודים 'לא פטרנוהו בלא לווייה', נתנו לו את היחס הנכון עד הרגע האחרון, עשינו את המקסימום האפשרי כדי שיהודי לא יפגע, כשהבריות רואות שמת'יחסים אליו, גם אחרים מתקשים יותר לפגוע בו.

וזו המשמעות של העגלות ששלח יוסף ליעקב אבינו, הרי כל מה שיוסף נשתלח מביתו של יעקב היה בגלל הציווי "לך נא ראה את שלום אחיך", אחד ערב לשני, אבל יעקב חוסיף עוד מילה: "ראה את שלום אחיך והשיבני דבר" - היכן יוסף קיים את ה'והשיבני' על הדאגה והערבות לאחיו? זה היה בעגלות ששלח ליעקב אבינו. כשהוא שלח לו את העגלות, את פרשת עגלה ערופה, בזה סיים יוסף את שליחותו ואמר לו: קיימתי את השליחות שלי של הערבות ההדדית, "כי למחיה שלחני אלקים".

זו כאמור גם המשמעות של 'קפץ עליו רוגזו של יוסף', כשביקש יעקב לישב בשלווה. חקב"ה קיבל את הבקשה שלו, אלא שהקב"ה הראה ליעקב אבינו שהדרך שבה השלווה מגיעה נתונה בידי שמים ולא בידי בשר ודם.

מקץ - חנוכה

חז"ל תיקנו לדורות את מצוות הדלקת נרות חנוכה, לאחר שבני ישראל ניצחו את מלכות יוון שטימאו את כל השמנים. אין מדובר רק על טומאת הגוף של השמן, אלא מדובר גם על "ונטמתם במ" (ויקרא יא, מג), טומאת החכמה, שהרי חז"ל לימדו אותנו במסכת הוריות (יג ע"ב) שהשמן הוא סימן לחכמה. חז"ל (בראשית רבה ב, ד) אומרים על הפסוק "וחשך על פני תהום" (בראשית א, ב) שהכוונה היא על מלכות יוון שהחשיכה עיניהם של ישראל, ומי הם עיניהם של ישראל? חז"ל אומרים ש'עיני העדה' אלו הם הסנהדרין (בבא בתרא ג ע"א). 'סודה של מלכות יוון היה לשבש ולטמא את החכמה של עיני העדה. על כך אנו אומרים בתפילה: "להעבירם מחוקי רצונך". פירושם של דברים הוא שחכמי יוון לא האמינו במה שלא הושג על ידי שכלם, הם לא האמינו שקיום המצוות עבורנו הוא בגדר של חוק למעלה מהשכל.

פירוש נוסף יש לפרש, שבתורה יש מושג של 'עושים רצונו של מקום', לזכות לכון לדעתו של מקום גם מבלי הציווי, ועל כך אנו מודגשים בתפילה: "להעבירם מחוקי רצונך". כך מודגש גם בסדר התפילה בתפילת ההלל: "צדיקים עושי רצונך", ודוד המלך אמר (תהילים מ, ט): "לעשות רצונך אלקי חפצתי", לא רק את מה שכתוב אלא גם לכון לרצונו של מקום.

חז"ל אומרים (רש"י במדבר ח, ב) שכאשר ראה אהרן הכהן בחנוכת המשכן שהנשיאים הקריבו קרבנות וקרבנם התקבל ברצון, והוא לא היה שותף בכך, לא הוא ולא שבטו, ניחמו הקב"ה בהדלקת המנורה, "חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". וצריך להבין, מדוע חלשה דעתו של אהרן, הרי הוא וכל שבטו היו אלו שהקריבו בפועל את

הקרבתו? ועוד, מהו הניחום שדי' אמר לו בהדלקת הנרות, הרי הדלקת הנרות על פי ההלכה כשרה בזר, ולא צריך דווקא הדלקת של כהן; מה אם כן התכוונו חז"ל שניחמו ששלו גדול משלהם על ידי הדלקת המנורה?

עומק הדברים הוא שקרבת הנשיאים באו מתוך יוזמתם, מתוך רצונם של הנשיאים עוד קודם שנצטוו על כך (כך כותב הרמב"ן על התורה בפרשת נשא), אלא שהסכימה דעתו של המקום לרצונם של הנשיאים. על זה חלשה דעתו של אהרן, גם הוא רצה להגיע לדרגה כזו של עבודת ד' של עשיית רצונו ולא רק עשיית החוקים והדינים הכתובים. על כך אמר לו הקב"ה "שלך גדול משלהם" - מכאן הרמב"ן בפרשת בהעלותך (במדבר ה, ב) שדי' רמז לאהרן הכהן על הדלקת נרות חנוכה לעתיד על ידי החשמונאים, שהיא תקנה שקבועה וקיימת לכל הדורות. כי גם החשמונאים זכו להדלקת הנרות בגלל אתערותא דלתתא, בגלל מסירות נפשם על עבודת המקדש על אף שהיו מעטים מול רבים וחלשים מול גיבורים, ומתוך כך נעשה להם הנס שמצאו סך שמן. זו הנחמה האמיתית לאהרן ולשבטו, שגם הוא שותף לעשיית רצונו של מקום שבאה מתוך אתערותא דלתתא, מעל החוקים והציוויים, זו גולת הכותרת של הנחמה לאהרן.

התוס' במסכת גיטין (לו ע"ב) כותבים שכל תקנה שתקנו חכמים אינה נקבעת עד שתתפשט בכל ישראל, וקודם שתתפשט התקנה יש כח בידי חכמים לבטלה. ומוסיפים התוס', שתקנה שבאה על ידי מסירות נפש אי אפשר לבטלה, כי כל דבר שישראל מסרו נפשם עליו הוא דבר שקיים לעולם. על כך אמר הקב"ה לאהרן: שלך, הדלקת הנרות של החשמונאים, תהיה תקנה קבועה - מפני שהיא באה מתוך מסירות נפש, מתוך אתערותא דלתתא, גם אהרן הכהן היה שותף לעשיית רצונו של מקום, ובזה הייתה הנחמה לאהרן.

הגמרא בפסחים (ז ע"ב - ח ע"א) אומרת שבדיקת חמץ צריכה להיות על ידי זר, ולומדים זאת ממה שכתוב בפרשת השבוע שחיפשו בכליו של בנימין, ומביאה הגמרא גם את הפסוק (צפניה א, יב): "בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות". 'בנרות' הכוונה היא לנשמה, "זר ד' נשמת אדם" (משלי כ, כז). הנשמה משולה לזר, היא תמיד שואפת למעלה, זה תפקידם של הכהנים, להעלות את הנרות, כך שלא יהיה הזר חלילה אש שמכלה אלא אש שמאירה. "אש תמיד חוקד על המזבח לא תכבה" (ויקרא ו, ו).

החומרי גורם המפריע להם בעבודת ד', כי המהות הרוחנית היא זו שתתן את קולה.

בני ישראל בשלב הזה עוד לא הפנימו את מעלתם כעם הנבחר. השפת אמת שואל (וארא תרניט), איך אפשר להעלות על הדעת שיעדיפו עבודה זרה על היציאה לחירות עולם? ומבאר שזו בעצם מהות הגלות, חוסר היכולת לשמוע, להפנים ולהבין לעומק את משמעות ההבטחה. כשאדם נמצא בשלבים של עבדות, השמיעה וקבלת הדברים היא מוטו והלאה. וכפי שאומר ה'אור החיים' הקדוש, שמי שעדיין אינו מחובר לתורה קשה לו להבין את ההשגות הרוחניות שהקב"ה דורש מכל אחד ואחד מאתנו.

בא

פרשת השבוע עוסקת בין השאר בפרשת המינוח של "החדש הזה לכם ראש חודשים" (שמות יב, ב). רש"י בתחילת ספר בראשית (א, א) אומר כי היה ראוי שהתורה תפתח ב'החדש הזה לכם' שהיא המצווה הראשונה שנצטוו ישראל, ולא בספר בראשית, ורק משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ו) הקדימה התורה את מעשה בראשית לפרשת החודש. ביאר אבי מורי זצ"ל, שאין הכוונה שבמקום פרשת החודש התורה התחילה מ'בראשית ברא', אלא שפרשת 'החודש' תלויה בארץ ישראל שהרי אין מקדשים את החודש ואין מעברים את השנה אלא רק בארץ ישראל (ברכות סג ע"א), אז בשביל התשתית של פרשת החודש התחילה התורה ב"כח מעשיו הגיד לעמו" על מנת שנוכל לקיים את פרשת החודש.

בגמרא (שם) לומדים שקידוש החודש ועיבור השנה צריכים להיות דווקא בארץ ישראל, ממה שנאמר "כי מציון תצא תורה" (ישעיהו ב, ג). עם זאת, מוסיפה הגמרא שאם יש תלמיד חכם בחוץ לארץ שלא הגיע לארץ ישראל תלמיד חכם כמוהו שראוי לעבר את השנה, הוא יכול לעבר גם בחוץ לארץ. שואלים המפרשים (על הרמב"ם הלכות קידוש החודש), כיצד זה אפשרי, הרי כתוב שדווקא "מציון תצא תורה"? ועונים, שמי שלמד תורה בארץ ישראל, גם אם כרגע הוא נמצא בחוץ לארץ, כשהוא יעבר את השנה במקום שהוא נמצא עכשיו הוא בעצם מקיים את "כי מציון תצא תורה", מפני שיסוד כל התורה שלו נובע ממה שהוא למד בארץ ישראל.

על פי ההלכה אדם חייב לקבל את פני רבו ברגל (סוטה כו ע"ב). מדוע דווקא ברגל? כותב בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סוף סימן ו) דבר מקורי מאוד:

כיוון שהרגלים נקבעים על ידי הסנהדרין וחכמי ישראל המקדשים את החודש, לכן בהם אנו רואים יותר במוחשיות את כוחם של חכמי ישראל, וממילא זה הזמן שאנחנו צריכים להתחבר יותר לחכמים.

ביציאת מצרים באה לידי ביטוי קדושתם של ישראל, שנמצאים מעל הזמן וממילא יכולים לשלוט בזמן ולקדש אותו. לכן גם אכילת הפסח היא בחיפזון - מעל הזמן. אחת הגזרות שמלכות יוון גזרה היא לבטל את קידוש החודש. מלכות יוון לא יכלה לסבול את המחשבה שיש אומה שהקב"ה נתן בידה את הכוח של השליטה על הזמן, הכוח לקדש את הזמן.

ביציאת מצרים הקב"ה תגביה אותנו מעל כל המגבלות. "ופסח ד' על הפתח" (שמות יב, כג) - כתוב בספרי החסידות שהכוונה היא שבכל פעם הקב"ה מבקש מאתנו 'פתחו לי פתח כפתחו של מוחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם' (שיר השירים רבה ה, ב), אבל כשהגיעה יציאת מצרים הקב"ה פסח גם על הפתח הזה של 'פתחו לי פתח'. הכול היה באחריותא דלעילא. אבל במשך הזמן אנחנו מצווים ללכת גם בשותפות אנושית של אתערותא דלתתא.

כתוב בחז"ל (מדרש תנחומא כי תשא ל"א) שלוחות וראשונות ניתנו בפרהסיא ולכן נשברו, ואילו לוחות שניות ניתנו בצניעא ולכן היה להם קיום. שואל השפת אמת (כי תשא תרל"ט), אם ככה למה שלא יינתנו הלוחות הראשונות מלכתחילה בצניעא, וממילא לא היינו צריכים לעבור את תהליך השבירה? אומר השפת אמת: גם מה שהלוחות השניות שניתנו בצניעא לא נשברו - זה מכוח ההתלהבות הראשונית שהייתה נצרכת בדווקא לקיום המצוות "כי לולי התלהבות הקודם בפירסום לא היה אחר כך יכולת לילך בדרך צניעות. רק על ידי שכבר הקדימו בקולי קולות נתקיים אחר כך הצניעות. וזה לימוד לדורות כי בתחילה צריך להיות

בהתלהבות עצום. ואם כי לא יהיה נשאר זאת התלהבות דבר של קיימא. עם כל זה הוא עצה גם לימי הירידה אחר כך". וכך כותב, ר' צדוק הכהן מלובלין, בפתיחת ספרו צדקת הצדיק, שראשית כניסת האדם לעבודת ד' צריכה להיות במרוצת, בחיפזון, אבל אין הכוונה שכל המשך העבודה צריך להיות בצורה הזו, אלא על סמך החיפזון הראשון, והתלהבות הראשונית, יינתנו לנו הכוחות כדי להמשיך את עבודת ד' במתינות לאורך כל הימים.

מבקשי פניך - לימי התשובה

תקציר

שיעורים מפי הרב יהושע מגנס שליט"א ר"מ בישיבת מרכז הרב

מבקשי פניך הינו ספר בכריכה רכה הכולל 170 עמודים. והוא עוסק בהכנה לימי התשובה – חודש אלו ראש השנה ויום הכיפורים.

מטרת הספר היא עבודת ההכנה והלימוד על ימי התשובה לקראת בואנו לעמוד לפני המלך בדין לבקש סליחה ורחמים. בספר מורגש רעיון כניסתנו אל מלך- מלך מלכי המלכים הקב"ה ובקשת פניו אשר מצריכה הכנה נפשית ורוחנית. כאשר מסביר הרב מגנס בפרטות את מהלך העבודה של ימים אלו בנתינת מבט מיוחד, של חיבור מגדולי הדורות יחד עם סיפורים והנהגות מרבתינו: הרצי"ה קוק והרב אברהם שפירא ועוד מגדולי ומאורי ישראל בדורות הקודמים.

הספר נותן מבט על עבודת התשובה ובקשת רחמים, ולימוד ובירור אורם המיוחד של הימים הקדושים והנפלאים האלה לאור תורת הרב קוק זצ"ל. הספר מבוסס על שיחות שמסר הרב יהושע מגנס לפני תלמידיו בישיבת מרכז הרב בחודש אלול ועשרת ימי תשובה, וצורפו אליו מאמרים שנכתבו על ידי הרב יהושע מגנס שליט"א בנושא ימי התשובה וההכנה להם. תרומתו של הספר להנחיל את תורת הרב קוק בנושא התשובה ולימוד הלכות הכנה לימים הנוראים. הספר יצא לאור ע"י מים חיים בחודש אלול תשפ"א.

מבקשי פניך

לימי התשובה

הרב יהושע מגנס

הַתְּשׁוּבָה מְרִימָה אֶת הָאָדָם
לְמַעַל מִכָּל הַשְּׁפָלִיּוֹת הַמְּצָאוֹת בְּעוֹלָם,
נֶעֱמָ זֶה אֵינָנו נַעֲשֶׂה זֶר אֶל הָעוֹלָם,
אֲלָא הוּא מְרֻמָּם עִמּוֹ
אֶת הָעוֹלָם וְאֶת הַחַיִּים.
אוֹתָן הַנְּטִיּוֹת שֶׁל הַחֶטָּא
הֵן מִן הַדְּקָכוֹת בּוֹ,
הַרְצוֹן הַנָּעוֹ, הַפּוֹרֵץ כָּל גְּבוּל, שֶׁגֶרֶם לַחֶטָּא,
הוּא בְּעֶצְמוֹ נַעֲשֶׂה כֶּחֱי
וּפּוֹעֵל גְּדוּלוֹת וְנִשְׁגָּבוֹת לְטוֹבָה וּלְבִרְכָּה.

אורות התשובה

העוסקים בקודש:

מתן זיס
יובל טרספולסקי
בניהו ינקוביץ
יהודה פריימן
מאיר שמחה שפירא

© כל הזכויות שמורות
יוצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מגדי 0505838770
להזמנות: מתן 0526080198 (sms)
או באתר www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בספר זה, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר
לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן במידה ואחר העיון
והקדוק נמצאה טעות בספר זה נשמח שהמוציא לאור יאיל בטובו לעדכננו
בדוא"ל maimhaim10@gmail.com

תוכן עניינים

11	נשמה שנתת בי.....
19	והשבות אל לבבך.....
27	חרדת הדין.....
30	מלכויות.....
41	גילוי יחוד ד' בתקיעת שופר.....
60	תקיעת שופר ותשובה.....
70	פרשת העקרה.....
97	עבודת יום הכיפורים.....
117	תפילת נעילה.....

מאמרים

129	שתי בחינות של 'מלכות'.....
137	ברכת שופרות.....
146	מועדי ירח האיתנים.....
152	עשרת הרוגי מלכות.....
164	בדין וידוי ערב יום הכיפורים.....

נשמה שנתת בי

קשר אישי עם הקב"ה

כמעט תמיד כשאנו מדברים אל הקב"ה אנו אומרים "אלוקינו", האלוקים של כולנו. ד' הוא אלוקי ישראל. בתפילת 'אלוקי, נשמה' הפתיח הוא שונה - "אלוקי" בלשון יחיד, המתייחס אליי כיחיד.

ביטוי מעין זה נמצא גם ב'אדון עולם'. הקב"ה הוא 'אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא'. ועם זה בסוף אנחנו אומרים "והוא א-לי וחי גואלי וצור חבלי בעת צרה", אנחנו מגיעים לנושא של ההשגחה הפרטית על כל אחד ואחד. ההשגחה האלוקית הפרטית משמעותה הקשר הישיר בין האדם לקב"ה. הקב"ה רוצה להשגיח עלי, רוצה שאני אחיה עכשיו, בשנייה הזו. יש קשר פרטי בין הקב"ה וביני. חוץ מכל מה שקורה ביצירה ובבריאה.

הקשר בין הקב"ה ובין כל הבריאה הוא שכל דבר ודבר הקב"ה ברא ובורא ו'מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית'. אבל בתוך כל הקשר הגדול הזה שהקב"ה יוצר ובורא כל דבר ודבר בעולם, יש קשר מיוחד של כל יחיד ויחיד בישראל, כי לכל אחד ואחד מאתנו יש נשמה אלוקית. הקשר של הנשמה אל הקב"ה הוא לעילא מהקשר של הקב"ה אל כל הבריאה, כמו שמוזכר בספרים ש"קוב"ה וישראל חד הוא". כמו שיש קשר מיוחד בין

הקב"ה לעם ישראל, כך לכל אחד ואחד יש קשר ישיר לקב"ה בגלל הנשמה האלוקית הקיימת בו.¹

הרב עומד על כך בברכת 'אלוקי, נשמה'. אנו יכולים להכיר בהכרה שכלית את הקשר בין ד' יתברך לכל דבר שקיים בבריאה, ולראות בראייה שכלית שהקב"ה מחיה את הכול. אבל בברכה הזו איננו מדברים מכוח השכל האנושי, אלא מתוך ההכרה של הנשמה, "קריאה קדושה זו, שכל יחיד קורא בבטחה את ד' בתור א-לקיו המיוחד והפרטי אליו, היא הבעת הנשמה במקוריותה. היא מכירה את עצמה ואת חסנה, יודעת שעושה, מציאותה, חיותה, ערנה וישעה, אך א-לקים חיים הוא". זו תפילה שונה מכל התפילות, כי בתפילה הזו אנחנו יוצאים מהגדר של מה שהשכל תופס ומבין, למה שהנשמה יודעת ומכירה.

הנשמה מכירה, הנשמה יודעת, היא מביעה את זה, שום דבר אחר לא מעניין אותה. לכן כשאדם בא לדבר על כוח הנשמה ומהותה, הוא פונה אל הקב"ה באופן האינטימי ביותר - 'אלוקי, אין לך בעולם אלא אותי, לא כי אני חושב כך, אלא כי אתה יתברך ככה סידרת, כאילו אין שום דבר אלא אותי. הפנייה הזו בלשון יחיד היא משהו שאינו בשכל, השכל מבין שהקב"ה הוא אלוקים של כולם, אבל הנשמה חשה את הקשר האישי. בשאר התפילות אנחנו כבר מדברים לפי השכל, שיש עולם שלם והקב"ה הוא אלוקים של כולם, ר' חיים מוולוז'ין אומר, שאומרים "ברוך שם כבוד מלכותו" בשקט, כי יש בזה בחינה של מיעוט כבוד כביכול כלפי מעלה, בכך שד' יתברך יורד אלינו ומולך עלינו. אם כך בעניין "אלוקינו" - הרי כל שכן בעניין "אלוקי". ואף על פי כן, בכל זאת הוא גם "אלוקי", יש

¹ המהר"ל במספר מקומות מדבר על הייחוד של עם ישראל כגדר "עילה ועלול".

השגחה פרטית שהקב"ה משגיח על האדם באופן ישיר פרטי, יש קשר ישיר בין כל אחד ואחד מאתנו ובין הקב"ה.

להקשיב לקול הנשמה

הרב חרל"פ אומר בכמה מקומות, שאחד הקשיים הגדולים המביאים את האדם לכישלונות, הוא שאינו מקשיב לנשמתו. אדם צריך להקשיב לנשמה. זו עבודת ד' מיוחדת - הקשבה פנימית למה שמתרחש בתוכנו פנימה. אין הכוונה לתחושות ולרגשות של האדם, כמו שמדברים היום הרבה על 'העולם הפנימי', תחושות ורגשות הן עדיין חיצוניות. הכוונה היא לעולם הפנימי העמוק של האדם, שזו נשמתו האלוקית, דחף של תשובה אינו רגש; הוא אינו בא מאותו מקום של הדחף לאכול גלידה.

מאיפה בא לנו פתאום הרצון ללמוד תורה, מאיפה בא לנו פתאום לחזור בתשובה, מאיפה באה לנו התעוררות רוחנית באמצע עיסוקינו? הנשמה שולחת קווים, שולחת מסרים. היא מדברת, רק שאנחנו איננו מקשיבים, כי ההקשבה שלנו נתונה לדברים אחרים, חיצוניים, הסובבים אותנו. הנשמה אינה מתעסקת בדברים גשמיים, היא רוחנית עליונה והאדם שקוע בעולם גשמי, לכן האדם אינו שומע אותה. אבל לפעמים הנשמה מתגברת על הכול ושולחת לאדם מסרים, והוא פתאום שומע וחש אותם, ומרגיש שאי אפשר כבר להישאר באותו מצב וצריך להירחק, לזוז וללכת.

אנו מקשיבים לצרכי הגוף, אולי אנו מקשיבים לדברים מסוימים פנימיים שקשורים לרגשות שלנו ולמידות שלנו, אבל איננו רגילים להקשיב לנשמה. מאחר שאיננו פנויים, איננו שומעים אותה. צריך לרצות לשמוע את מה שקורה בתוך הנשמה.

כשאנחנו אומרים "לך אמר לבי בקשו פני את פניך ד' אבקש". הכוונה היא לכך. המפרשים מסבירים: עליך אמר ליבי בקשו פני אלוהים. כלומר, יש שיה פנימי שמתרחש באדם. דוד המלך שמע, הוא יודע, אבל זה לא רק דוד המלך, דוד המלך דיבר על נשמה כללית ויש את זה בתוך כל אחד מעם ישראל, יש דחיפה פנימית בכל אדם לבקש את פני ד', ומה שאיננו שומעים וערים לזה, הוא כי אנחנו איננו דוד המלך. כשאין זיכרון, כשאין טהרה, אין שומעים את קול הנשמה. הדרך לטהרה הזו היא דבר ראשון תיקון המידות, כדי שהעולם הפנימי יהיה ישר, ודבר שני, תשובה. התשובה מאפשרת לאדם לשמוע את נשמתו פנימה, מה שקורה בתוך נשמתו.

חלקי הנשמה ועבודת התשובה

מה זו נשמה? בדרך כלל אנו משתמשים בביטויים 'נשמה' ו'נפש' כשם כולל לאותה מציאות רוחנית שקיימת ומחייה אותנו. הקב"ה גזר גזירה מדהימה שאי אפשר להבין, שדווקא הנשמה האלוהית תחייה את הגוף הגשמי. על אף שלכאורה אין שום קשר בין הנשמה לגוף, אבל כך היא העובדה: כשמגיע זמנו של האדם והנשמה נפרדת מהגוף, הגוף מת. הנשמה האלוהית היא זו שמחייה גם את הגוף הגשמי, ולכן אף כשהאדם יורד לדיוטות נמוכות ושפלות ושקוע בבוץ של העולם הגשמי, גם אז הנשמה שולחת לו מסרים, כי היא זו שמחייה אותו כל הזמן. בלי נשמה אין חיים.

כשאנחנו אומרים בבוקר "אלוקי, נשמה שנתת בי", אנחנו מדברים על מה שמחייה אותי, מקור החיים שלנו. כל כוחות החיים שלנו באים מהנשמה אל האדם. הרב מדבר בכמה מקומות שיש דרגות שונות של הנשמות השונות של בני אדם, ולכל נשמה ונשמה פרטית הקב"ה סידר את הנתונים

הגופניים שבדיוק מתאימים - את הגוף, הרגשות, התחושות, הנטיות הנפשיות. הקב"ה סידר שאתה עם נשמתך צריך להיות עם הכוחות הנפשיים האלו ועם הגוף הזה, וזה בדיוק מתאים לנשמה שלך, רק הקב"ה יכול ליצור מציאות כזאת בכל האנושות.

לביטוי 'נשמה' יש גם משמעות ספציפית יותר. בתוך הנשמה עצמה יש בחינות שונות, אנחנו קוראים לחמשת החלקים הללו: נפש, רוח, נשמה, חיה ויחידה. באופן כללי ביותר, חיה ויחידה הן שורש הנשמה, שורש שמוניע למעלה למעלה, עד למקומות שאיננו מבינים ומוסוגלים לתפוס. הנפש של האדם זו הבחינה הנמוכה ביותר של הנשמה, והיא מגיעה לגופו של האדם וקשורה לכל חייו המעשיים והחומריים של האדם. בחינה יותר עליונה היא הרוח, והיא מה ששייך למידות, לרגשות ולכוח הדיבור של האדם. למעלה מזה באה בחינת הנשמה, שמחממת הטהרה שבה, אינה נכנסת ממש לתוך גופו של האדם אלא אם כן האדם מזכך את עצמו. היחיד שהגיע לזיכרון הזה הוא משה רבינו, ועל זה נאמר "תפילה למשה איש האלוהים", אבל אף אחד אחר מלבדו לא הגיע לדרגה הזו. הנשמה נמצאת מחוץ לגוף האדם, כי הגוף של האדם הוא מדי נמוך, שפל וגס, מכרי שהנשמה תשכון בו. אף על פי כן, הנשמה שולחת קווי אורה לשכל של האדם. כאשר השכל עוסק בדברים שבקדושה, בתורה, בגמילות חסדים, בתפילה, האדם מקבל את ההארה של הנשמה. אבל כשח"ו אדם אינו לומד, אינו מהרהר בתורה ובדברים שבקדושה, באותם רגעים הנשמה אינה מאירה בו.

התורה אומרת "נפש כי תחטא". אם אדם משתמש בכוחותיו המעשיים בצורה לא טובה, הנפש נפגמת. כאשר הפגם הוא גדול, הנפש יכולה להיפגם עד כדי כרת ח"ו, כפי שכתוב "הכרת תכרת הנפש ההוא". אם אדם מפנה את מידותיו ורגשותיו בצורה מעוותת או מדבר דברים אסורים, הרוח נפגמת, אבל לא עד כדי כרת. אבל הנשמה לעולם אינה נפגמת.

שהתפלל ולא נענה, יחזור ויתפלל. ינסה עוד פעם. יהודי רוצה לעמוד לפני הקב"ה להתפלל, וכי הקב"ה אינו רואה שהוא מתמודד? הקב"ה מבין אותו. הקב"ה עוזר, הכול בידיים שלנו, "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו"¹⁸.

¹⁸ דברים ל, יד

חרדת הדין

הגר"א אומר שבראש השנה שזה יום של קבלת מלכות ד', צריך לשמוח בקבלת מלכות ד'. בפוסקים מבואר שבראש השנה אם לאדם קשה להתרגש ולבכות מותר לו לסמוך על הגר"א, אבל העיקר בעבודת ראש השנה היא הרגשת חרדת הדין.

העבודה של אדמו"רי חב"ד בראש השנה הייתה עבודה של בכי. יש מסורת שקיבל הרב המגיד מרבו הבעל שם טוב, ומסר לבעל התניא, שבלילה הראשון של ראש השנה צריך להאריך בבכי בחפילה. כל אדמו"רי חב"ד היו מתפללים בלילה הראשון בבכי נורא. על המהר"ש או הרש"ב מספרים שכל מילה הוא היה מוציא מהפה עם דמעות ובכי נורא. הרי"צ חותנו של הרבי האחרון אמר שגם מי שאינו יכול לעשות כך, ישתדל מאוד להתפלל בבכי לפי דרגתו. בתקיעת השופר הרבי האחרון אמר 'למנצח' עם כזה בכי, שהוא לא הצליח להמשיך.

ר' אברום היה מדבר המון בראש השנה על חרדת הדין. לשמוע אותו בוכה לפני התקיעות זה היה מוזעזע את הלב. אמר לי פעם משהו, שכשר' אריה לוין היה שליח ציבור בישיבה, הוא היה מתחיל "הנני העני ממעש" ובוכה, והלב היה נשבר - אם ר' אריה לוין בוכה שהוא עני ממעש, אז מה יהיה איתנו?

אני זוכר שפעם אחת ביום שני של ראש השנה, אחרי כל היומאים של העבודה, שמעתי את ר' אברום מביתי. אני גר בקומה שלישית, ור' אברום היה גר באותו בניין בקומה הראשונה. מעולם לא שמעתי אותו שר בבית ומירות, אבל באותה פעם יחידה שמעתי אותו עשרים דקות שר בקולי

קולות "קדשנו במצותיך וטהר ליבנו לעברך באמת" בכוז דבקות, לא בצער, אלא בדבקות ובגעגועים.

איך ההנהגה הזו מסתדרת עם "וגילו ברעדה"¹⁹? עם המבואר במדרש ש'בטוחים ישראל שייעשה להם נס'²⁰? יש תשובה שר' אברום תמיד היה אומר, שעם ישראל בטוח שייעשה לו נס, אבל על כל יחיד ויחיד מישראל יש דין. ניתן לענות תשובה נוספת. צריך לדעת שבסופו של דבר חרדת הדין מביאה לאושר אדיר ולשמחה גדולה, כי זו הדרך להיטהר ולהתנקות. איננו אנשים מזוכיסטים שאוהבים להיות בצער, אנחנו אוהבים שמחה, אבל כשאני בא ליום הדין והקב"ה שואל אותי "אייכה?" - זה מזעזע את הלב. צריך לדעת שכל הזעזועים האלו רק עוזרים לאדם להתרומם ולהודרך, ואז הוא יכול לעמוד לפני הקב"ה בשמחה.

הרב זצ"ל מדבר על כך כמה וכמה פעמים באורות התשובה. גם בתחילת הספר בפרק ב' בקצרה, יותר מאוחר בפרקים ט"ו וט"ז הוא מזכיר את זה, שאדם צריך לדעת שלא יכול להיות דבר כזה חזרה בתשובה בלי צער. יש חרטה וניחומים, אני מצטער על מה שעשיתי. אבל אדם צריך לדעת שזה מביא אותו לשמחה ולאשר הגדולים ביותר, לכן אין צריך לפחד מכך. בתוך הלב אנו יודעים שכל זה בא בשביל להיטהר.

גם אלו שאומרים שבראש השנה יש להתמקד רק בהמלכת המלך - בכל זאת, אין לבוא אל המלך בלבוש שק, אם אני רוצה לקבל על עצמי מלכות שמיים באמת, עליי להיטהר הרבה, זו המטרה של הצער, לא כתכלית בפני עצמה, אלא בשביל הטהרה שתביא בהמשך לשמחה פנימית אמיתית. זה

¹⁹ תהילים ב, יא

²⁰ ירושלמי ראש השנה א, ג

רק מראה כמה יקרה לנו השמחה, שהאושר והשמחה הרוחניים כל כך יקרים לנו שאנו מוכנים אפילו להצטער בשביל זה.

ר' מרדכי פרום זצ"ל היה נוהג להעביר שיעורים לקראת החגים. בשיעור האחרון לפני ראש השנה, הוא תמיד היה אומר במתיקות מופלאה: למה אנחנו אומרים שנה טובה 'ומתוקה'? הוא היה מספר שפעם בא למגיד ממזריטש יהודי שנפטר לו בן, ושאל: אני מנסה לקבל את דבר ד', אבל איך אפשר להגיד 'ברוך דיין האמת' בשמחה? אמר לו המגיד ממזריטש: לך לר' זושא ותשאל אותו. ר' זושא היה עני מרוד ומסכן, שכל ימיו סבל ייסורים ולא ראה יום טוב מימיו. כשהיהודי בא ואמר לו שהמגיד שלח אותו אליו, אמר לו ר' זושא: אינני מבין למה שלח אותך אליי, יש משהו שהקב"ה עושה לי וזה לא טוב? מה שהקב"ה עושה זה וודאי טוב! אמר ר' מרדכי: זה מה שאנחנו אומרים 'שנה טובה ומתוקה' - גם ייסורים חס ושלוש זה לטובה. הכול לטובת האדם, לכן אנחנו מבקשים שלא רק יהיה טוב אלא שהשנה תהיה טובה ומתוקה. בהאי לישנא הוא היה מברך אותנו כל שנה.

ר' מרדכי היה בעל תפילה בשיבה. כשהוא נפטר כמה ימים לפני ראש השנה הרב ישראלי הספיד אותו. את ר' אברום לא יכולתי להבין כי הוא בכה לאורך כל ההספד. הרב ישראלי גם כן הספיד בבכי נורא, ואמר משפט אחד שאינני יכול לשכוח: כנראה שהקב"ה קבע שעם ישראל צריך את הבעל תפילה שלנו, שהוא יתפלל בשמים השנה, בעזרת ד' הוא יהיה מליץ ישר עלינו, שנזכה כולנו לשנה טובה ומתוקה.

מלכויות

ובכן אבוא אל המלך

נחלקו רבי יוחנן בן נורי ורבי עקיבא במושגה²¹ לגבי מיקומם של פסוקי 'מלכויות' ובהתאם לכך האם תוקעים בהם בשופר. רבי יוחנן בן נורי סובר שאומרים את הפסוקים בברכה השלישית של 'המלך הקדוש' ואין תוקעים בהם, ורבי עקיבא סובר (וכך אנו פוסקים) שאומרים אותם בברכה הרביעית של 'קדושת היום' ותוקעים בהם. יש להבין במה נחלקו, וכן יש להבין מדוע באמת רבי עקיבא סובר שיש לאומרם בברכה הרביעית, הרי ברכת 'המלך הקדוש' כולה עוסקת במלכות ד', ומדוע אם כן יש לומר את אותו עניין שוב בברכה הרביעית?

בפסקאות שאנו אומרים בברכת 'המלך הקדוש', אנו מקדימים לכל פסקה את המילה 'ובכן', ויש כמה פירושים על כך. שיטתו של האבודרהם היא שחז"ל יסדו את נוסח התפילה על פסוקי התנ"ך, זו נקודה שיש להרחיב בה, כאן רק נעיר שזה בא לידי ביטוי במיוחד בתפילות הימים הנוראים, שבנויות על פסוקים, בברכות מלכויות, זיכרונות ושופרות - הכול בנוי על הפסוקים. הסליחות - גם כן בנויות על פסוקים, בין פיוט לפיוט יש פסוקים שהפיוטים נסמכים עליהם. הפוסקים כותבים²² שאם אדם אינו מספיק להתפלל עם הציבור, כי הציבור מתפלל מהר יותר או שהוא מתפלל לאט יותר, עדיף שידלג על הפיוטים ויאמר את הפסוקים, כי העיקר זה

²¹ ראש השנה ד, ה; לב ע"א
²² מחצית השקל סימן סח

הפסוקים. פסוקי שלוש עשרה מידות - הן בוודאי המרכז של כל עבודת הסליחות ויום הכיפורים, וגם בתפילת העמידה ביום הכיפורים - בחתימות הברכה אומרים פסוקים, ובתפילת נעילה כל הזמן אומרים "ונאמר", "ונאמר", "ונאמר".

לפני פרשת העקדה אומרים "זכור לנו ד' אלוהינו... ואת העקדה שעקד את יצחק בנו על גבי המזבח ככתוב בתורתך". מסביר שם הרב שיש דברים שאדם אינו יכול לבטא במילים שלו, ובשביל זה צריך פסוקים. איננו יכולים לתאר את העקדה, אנחנו יכולים רק לומר מה שכתוב בתורה - "ככתוב בתורתך". כמה שכתוב בתורה מקופלים כבר כל העניינים הנשגבים של העקדה. לכל מילה יש תוכן ומשמעות, כפי שמרחיב הרב בשלושה עשר עמודים ומבאר כל מילה ומילה בפרשת העקדה. זו הסיבה שבתפילה, ובמיוחד בתפילות הימים הנוראים, אנו משתמשים כל הזמן בפסוקים, כי איננו יכולים להביע את הדברים במילותינו שלנו.

האבודרהם מסביר שהמילה "ובכן" נסמכת על הפסוק במגילת אסתר "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי". זה נורא ואיום, יש פירושים יותר מרגיעים: "בכן" זה בגימטריה שבעים ושתיים, כנגד אותיות שם ד'. ה"ובכן" של אסתר נוגע ללב: אסתר אומרת שאין לה זכות להיכנס לפני המלך ללא שנקראה אליו, ומרדכי משיב לה שאין מה לעשות, עם ישראל בסכנה וצריך לגשת אל המלך אף על פי שאיננו ראויים. ככה אנו מתחילים את התפילה של הימים הנוראים - אף על פי שאיננו ראויים לגשת, אנו ניגשים כי זו שעת סכנה. לא יכול להיות שזה לא ירגש אותנו, מי שאין זה נוגע לליבו פשוט אינו שומע את הלב רופק.

על המידות הרב יעקב שפירא

הספר כולל 99 עמודים החוברת עוסקת בתורת המוסר. המוסר שלנו הוא חלק מהתורה. התורה היא שמדריכה אותנו כיצד ליישר עצמנו, לתקן את מידותינו ולבנות את עולמנו. המוסר של התורה הוא החלטי, קבוע ויציב, והוא אף מרומם את האדם והופך אותו לאדם טוב יותר, מוסרי יותר וערכי יותר. ב"ה יש צימאון גדול לקבל הדרכה בענייני בניין המידות. בספר זו לוקטו רעיונות קצרים, עצות וסיפורים, מתוך שיחות שמסר מרן ראש ישיבת מרכז הרב, הרב יעקב שפירא בהזדמנויות שונות. כמובן אין זה אלא מעט מזער, אבל הספר נוגע בקשת רחבה של נושאים. תרומת הספר- מדריך כיצד לרכוש מוסר ומידות טובות על פי תורת הרב קוק זצ"ל.

הרב שפירא כדרכו סולל את דרשותיו ושיעוריו בתיבולי דברים מגדולי הדורות כולם ומחברם לתורת הרב קוק ולתורת אביו הרב הראשי לשעבר הרב אברהם שפירא. הכל מתוך מבט רחב של תורה אחידה ומאוחדת מבתי המדרש של החסידים והמתנגדים עד לדורנו דור של גאולה אשר זכה לאורו ותורתו של מרן הרב קוק זצ"ל.

הספריצא לאור ע"י מים חיים והודפסה בפעם השנייה בחודש אלול התשפ"ב.

על המידות

על בניין מידות הנפש
לאורה של תורה

מפי מו"ר הרב יעקב שפירא

ה'תש"פ

העוסקים בקודש:

מתן זיס

יהודה פריימן

יובל טרספולסקי

בניהו ינקוביץ

מאיר שמחה שפירא

עקיבא שלום דנינו

נפתלי קולטה

© כל הזכויות שמורות
יוצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770

להזמנות: מתן 0526080198

או באתר www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בחוברת זו, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר לבר
בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן במידה ואחר העיון והדקדוק
נמצאה טעות בחוברת זו נשמח שהמוצא יואיל בטובו לערכננו במייל
maimhaim10@gmail.com

"זה היה שכח האבות,
שמלכד שהיו צדיקים וחסידיים
ואוהבי ד' באפן היותר אפשרי,
עוד היו ישרים.
היגו, שהתנהגו עם אמות העולם,
אפלו עובדי אלילים מכערים.
מכל מקום היו עמם באהבה
וחשו לטובתם
באשר הוא קיום הכריאה.
וכן הרבה למדנו מהליכות האבות בדרך הארץ...
ומשום הכי נקרא כמו כן ספר הישר
על מעשה אבות בזה הפרט"

הקדמת הנצי"ב לספר בראשית

תוכן העניינים

בפתח המידות

יא	תפקיד האדם לתקן את העולם
יג	"לעולם יהא אדם"
יד	דור המבול - פגם ביסוד
טו	חשיבות המידות בעיניו של אברהם
יז	העיקר הוא הרצון
יח	היודע להפך מידותיו
כ	ההכנה למתן תורה
כב	הרהורי עבירה קשים מעבירה
כד	מידותיו של משה
כה	רבי עקיבא - קודם כל צנוע ומעלי
כח	"עשה רצונו כרצונך"
לא	הטבע הישראלי הוא לעשות חסד
לב	תלמידיו של אברהם לעומת תלמידיו של בלעם

הדרך לתיקון המידות

לה	בראתי תורה תבלין
לו	מוח שליט על הלב
לח	להילחם בדרך חיובית
מא	סיפורי צדיקים
מב	יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום
מג	עלייה מתונה
מה	איזון כוחות הנפש
מח	סולם ערכים נכון
נ	השיבה אל העצמיות
נב	עין טובה על עצמך

גד	להאמין בעצמך
נה	ויגבה לבו בדרכי ד'
נז	קיום המצוות מכל הלב

יראה ואהבה

נט	מקומה של יראת העונש
סב	יראת העונש ויראת הרוטמות
סג	מורא שמיים מתוך מורא תלמידי חכמים
סו	יראה ואהבה במצוות השבת

המידות ותיקון

סו	מסירות נפש
סח	חסד בכל מצב
ע	אהבת חסד
עא	אכפתיות
עג	השתתפות בצער הזולת
עה	אהבה ואחוזה
עז	חפץ הלב ותשוקת הנשמה
פ	מידת הענוה
פא	מידת הצניעות
פג	מידת הזריזות
פה	איזהו גיבור?
פו	עבודת ד' בשמחה
פז	כפיות טובה
פח	קנאה
פצ	מידת סדום
צ	שמירת הלשון
צא	מידת האמת

בלב מלא שמחה והודיה לד' מוציאים אנו את החוברת "על המידות"
לאור עולם.

המוסר שלנו הוא חלק מהתורה. התורה היא שמוריכה אותנו כיצד
ליישר עצמנו, לתקן את מידותינו ולבנות את עולמנו. המוסר של
התורה הוא החלטי, קבוע וציבי, והוא אף מרומם את האדם והופך
אותו למישהו אחר.

ב"ה יש צימאון גדול לקבל הדרכה בענייני בניין המידות, ואנו,
תלמידי ישיבת מרכז הרב, זוכים לשמוע ולקבל גם בעניינים אלו
ממרן רה"י הרב יעקב שפירא שליט"א.

בחוברת ליקטנו רעיונות קצרים, עצות וסיפורים, מתוך שיחות
שמסר מרן רה"י שליט"א בהזדמנויות שונות. כמוכן אין זה אלא
מעט מזעיר, אבל השתדלנו לגעת בקשת רחבה של נושאים. בטוחים
אנו שבחורי ישיבות בפרט ולומדי תורה בכלל ימצאו בהם תועלת.

הרב ראה את תוכן החוברת ונתן את עידודו, הסכמתו וברכתו. יהי
רצון שיאריך ד' ימיו על ממלכתו בבריאות ובנחת.

מודים אנו לריכונו של עולם ששם חלקנו מיושבי בית המדרש
בישיבתנו, ומשפיע עלינו ברכה בכל מעשינו.

נחתום בתפילה לנותן התורה שלא תצא תקלה תחת ידינו ושיזכנו
ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, לדלות ולהשקות מתורת רבותינו,
"כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים".

העורכים

וכשהקב"ה אומר לו "כי אתך ראיתי צדיק לפני", ומשמיט את המילה "תמים" ואת המילה "איש", זה רק מקצת שבח¹.

דור המבול - פגם ביסוד

לכן נחתם דינם של דור המבול דווקא על הגזל, מדוע דווקא הגזל, שאין בו דין "יהרג ואל יעבור", וכי הוא גרוע יותר מעבודה זרה ומערייות? אומר הרמב"ן (בראשית ד, יג ד"ה 'חמס') שזה היה כך מפני שגזל זו מצווה שכלית, חוסר הזהירות בעניינים השכליים כלפי שמיא יותר חמור, מפני שבמצב זה חסרה לחוטא התכונה שהייתה לנח, להיות "איש", בדבר שכלי, שהאדם צריך לדעת גם אם הקב"ה לא היה מצווה, מצופה מכל אדם באשר הוא אדם, לעמוד בו ולקיימו.

וכך אומר רבנו נסים גאון (בהקדמה לפירוש על מסכת ברכות) שכל שבע מצוות בני נח הן מצוות שכליות, שבלעדיהן אין היקום יכול להתקיים. אין הן כמו פרה אדומה, ציצית ושבת, וכן הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ז) דן בשאלה כיצד האדם צריך להתייחס לאיסורים הכתובים בתורה ומחלק בין מצוות שמעיות למצוות שכליות: במצוות שמעיות שלולא שהתורה הייתה אוסרת עלינו לא היינו מחשיבים אותן כאיסור, מותר לאדם לומר 'אפשי ואפשי' (לעבור עליהן), ומה אעשה ואבי שבשמיים גזר עליי. אבל בדברים שגם שכל האדם יודע

¹ עבודת המידות לא באה ברגע אחד. רש"י אומר (אבות ה, כא) שהמקור לכך ש"כן שמונה עשרה לחופה" זה ממה שכתוב שמונה עשרה פעמים את השם של אדם הראשון לפני שהקב"ה זיווג לו את חווה. ויש להבין, מה הראיה מכאן לשמונה עשרה? כיוון שכתוב שמונה עשרה פעמים אדם? הפירוש הוא שאדם צריך להיות שמונה עשרה פעמים בן אדם לפני שהוא מתחתן, אחרת זה לא ילך.

שהם אסורים - אמורה להיות נטייה טבעית להתרחק מהן¹ ועליהן אין לאדם לומר 'אפשי'.

ומשום שהיסוד האנושי הבסיסי שהיה בנח, שהיה "איש צדיק תמים", היה חסר בשאר בני דורו, לכן "ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס", והקב"ה החריב את העולם².

חשיבות המידות בעיניו של אברהם

לכן רואים גם שאברהם אבינו כל כך הקפיד עם אליעזר שיבחר כלה על פי הצד המידותי. כל המפרשים שואלים את זה, הלא בבית בתואל, בבית לבן, היו עובדי עבודה זרה: האם יותר טוב לקחת שידוך משם - העיקר שתהיה בעלת מידות? - אמנם כן, זה מזה שחז"ל אומרים.

אברהם אבינו לא רצה שבנו יצחק יישא את בתו של אליעזר, בגלל המידות. אף על פי שאליעזר היה הכי קרוב אליו, הוא היה ממש משמש אותו, הוא לא רצה אותו, כי 'אין ארור מדבק בברוך'. אליעזר היה כנעני, ונאמר: 'ארור כנען', בגלל המידות של כנען, ואם לא

¹ וראה במשך חכמה (דברים ל, יא) בביאור ענין זה של העניינים השכליים, ששבע מצוות בני נח המה צורת האדם והכרחי אליו, וכאשר אינו שומר שבע מצוות הרי הוא כבהמה (כדברי הרמב"ם בפירוש המשניות בבא קמא בפרק ד'), ועם ישראל נכדל בכך שהתווספה להם התורה שהיא שלמות אלוקית בלתי-תכליתית.

² עיין שו"ת אגרות משה חלק י"ד ב' סימן ק"ל שגם בן נח וגם ישראל חייבים בהנהגה נכונה בענייני המידות, כגון שלא להיות כפוי טובה וכד', על אף שלא מצינו איסור על מידות רעות עיין שם היטב.

נזהרים במידות ובתכונות בנפש - התכונות השליליות עוברות הלאה לדורות הבאים.

כתוב בדרשות הר"ן (דרוש חמישי ד"ת "והודיעו") שלאברהם אבינו היה אכפת יותר על קלקול במידות מאשר קלקול בחטא עבודה זרה. מפני שקלקול במידות עובר בתורשה ח"ו.¹

מי שיכול להמשיך את אברהם אבינו זה רק מי שלא מושחת במידות. על אברהם אבינו כתוב שהוא כן לקח עוד אישה כנענית, "ויסוף אברהם ויקח אשה כנענית ושמה קטורה" (בראשית כה, א).

¹ ר' אליה לופיאן, היה צדיק יסוד עולם. הוא היה מבעלי המוסר, ובצעירותו עוד זכה לראות את השפת אמת. כשהוא בא אל השפ"א, השפ"א אמר לו: אברך שזכה לגילוי אליהו לא צריך לבוא אלי. אמר לו ר' אליה: אני הולך למי שיודע שהיה לי גילוי אליהו... הוא זכה לאריכות ימים למעלה ממשעים שנה, ובזקנותו הוא אישר את הסיפור הזה. עד אז הוא לא רצה לדבר על זה, כך כתוב בשם בנן. כשהוא רצה לחתן את בתו, הוא הלך לר' ירוחם ממיר, ואמר לו: אני רוצה טיפוס כזה וכוה. אמר לו ר' ירוחם, יש לי מישהו שמתאים, אבל הוא לא לומד אצלנו, אלא בבריסק. תלך לשם ותגיד שאני שלחתי אותך. הוא הגיע לשם, והרב מבריסק הסכים עם ר' ירוחם, ואמר שזה מאד מתאים. אבל אז שאל אותו הרב מבריסק שאלה: אתה הרי מבעלי המוסר, ואתם הרי מאמינים שבכח המוסר אפשר להפוך גם אבן למים, אז מה אתה מחפש מישהו מסוים, עם תכונות ספציפיות? הרי מי שייכנס אליך הביתה לצל קורתך, ייפך למי שתדע. אמר לו ר' אליה: אתה צודק מאד, אבל זו נפקא מינה לילדים. יש דברים שבהם יותר טוב שהחינוך יהיה כמה שיותר מוקדם לדברים טובים. זה מה שאני רוצה - שזה יהיה מישהו שזה התחיל אצלו בגיל צעיר (ולמרות הסיפור הזה, כמוכן שאף פעם לא מאוחר).

ונשאלת השאלה, מה שהוא אוסר על הבן שלו, לו עצמו מותר? אומר ר' רבנו בחיי (בראשית, כה, ו): "ואל יקשה בעיניך איך היה לוקח לעצמו אישה כנענית והוא הזהיר והשביע את עבדו שלא יקח אישה לבנו מבנות כנען... והטעם כי אין ההקפדה רק על יצחק שהיה עיקר הורע, כי ביצחק יקרא לך זרע, וכיוון שנשלמה הכוונה ביצחק אין להקפיד באברהם אם ישא כנענית". עיקר הדאגה של אברהם היה ההמשכיות.

הקב"ה אמר לאברהם אבינו (בראשית טו, ד) "לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך". יצא ממעיך אין הכוונה שהוא נובע מגופו של האדם בסתמיות, אלא שהוא ממש המשך של האדם. כמו 'ותורתך בתוך מעי' (תהילים מ, ט) שזהו ביטוי שפירושו הוא שאדם חי את התורה שהוא לומד, ואין לימודו מהשפה ולחוץ.

לכן, אף על פי שאליעזר היה דולה מתורת רבו והוא שימש את רבו, וכל המלמד בן חברו חורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו (סנהדרין יט ע"ב), מפני שהוא היה ארוך ואין ארוך מדבק בברוך - הוא אינו יכול להיות המשך של אברהם אבינו.

העיקר הוא הרצון

המשנה במסכת אבות (ה, יט) שואלת: "מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע". אין זה ברור: בדרך כלל חז"ל שואלים "מה בין זה לזה" על שני דברים שנראים שווים ויש למצוא איזו נקודת שוני ביניהם. אולם איך אפשר בכלל להשוות בין אברהם אבינו לבלעם הרשע?

אלא שכאמור, הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ז) מחלק: בחוקים שבין אדם למקום, כגון לא לאכול בשר חזיר - אדם יכול לומר: אפשי ואפשי

מידותיו של משה

על הפסוק "ויקרא אל משה וידבר ד" אליו מאהל מועד לאמר", אומר רש"י: "מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל...". התורה אומרת בסוף ספר שמות שמושה לא יכול היה להיכנס לאהל מועד "כי שכן עליו הענן" (שמות כ. לה). כך היה עד שהקב"ה קרא לו קריאה של חיבה, כפי שכתב רש"י (ויקרא א. א), והוסיף שזו "לשון שמלאכי השרת משתמשים בו. שנאמר: 'וקרא זה אל זה ואמר' (ישעיהו ג. ג), אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כג. ד): 'ויקר אלקים אל בלעם'".

רש"י (ויקרא א. א) אומר שציווי הקרבנות נאמר דווקא למשה, ולא לאהרן, למרות שהיה האחראי עליהם, מפני גדולתו של משה רבנו, שאליו נגלה הקב"ה בלשון 'קריאה', שזו לשון חיבה. איך רואים מהפסוק בישעיהו - "וקרא זה אל זה" - שקריאה היא לשון חיבה? התרגום מתרגם את הפסוק: "ומקבלין דין מן רין", כשהקריאה אינה 'בוא אלי', כנהוג ברחוב, אלא זה מקבל מזה, גם הדיבור ביניהם יותר נימוסי, וזו "לשון חיבה". לפי גודל מדרגת האדם - נבחרת הלשון שבה מדברים אותו.

רש"י מוסיף שבבלעם נאמרה לשון טומאה - "ויקר אלקים אל בלעם", מפני שלא הייתה לו אישיות כמו שהייתה למשה רבנו. במה התבטא ההבדל בין משה לבלעם, שבגללו פונה הקב"ה לכל אחד מהם בלשון אחרת? כותב הכוזרי (ג. מה):

התורה האלהית לא תשלם אלא אחר שלמות התורה החברתית והשכלית, ובתורה השכלית חובת הצדק וההודאה בחסד ה', ומי שאבד לו זה, איך יש לו הקרבנות והשבת והמילה וזולתם ממה שאין השכל מחייבו ולא שוללו?

כלומר, כשהתורה מצווה על קרבנות, אין כוונתה לומר 'סע למקדש, הבא קרבן וחזור הביתה'. קרבן אינו פועל כבלחיצה על כפתור; הקרבן נועד לכך שהאדם יתעלה למצב מסוים, כך שיהא ראוי שהקרבן יכפר עליו. קרבן מלשון קירוב, ולכן אומר הכוזרי: אם יש לאדם חיסרון ב"שלמות התורה החברתית והשכלית" - בעניינים הבסיסיים שבין אדם לחברו, הצדק, האמת וכדו' - מאדם כזה אין מקבלים קרבנות, וכן כתב הרמב"ם בשמונה פרקים (פ"ז), שהמידות הפגומות פוגמות בקשר שבין האדם לקונו.

אם כן, משה רבנו היה בחיר האנושות, ולכן זכה להתגלות נבואה של "אספקלריא המאירה" (עי' סוכה מה ע"ב), לעומת בלעם שהיה בדיוק הקצה השני, וגם אם הקב"ה דיבר אתו - דיבר בלשון טומאה, "ויקר". הסגנון בו מדברים עם האדם נובע מהאישיות של האדם.

רבי עקיבא - קודם כל צנוע ומעלי

יש ביטוי בגמרא (ברכות ד ע"ב), מי שרואה את רבי עקיבא בחלום יצפה לחסידות (בגרסה שלפנינו איתא בן עזאי, אבל רב ניסים גאון גורס רבי עקיבא). שואל רבינו ניסים גאון שם, לכאורה היו צריכים לומר שהרואה רבי עקיבא בחלום יצפה לחכמה, שהרי הוא היה ראוי שתיתן תורה על ידו, אילולי שהקדימו משה רבינו. אם כן, למה הרואה רבי עקיבא בחלום יצפה לחסידות? אומר רבינו ניסים גאון, אין זה סותר - כמה שרבי עקיבא היה גדול בחכמה, בחסידות הוא היה עוד יותר גדול, חסידות אמתית.

ה'מסילת ישרים' אומר בביאור מידת החסידות, שחסיד אמת זה מי שיועד לסנגר על הדור, שהוא מביט על הכל בעין טובה. רבי עקיבא הוא שאמר "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה". אחרי מות תלמידיו, נשאר לו רק חמישה תלמידים, ומי שיעין במימרות שיש

"עשה רצונו כרצונך"

חז"ל אומרים (ויקרא רבה א, טו):

"ויקרא אל משה וידבר ה'", מיכן אמרו: כל תלמיד חכם שאין בו דעת - נבלה טובה הימנו. תדע לך שכן, צא ולמד ממשה, אבי החכמה, אבי הנביאים, שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום, והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, - ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו, שנאמר: "ויקרא אל משה".

מדוע דווקא תלמיד חכם? במה אדם אחר שאין בו דעת שונה ממנו? דעת איננה רק חכמה, אוסף של ידיעות או הבנות. הגמרא (שבת לא ע"א) אומרת שדעת פירושה להבין דבר מתוך דבר - לשלב את חומר הלימוד עם ההיגיון, עם השכל. יש ביטוי בחז"ל (סוסיס יד, טו ועוד) - "שיקול דעת", שפירושו שאדם יודע לאון בין הדברים. אומר המדרש: הדעת אינה רק מעלה של תלמיד חכם, אלא צורתו האמתית, ואם חסרה לו הדעת - חסר משהו בצורה שלו. אין זה שחסר לו משהו בשם התואר, אלא בשם העצם.

חז"ל לומדים זאת מכך שמושה לא נכנס לאהל מועד עד שהקב"ה קרא לו, ובמילים אחרות - משה רבנו התנהג בדרך ארץ, ש"קדמה לתורה" (ע"י ויקרא רבה ט, א).

שואל השפת אמת¹ (ויקרא, תרמ"ז-תרנ"ח, ד"ה 'כמודש ת"ח'): וכי משה רבנו לא נכנס רק מפני שהקב"ה לא קרא לו? הרי בסוף ספר שמות (מ, לה) נאמר שהסיבה לכך היא "ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן, וכבוד ד' מלא את המשכן!"

אמנם אפשר לתרץ שלשון כזו כתובה כמה פעמים בתורה, כגון "לא תוכל לאכול בשעריך" (דברים יב, יז), ומוסביר רש"י בכמה מקומות (ע"י שם) שלעיתים אין פירוש הלשון "לא תוכל" חוסר יכולת, אלא חוסר רשות. אך פירוש הפסוק "ולא יכל משה" אינו רק שלא הייתה לו רשות - שכיוון שהקב"ה לא קרא למשה, היה אסור בכניסה, בגדר זר שנכנס למקדש. הכוונה לדבר הרבה יותר עמוק: משה רבנו ורצון ד' היו דבר אחד, גופו ואיבריו של משה רבנו ביטלו את עצמם לרצונו של מקום, כפי שאומרת המשנה באבות (פ"ב ט"ד): "עשה רצונו כרצונך", ואומר השפת אמת² על פרקי אבות (אב, טו) שאין הכוונה רק שתעשה את רצונו של הקב"ה, אלא יותר מכך - שרצונותיך האישיים יהיו רק הרצונות של הקב"ה. אמנם הסיבה שמושה לא נכנס אל אוהל מועד היא מפני ששכן עליו הענן, אך התורה אומרת לנו שמושה רבנו כה קידש את הרצון, עד שכאשר ידע שהקב"ה עדיין לא קרא לו - כל גופו היה בטל לרצונו של מקום, ובטל ממנו הרצון להיכנס.

התורה מוסיפה שלאישיות כזו קורא הקב"ה בלשון שמקבילה לקריאת מלאכי השרת (רש"י), מפני שזה מעיד על האישיות שאתה הקב"ה מדבר. ומכאן לומדים חז"ל שתלמיד חכם צריך שתהיה בו דעת, שהרי משה רבנו לא נכנס לפני שהקב"ה קרא לו - לא רק בגלל מניעה של שלט 'אין כניסה', אלא מפני שהדעת, שיקול הדעת, זו צורת התלמיד-חכם: הדעת אינה חיצונית לו, אין זו אינטליגנציה מסוימת, אלא זו מהותו: הוא מבטל דעתו לדעת המקום. אדם שדעתו בטלה לדעתו של מקום נקרא בלשון חז"ל אדם שיש לו

מתנת חלקו –

הרב יעקב פילבר - שיחות על פרשיות השבוע

על פי מדרשי חז"ל ראשונים ואחרונים

תקציר

הספר מתנת חלקו כולל 443 עמודים הספר מדבר על השבת. בתפילת שבת אנו אומרים: "ישמח משה במתנת חלקו" – מהי אותה מתנה שעל משה לשמוח בה? כך מובא במדרש: "כי ה' נתן לכם השבת – אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש לתנה לישראל, לך והודיעם". [פסיקתא שמות פרשת בשלח פרק טז] ואכן מתנה טובה היא השבת ולא נתנה הקב"ה אלא לישראל כמו שנאמר [שם]: "נתן לכם השבת – לכם. ולא לשאר אומות, שנאמר לא עשה כן לכל גוי". מתנה נוספת נתן הקב"ה לישראל והיא התורה, ושתי המתנות משלימות אחת את חברתה. השבת את התורה והתורה את השבת. הספר "מתנת חלקו" בא לחבר את שתי המתנות הללו, כספר שימושי לשולחן השבת. הספר מתנת חלקו הוא החלק השני של הספר "חמדת ימים". שניהם נקראים על שם השבת ועוסקים בפרשיות השבוע של החומש הנקראים מדי שבת בשבתו בכל בתי הכנסיות של עם ישראל. הספר תורם לקהילת הלומדים להעמיק בפרשות התורה.

וזהו לא רק ג' גמולין אלא גם חלק מהחלק

מתנת חלקו

הרב יעקב פילבר
שיחות על פרשיות השבוע

בתפילת שבת אנו אומרים: "ישמח משה במתנת חלקו" - מהי אותה מתנה שעל משה לשמוח בה? כך מובא במדרש: "כי ה' נתן לכם השבת - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש לתנה לישראל, לך והודיעם". [פסיקתא שמות פרשת בשלח פרק טז] ואכן מתנה טובה היא השבת ולא נתנה הקב"ה אלא לישראל כמו שנאמר [שם]: מתנה נוספת נתן הקב"ה לישראל והיא התורה, ושתי המתנות משלימות אחת את חברתה. השבת את התורה והתורה את השבת. כמו שמובא במדרש [הובא בטור או"ח סימן רצ]: "אמרה תורה: ריבונו של עולם כשישראל נכנסין לארץ מה תהא עליי? כל אחד מישראל הולך לחרוש ולזרוע שדהו, ואני מה תהא עליי? אמר לה: יש לי זיווג אחד שאני נותן לך, זהו יום השבת שישראל בטליו ממלאכה והם נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועוסקים התורה". הספר "מתנת חלקו" בא לחבר את שתי המתנות הללו, כספר שימושי לשולחן השבת.

תש"פ

© כל הזכויות שמורות

כנפי נשרים 6 ירושלים

יצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770

להזמנות: מתן 0526080198 (sms)

www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ

הפקת דפוס 'עטרות'

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בספר זה, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר
לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן אם אחר העיון
והדקדוק נמצאה טעות בספר זו נשמח שהמוצא יואיל בטובו לעדכננו
במייל maimhaim10@gmail.com

אור השבת, המאיר ומענג,
הפוך כל שלום וקדשה,
בהעירו את הלב אל אור התורה,
אור החיים והשלום
הנובע מנחל קדשת האמונה והמסורת בעזר ד'
התקנה בקדשת השבת בלבם של ישראל,
רומז גם כן בכלל להאורה הגדולה
העתיקה להאיר כל מחשבי ארץ,
אור ד' וכבודו בהופיעו בעולם
עת תמלא הארץ דעה את ד',
ליום שכלו שבת.

עולת רא"ה

תוכן עניינים

11.....	פתח דבר
17.....	בראשית
29.....	נח
39.....	לך לך
46.....	וירא
56.....	חיי שרה
64.....	תולדות
74.....	ויצא
80.....	וישלח
88.....	וישב
97.....	מקץ
100.....	ויגש
108.....	ויחי
119.....	שמות
130.....	וארא
138.....	בא
148.....	בשלח
155.....	יתרו
165.....	משפטים
179.....	תרומה
182.....	תצוה
188.....	כתבוי לדורות - לפורים

381.....	ואתחנן
386.....	עקב
394.....	ראה
400.....	שופטים
408.....	כי תצא
414.....	כי תבוא
422.....	נצבים
429.....	וילך
434.....	האזינו
439.....	וזאת הברכה

190.....	כי תשא
202.....	ויקהל
206.....	פקודי
215.....	ויקרא
223.....	צו
229.....	שמיני
237.....	תזריע
243.....	מצורע
247.....	אחרי מות
254.....	קדושים
262.....	אמור
270.....	בהר
278.....	בחקותי
287.....	במדבר
295.....	נשא
300.....	בהעלותך
309.....	שלח
318.....	קרח
328.....	חקת
339.....	בלק
349.....	פינחס
361.....	מטות
369.....	מסעי
373.....	דברים

המריבה הזאת נסתיימה ברצח. את הלקח של מריבת קין והבל ראה אברהם, והוא אומר ללוט: "אל נא תהי מריבה ביני ובינך... כי אנשים אחים אנחנו" [בראשית יג ט]. שואלים על כך: כלום אם לא היו אחים - כן הייתה יכולה להיות מריבה ביניהם? התשובה היא שמריבה הפורצת בין אחים היא הרסנית ואין חמורה ממנה.

גם בין ישמעאל ליצחק פורצת מריבה. גם בה הייתה סכנה של שפיכות דמים, כמו שלמדו מהכתוב [בראשית כא ט]: "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" - "ואין מצחק אלא שביקש להרגו, שנאמר: 'קומו נא הנערים וישחקו לפנינו'" [תנחומא פ"י שמות כד], וגם כאן שרה פועלת להפרדת כוחות. מריבת האחים אינה פוסקת, וגם בדור הבא עשו שונא ליעקב ומבקש להורגו, וכך גם שנאת השבטים ליוסף, שנאמר [בראשית לו ד]: "וישנאו אותו".

שנאת האחים הייתה פעמים רבות ללא חמלה וללא התחשבות: היא הייתה נוקבת עד התהום. לא כך היה אצל האחיות. גם בין האחיות לאה ורחל היו כל הסיבות למריבה ושנאה: לאה חושבת שרחל לקחה לה את בעלה, ורחל יודעת שיעקב אוהב אותה ועובד את אביה בשבילה ולבסוף באה לאה ונכנסת תחתיה. והנה לא זו בלבד שאין הן פוגעות אישה בזולתה, אלא אדרבה - כל אחת מוכנה לוותר משלה לטובת אחותה. על רחל מסופר [איכה רבה, פתיחות כד] שאמרה לקב"ה: "גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה".

ואילו אחר כך - לאה, לעומתה, אינה מנצלת את יתרונה על רחל בהולדת ילדים, ובגדלות רוחה היא מוכנה לוותר על בנה השביעי לטובת רחל ובלבד שלא תיפגע אחותה, כמו שמוכא בגמרא [ברכות ס ע"א]: "דנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות! מיד נהפכה לבת, שנאמר: 'ותקרא את שמה דינה'".

יחסי לאה ורחל הם הדוגמה והמופת כיצד יש לקיים יחסי אחווה בין אחים, ולא על חינם אמרו כל העם לבועז על רות: "יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל" [רות ד יא].

אשר ברא אלקים לעשות

"סוף מעשה במחשבה תחילה" - עולמנו לא נברא במקרה אלא בתכנון מראש. דבר זה לומד ריש לקיש מסיום בריאת העולם, בו כותבת התורה [בראשית א לא]: "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - וסמוך לו - "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי", והנה בעוד שאר ימי הבריאה נכתבו בלא ה"א הידיעה ("יום אחד", "יום שני", "יום שלישי" וכך הלאה), ביום ששי מדגישה התורה את היום בה"א הידיעה: "יום הששי". מה נשתנה יום ששי זה מכל שאר הימים? שאלה זו שאל ריש לקיש [שבת פח ע"א]: "ה"א יתירה למה לי?" ועל כך הוא משיב: "מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו". וכוונתו שכאן רומזת התורה ליום ששי המפורסם ביותר, והוא יום הששי בסיוון, יום שניתנה בו תורה לעולם על ידי עם ישראל; והתנאי היה, שאם ישראל לא יקבלוה יחזור העולם לתוהו ובוהו.

על התנאי הזה נשאלת השאלה: מדוע קיום העולם או חלילה אפסותו מותנים בהסכמתם או אי-הסכמתם של ישראל לקבל את התורה? אפשר היה להבין אילו היה נאמר שעם ישראל עצמו ייענש אם לא יקבל את התורה, כמו שמוכא שם בגמרא: "מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם". אבל מדוע על העולם לשוב לתוהו ובוהו אם אין ישראל מקבלים את התורה? מהו הקשר בין בריאת העולם לקבלת התורה?

הקשר הזה מתבאר בדברי מדרש אחר [ילקוט בראשית א]: "התורה אמרה, אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם, בונה פלטרין ואינו בונה אותו מדעת עצמו, אלא מדעת האומן, והאומן אינו בונה מדעת עצמו אלא דיסטראות ופינקסאות יש לו לידע היאך הוא עושה חדרים והיאך הוא עושה משפסין, כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה: בראשית - כי ראשית ברא אלקים, שנאמר: "בראשית ברא אלקים", ואין ראשית אלא תורה, כמה דאת אמר: "ה' קנני ראשית דרכי".

ואכן הקב"ה נהג כדרכו של עולם: כאשר בונים מבנה, אין בונים תחילה את הבניין ורק אחר כך מחליטים מה יהיה ייעודו, אלא תחילה קובעים מהו ייעוד הבניין ובחיתאם לייעוד מכינים תוכנית ועל פיה בונים את המבנה. כך נהג הקב"ה בבריאת עולמו: "תורה קדמה לעולם" - תחילה ברא את התורה שהיא התוכנית והייעוד של הבריאה, ואז הסתכל בתורה ועל פיה ברא את העולם, לפי ההסבר הזה הבריאה אינה מטרה אלא אמצעי להגשים בו את מטרות התורה, על כן, אם ישראל לא

יקבלו את התורה - בלי תורה בעולם תהיה הבריאה כלי חסר משמעות ושימוש, ודבר שאין בו שימוש הוא מיותר ואין לו זכות קיום, ויש להחזירו לתווך ובוהו.

לפי זה אנו מבחינים בבריאה בשני שלבים, האחד - שלב התכנון: "הסתכל הקב"ה בתורה"; והשני - שלב הביצוע וההגשמה: "וצא את העולם". כאן נשאלת השאלה: האם הביצוע תואם את התכנון, או שקיים בבריאה פער ביניהם? לכאורה אין מקום לשאלה זו, כי אילו היה מדובר בבשר ודם שהוא מוגבל במעשיו היה מקום לאפשרות שהביצוע יהיה קטן מהתכנון, אבל אצל הקב"ה שהוא כול־יכול, לכאורה אי אפשר שיהיה הביצוע קטן מהתכנון. אך למרות זאת אנו רואים מהמקורות שיש פער בין תכנון הבריאה לביצועה, כמו בדברי רש"י [בראשית א-א הלכותיו מהמדרש ב"ר פ"ב טז]: ברא אלקים - ולא אמר ברא ה', שבתחילה עלה במחשבה לברוא אותו במידת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושיתפה למדת הדין, היינו דכתיב [להלן ב' ד'] "כיום עשות ה' אלקים ארץ ושמים", או דוגמא נוספת מדברי רש"י [שם יא]: עץ פרי - שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא [פסוק יב] "ותוצא הארץ עץ עושה פרי", ולא העץ פרי.

ונשאלת השאלה: מהי הסיבה לפער הזה? מדוע לא ברא הקב"ה את עולמו מלכתחילה בשלמות אלא בחיסרון?

תשובה לכך מצויה בדברי הכתוב: "אשר ברא אלקים לעשות", כי אילו נברא העולם מלכתחילה בשלמות - לא היה לנו, בני האדם, מה לעשות בו. על כן ברא הקב"ה את עולמו חסר, כדי שאנו במעשינו נשלים את החיסרון הזה. השלמת החיסרון הזה של העולם נעשית על ידי קיום רצון ה' המתגלה לנו על ידי התורה במצוותיה ובדעותיה. כך שרק לאחר קבלת התורה, כשיש לנו את התוכנית של הבריאה, אפשר יהיה להשלים אותה - והוה הקשר בין נתינת התורה לקיומו של העולם.

אדם הראשון

בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומושבוים הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי [קה"ד ז]. אדם הראשון בהיותו בן עדן היה במצב עליון מאוד, הרבה יותר ממצב האדם עתה. את מצבו זה של אדם הראשון מתאר הרמח"ל בכמה מספריו, כמו בספרו 'דעת תבונות' בו הוא כותב [דעת תבונות קכא]: "כי קודם חטא אדם הראשון, הנה הוא אדם היה מעוטר ומוכתר בעטרות קדושה ויקר רב מאוד, עד שבקשו מלאכי השרת לומר לפניו קדוש, כמאמרם ז"ל במדרש [ב"ר פ"ה ח, ו], והיה בו מן הדיעה ומן הקדושה וכל שבח מעלה שיעור גדול, להיותו יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, והנה כי כן - מעשיו היו מורעשים כל העולמות ודאי".

וכדי לקבל מושג על מצבו של אדם הראשון אז ביחס למצב האדם היום, כותב שם הרמח"ל: "כי הגופניות של אדם הראשון קודם חטאו היה בערך הרוחניות אשר לו עתה: צאי וחשבי הרוחניות שלו [אז] איך היה". בספרו "דרך ה'" מייחד הרמח"ל פרק שלם למין האנושי בכלל ולאדם הראשון בפרט, ושם [חלק ראשון פרק שלישי] הוא כותב כי אדם הראשון בעת יצירתו היה במצב שקול ומאו הוא נמצא במלחמה תמידית בין הטוב והרע, כדי שיוכל לזכות בשלמותו ביגיע כפיו, והייתה לנשמתו קודם החטא היכולת לזכך את עצם הגוף וחומרו ולהעלותו עילוי אחר עילוי עד שיהיה הגוף ראוי להתלוות עם הנשמה, ואת כל הטוב הזה איבד אדם הראשון בחטאו, ונשאלת השאלה: מהי הסיבה שהתורה מספרת לנו עובדות שהיו פעם ואינן היום? מה יכולים אנו ללמוד מהעובדות הללו לדורות?

באייר תרס"ח נשאל הראי"ה על ידי תלמידו ד"ר משה זיידל מהי דעתו על המחקרים החדשים שבדגם סותרים את פשטי דברי התורה, ועל כך השיב לו הראי"ה, שגם אם אין כל אמת מוכרחת בדעות החדשות, אין אנו חייבים להכחיש ולעמוד נגדן, מפני שהתורה לא באה לספר לנו עובדות פשוטות ומעשים שהיו, כי העיקר בסיפורי התורה הוא התווכח, ההסברה הפנימית שבניינים הכתובים בתורה, לכן את התורה נוכל להסביר לפי שתי התיאוריות: אפשר להסביר לפי התיאוריה שהעולם החל במציאות של חור של זהב, שבתחילה האדם התענג על רוב טובה גשמית ורוחנית, ואחר כך הייתה נפילה בגלל חטא אדם הראשון; ואפשר להסביר את התורה גם לפי התיאוריה שהמציאות החלה מלמטה למעלה, מתחתית מדרגת ההווה כשהיא הולכת ומתעלה. גם זו וגם זו אינן סותרות את התורה, ואף על פי כן אנו מעדיפים לאמץ את התיאוריה הראשונה, לא משום הכרח או לחץ, אלא מפני שבאפשרות הראשונה מונחת אמת חינוכית גדולה, מפני שהתיאוריה שהעולם בתחילתו היה במציאות מושלמת, מלמדת אותנו שאפילו אם יתעלה האדם במעלה הגדולה ביותר, שיהיה מוכן לכל כבוד ועונג, גם אז אין שלמותו מובטחת אם לא ידע לשמר את מוסריותו. כי בהשחית האדם את דרכו, לא זו בלבד שיאבד את כל אשר לו, אלא יוכל להרע לעצמו ולחולדותיו עד דורות רבים מאוד. את הלימוד הזה אנו לומדים מהמציאות של אדם הראשון, שהתחיל את חייו בגן עדן ככל טוב, ואחר שחטא גורש משם.

בדבריו אלו מלמד אותנו הראי"ה מסר לדורות: לא ההישגים שהאדם משיג, הן בתחום הרוח והן בתחום החומר, הם העיקר בחיים, אלא החשוב יותר הוא היכולת של האדם לשמר את היש אשר השיג בחייו, ולנהוג בתבונה לכל יאבד את אושרו שיש לו כבר, ורק לאחר שמירת הקיים עליו להוסיף חיל על החיל אשר לו מכבר, כך על האדם לנהוג בחייו האישיים, כך עליו לנהוג בחיי המשפחה שלו, וכך צריך הוא לנהוג בכל המעגלים הסובבים אותו, בחיים החברתיים/במערכת החברתית ובמערכת הלאומית, שאם לא כן הוא עלול לאבד את כל אשר לו.

כי תשא

ראו קרא ה' בשם בצלאל

במסכת ברכות [נא ע"א] מובא: "אמר רבי יוחנן: שלשה דברים הקב"ה מכריז עליהם בעצמו, ואלו הן: רעב ושובע ופרנס טוב... פרנס טוב דכתיב: 'ויאמר ה' אל משה ראה קראתי בשם בצלאל.' מדוע דווקא על שלושה דברים אלו הקב"ה מכריז בעצמו?

מסביר הרא"ה קוק בספרו "עין איה" [שס]: הכוונה בהכרחו של הקב"ה היא להשפעתו בעולם. אמנם כל מה שמותרחש במצב האנושי מסובב על פי עצת ה' שלבסוף תהיינה ממנו תוצאות להטבת הנפשות להביא אותן לקרבת אלוקים והדעת את ה' וההליכה בדרכיו. ישנן סיבות הפועלות באופן ישיר וישנן סיבות שפועלות את ההטבה בדרך עקיפה. שלושת הדברים הללו - הרעב, השובע והפרנס הטוב - להם יש השפעה ישירה על התנהגות האדם ביחסו אל דעת האלוקים וקרבת עבודתו. לאחר שהוא מסביר שם את ההשפעה הישירה של הרעב והשובע הוא מתייחס גם להשפעתו של הפרנס הטוב, והיא בכך שאישיותו והנהגתו הן המניע העיקרי אל הגדלת המוסר ואור היראה ואהבת ה' ודרכיו בארץ: כי ברבות צדיקים והתרוממות קרן חסידים וישרי לב, דבר זה ישפיע על ההתנהגות המוסרית והרוחנית של כלל החברה האנושית, ללכת בדרך ישרה ולעשות חסד, משפט וצדקה בארץ.

אך עדיין יש לשאול על דוגמת הגמרא: הרי בצלאל לכאורה לא נחשב לפרנס במובן הרגיל של המילה - הדואג לפרנסת הציבור, שהרי בצלאל היה אומן. בעל מלאכה שעשה את עבודתו במעשה המשכן וכליו, אם כך, על שום מה קוראים לו חז"ל בשם "פרנס טוב"?

מסביר הרא"ה ש'פרנס' הוא אדם המשפיע על הציבור ומנהיג אותה; זאת הייתה גם פעולתו של בצלאל במלאכתו, באשר תמונת המשכן וכל כליו וכל הציורים הפרטיים שנעשו במלאכת מחשבת, כולם היו מיד ה' ומטרתם הייתה לעשות רושם על נפשותיהם של ישראל, להביאם לתורה, לתעודה וליראת ה'. השפעת הציורים על האדם יש בה הרבה מכיוון רוח המצייר האמיתי, וכפי התרוממות נפשו של

המצייר למידות קדושות ונעלות, וכפי היטהרות שכלו לטוב ברוח ה', כן יפעלו יותר ציוריו להשכיל ולהטיב. כך זכה בצלאל במלאכתו בהקמת המשכן להשפיע על מוסריותו ותודעתו של העם על ידי ההשראה שקיבלו מהמשכן וכליו, ומסיבה זו גם הוא נחשב "פרנס", שכן השפעת המשכן וכליו פרנסה את תודעתו של הציבור.

מוסיף שם הרא"ה שאף על פי שהמקור העיקרי המשפיע מוסר ואורה על ישראל הוא תורת ה' הכוללת כל אורח חיים למעלה למשכיל, ולכן בדרך כלל אין אנו מרבים להשתמש באמצעים אומנותיים כדי להקים על ידם מערכות של מוסר - שונה הדבר לגבי ציוריו של בצלאל, שמאת ה' נצטוונו לעשותם, ועל כן הייתה בהם הערה רבה לכונן את הנפשות אל הוד המושגים הכלולים בהם, דבר שמשפיע בסופו של דבר על טהרת רוחו של העם כולו, מפני שהם על פי עצת ה' בבניין המשכן ובציורי כליו, ובהצטרף להם גם שאר רוחו וקדושתו של החושב הגדול במלאכת מחשבת, הוא בצלאל, בוודאי שהייתה לכך השפעה על רוחו של העם, מטעם זה אפשר להחשיב גם אותו לפרנס ולרועה ישראל.

כיצד מעמידים פרנס על הציבור

מבצלאל לומדת הגמרא את דיני מינוי המנהיגים: "אין מעמידים פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בציבור, שנאמר: 'ויאמר משה: ראו קרא ה' בשם בצלאל'". וכך דרשו חז"ל: "אמר לו הקב"ה למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבנו של עולם, אם לפניך הגון, לפני לא כל שכן? אמר לו: אף על פי כן לך אמור להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקב"ה ולפניך הגון, לפנינו לא כל שכן?" [ברכות נא, ע"א]. על הדרשיה הזה יש לשאול: אחרי שיש הסכמה של הקב"ה - מדוע דרושה גם הסכמתו של משה רבנו, וכשיש הסכמה של שניהם - מדוע דרושה גם הסכמתם של ישראל?

את הצורך בהסכמה של השלושה - הקב"ה, משה וישראל - מסביר הרא"ה [עין איה שס]: לפרנס דרושים שלושה כישורים: התכונה החשובה ביותר של הפרנס היא המעלות הפנימיות שלו - כמו טהרת הלב, קדושת הנפש והמידות הפנימיות שלה, תכונות אופי וכדומה, ומעלה זו אינה גלויה אלא לה' לבדו שהוא חוקר כליות ולב; אבל מעלה זו בלבד אינה מספקת - המנהיג צריך שיהיו לו גם כישורים מעשיים להנהיג את הציבור, ואת המעלה הזו יוכל להכיר איש חכם כמשה רבנו; ובנוסף לשני דברים אלו צריך המנהיג להיות גם מקובל על הציבור, שידע להנהיגו בדברים ובדרכים המקובלים על ההמון, ועל החלק הזה יש להימלך בציבור. האם המנהיג אכן מקובל עליו?

לפי דברי הרא"ה מעלות הפרנס בכללן הן שלוש: האחת היא הקדושה הפנימית וזוהי הנפש, תכונות הגלויות רק לפני בוחן כליות ולב, השנייה היא החכמה היתרה שדאי שיעזר בה פרנס הדור כדי שיוכל לנהל בתבונה את צאן מרעיתו; מעלה זו אינה גלויה לכל אדם אלא רק ליחידי סגולה, החכמים הגדולים, שהם יוכלו לעמוד

על סוף דעתו של הפרנס המורם מעם ולדעת ערכו, מה שלחמו העם אין בו הכרה, המעלה השלישית היא הכשרונות ההמוניים החיצוניים, שהם ניכרים לכל אדם.

שלוש המעלות הללו צריכות להיות מסודרות בהדרגה: העדיפות הראשונה היא השלמות האלוהית, צדקת הפרנס וחסידותו האמיתית; שנייה לה היא מעלת החכמה המעשית היתרה של הפרנס; השלישית, בתחתית הסולם, היא המעלה ההמונית החיצונית, כאשר בסדר הזה יערכו את המעלות, אז תצליח הפרנסות להנהיג את הציבור בדרכי הטוב וההצלחה בחיים: אבל אם יתהפכו הסדרים, והמעלות החיצוניות (הכריזמה) תהיינה העיקר, אחריהן מעלות החכמה ורק לבסוף המעלות הפנימיות של הקדושה והחסידות, כי אז תסלף הפרנסות את דרכיה.

על פי העיקרון הזה אפשר להבין את השאלות והתשובות של הקב"ה של משה ושל ישראל, כששאל הקב"ה את משה: "הגן עליך בצלאל?" הייתה כוונתו מה דעתו של משה על מעלת החכמה, שהיא גלויה למשה וכיצד בה ועל כך משיב משה: אם לפניך, מוצד המעלות הפנימיות הגלויות רק לריבון העולמים, הגון בצלאל, שזו המעלה העיקרית, כל שכן שהוא הגון מצד המעלה המושנית של החכמה, אז אומר ריבונו של עולם למשה שיציג גם בפני ישראל את השאלה: האם בצלאל הגון לפניכם מצד השלמות ההמונית? ועל כך השיבו ישראל כהלכה: תחילה על המעלות הגלויות רק לקב"ה, ואחר כך על המעלות הגלויות למשה - אם בשתי אלו בצלאל הגון, על אחת כמה וכמה שהוא הגון מצד המעלות ההמוניות, שטפלות להן, מסיים שם הרב שאגב זה אנו לומדים "שראוי להימצא [בפרנס] ג"כ המעלות הנמוכות עם מציאות [המעלות] הגבוהות מהן".

כך כותב הרמב"ם [הל' סנהדרין סי' ה'] על הצורך שתהיינה במנהיג ציבור גם מעלות חיצוניות המרשימות את ההמון: "כשם שבית דין מנוקים בצדק, כך צריכים להיות מנוקים מכל מומי הגוף, וצריך להשתדל ולברוק ולחפש שיהיו כולם בעלי שיבה, בעלי קומה, בעל מראה...". גם הר"ן בדרשותיו [הדורש החמישי] הקשה על דברי הגמרא [שבת צ"א] "אין השכינה שורה אלא על גיבור ועשיר ובעל קומה": הרי אין בבעל קומה מידה טובה ולא מעלה שכלית, ואם כך מדוע יצטרך הנביא להיות עשיר ובעל קומה (אמנם על 'גיבור' נוכל לפרש שצריך להיות אמיץ לבו בגיבורים כשיוכיח עם רב)? ותשובתו של הר"ן היא כי נביא המנבא להמון צריך שישלמו לו לא רק המעלות השכליות אלא גם המעלות ההמוניות כמו "בעל קומה", להיותו יותר נראה אל ההמון בעניין ההידור, שיהיו דבריו נשמעים יותר.

מדוע שבר משה את הלוחות

העוסקים בלימוד "חטא העגל" עוסקים בעיקר בעשיית העגל ובכירור מה היה חלקם של ישראל ומה היה חלקו של אתרן - אירועים שהתרחשו במחנה ישראל; אבל במקביל לדברים שנעשו במחנה ישראל, התרחשו גם על ההר למעלה דין ודברים בין הקב"ה ומשה, הקב"ה אומר למשה: "לך רד!" ומגלה לו את כוונתו

לכלות את ישראל ולעשות את משה לגוי גדול, ומשה עומד בתפילה ומצליח לבטל את הגזירה, ואז יורד עם הלוחות.

לכאורה משה היה יכול לנהוג גם אחרת: לא לרדת עם הלוחות, או להניחם על ההר ולהשאירם שלמים אצל הקב"ה אם לדעתו אין ישראל ראויים ללוחות (שהרי לבסוף שבר אותם), ואם החליט לשבור אותם - יעשה זאת עוד בעודו בהר, ברגע שנאמר לו שישאל עשו את העגל, אבל משה אינו עושה לא את זה ולא את זה, אלא יורד מן ההר עם הלוחות: רק כאשר קרב אל המחנה וראה את העגל ומחולות, חרה אפו והשליך מידיו את הלוחות ושיברם תחת ההר, וכאן הבן שואל: אם חטא העגל מצדיק את שבירת הלוחות, מדוע משה לא שבר אותם עוד בהיותו על ההר, כאשר הקב"ה סיפר לו שישאל "עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו, ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים"? ואם עשיית העגל אינה מצדיקה את שבירת הלוחות, כפי שנהג משה בתחילה בהיותו על ההר, מה גרם למשה לבסוף כן לשבור את הלוחות?

על השאלה הזו ניתנו כמה תשובות שונות: האחת - משה בהיותו על ההר לא ידע כל מה שראה לבסוף למטה במחנה, למעלה על ההר נאמר לו רק על עשיית העגל, וכשירד למטה ראה גם "את העגל ומחולות"; ומסביר ה"אלשיך" שכל עוד החוטא מחעצב על חטאו יש תקווה שישבור ויתקן, אך השמח בעונו אברה תקוותו ח"ו, "על כן כאשר הוגד לו מפי הגבורה (על עשיית העגל) לא הוגד לו היותם שמחים ובלתי מתחרטים על עונם, על כן לא חרה אפו מאוד, אך בראותו העגל ומחולות, שחיו שמחים - אז חרה אפו", כך כתב גם הרמב"ן [לכ"ט]: "בראותי אתכם משחקים לפני העגל - לא יכולתי להתאפק ושבירתי הלוחות".

בדרך זו, שלמטה במחנה נתחדשו למשה דברים שלא ידע למעלה על ההר, הולך גם בעל "עקידת יצחק" [שער חמישים ושלש], הוא מביא שני פירושים מה השתנה אצל משה: האחד - הוא אמנם שמע מהקב"ה שישאל עשו עגל, אך לא חשב שהדברים כפשוטם, אלא שמא עשו דבר מגונה שהקב"ה כינה אותו "עגל מסכה"; או שחשב שלא כולם היו בחטא, וגם שמא עד שיבוא אליהם כבר יחזרו בהם; עד שבא אצלם ונוכח לראות שהדברים כהויתם, ואז הבין שאין הם ראויים ללוחות.

התשובה האחרת היא שאין השמיעה דומה לראייה: "שיתפעל (האדם) למראיהן (של העיניים) יותר ממה שיתפעל למשמע אזניו, אף על פי שלא יהיה בזה ששמע שום ספק", כך או כך, משה בהיותו על ההר עוד קיווה שיש תקווה לעם ישראל להיות ראוי לקבל את הלוחות, אך כאשר ראה את המציאות כהווייתה, הבין שבמצב הזה לא הוכשר העם לקבל את הלוחות, ועל כן בחרתו שבר אותם.

אבל יש גם דרך נוספת, המסבירה ששבירת הלוחות הייתה מתוך דאגה לעם ישראל, כך מובא ב"שמות רבה" [מג א]: "למה הדבר דומה? לשר ששלח לקדש לו אשה (על ידי שליח) ו(האשה לבסוף) קלקלה עם אחר - מה עשה (השליח)? נטל את כתובתה שנתן לו השר לקדשה וקרעה, אמר: מוטב שתדון כפנויה, כך עשה משה: כיון שעשו

מרבבים העושים את התורה

לפי הכתוב: "ורדפו מכם חמשה מאה" החשבון הוא שהאחד ירדוף עשרים, אך בהמשך אומרת התורה: "ומאה מכם רכבה ירדופו", לפי החשבון הזה האחד ירדוף מאה. על כך שואל רש"י: "וכי כך הוא החשבון? והלא לא היה צריך לומר אלא 'מאה מכם שני אלפים ירדופו'?" ומסיק מכאן רש"י: "אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובין העושים את התורה".

לפי הכלל הזה הרי ככל שכמות לומדי התורה גדלה כך צריכה התוצאה הרוחנית להיות מקיפה יותר, וניצחון האמונה על הכפירה היה צריך להיראות יותר בשטח; אך לא תמיד כך הדבר. הנה רבי יוחנן בן זכאי, כשראה שהחורבן קרב ובא, בניסיונו להציל את שארית הפלטה, ביקש את "יבנה וחכמיה" (יש"נ נ"ב), קומץ קטן של לומדי תורה, וממנה החל לשקם את "עולם התורה" שחרב; ואכן בתחילת דרכו של ריב"ז האירה לו ההצלחה פנים, יבנה הפכה למרכז התורה, וחכמיה - למנהיגות הרוחנית של שארית הפלטה. כך נמשך הדבר עד ימיו של רבי עקיבא, אשר העמיד תלמידים הרבה, כמו שמסופר במסכת יבמות [ס"ג ב]: "שנים עשר אלף זוגות תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת ועד אנטיפרס"; והנה לא זו בלבד שהכמות התורנית הגדולה הזו של רבי עקיבא לא גרמה לפריחת התורה, אלא התוצאה הייתה הפוכה: "כולם מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והיה העולם שמם".

רבים שואלים: הרי רבי עקיבא, רבם של אותם עשרים וארבעה אלף תלמידים, הוא שאמר [ספרא קדושים פ"ב]: "ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול בתורה", ובוודאי תלמידיו התחנכו על הכלל הגדול הזה, ורוממות 'אהבת ישראל' הייתה בגרונם, אם כך, כיצד בשעת מבחן לא היו תלמידיו אלו נאמנים לדגל האהבה שאותו נשאו ברמה, ולא נהגו כבוד זה בזה?

ראיתי הסבר יפה של הרבי מלובביץ' רמ"מ שניאורסון [ליקוטי שיחות, ל"ז בטוסד'] שביאר על פי הכלל [במדרש פ"א נא]: "כשם שאין פרצופיהם דומים זה לזה, כך אין דעתן שווין זה לזה", ובוודאי כלל זה חל גם על תלמידי רבי עקיבא, שכל אחד ואחד

השיג את תורתו של רבו לפי דרכו ודעתו; אבל כל אחד מהם, לאחר שלמד מר"ע, החליט שהאמת היא רק כפי שהוא הבין את דברי רבי עקיבא והוא הפירוש האמתי, וכאשר שמע שחברו מוטר את דברי רבם באופן שונה, החליט שהאחר מסלף את דברי הרב, ואם כך - איך אפשר לנהוג בו כבוד, אדרבה, יש לגנות אותו, מכאן באה הפטילה והמידור שנהגו זה בזה.

והנה דווקא רבי יוחנן בן זכאי, שידע שאין בעבודת ה' דרך אחת שכולם צריכים ללכת רק בה, מפני שדעתו של כל אדם שונה מחברו, הוא שביקש מתלמידיו שכל אחד יבקש את דרכו הייחודית לפי הבנתו האישית, ועל כן אמר לחמשת תלמידיו [אבות ט"ז יג]: "צאו וראו איזו דרך טובה שידבק בה האדם", וכל אחד מהם החזיר לו תשובה אחרת: האחד 'עין טובה', האחר 'חבר טוב', השלישי 'שכן טוב', הרביעי 'הרואה את הנולד', והאחרון 'לב טוב'. רק בדרך זו, לאפשר לכל תלמיד מרחב רוחני משלו, הצליח רבי יוחנן בן זכאי לשקם מחדש את 'עולם התורה' שלאחר החורבן.

אף רבי עקיבא, לאחר שראה את הכישלון של עשרים וארבעה אלף תלמידיו, בבואו לשקם מחדש את מפעלו התורני, התחיל בשבעה תלמידים וציווה עליהם: "ראשונים לא מתו אלא מפני שהייתה עיניהם צרה בתורה זה לזה - אחם לא תהיו כן" [קה"ד יא]. כי רק חבורת לומדי תורה ה'מסורגנים' זה לזה ומכבדים האחד את זולתו היא המסוגלת להצליח.

כמו בימי רבי עקיבא גם אנו בזמן הזה. אחרי חורבנו של 'עולם התורה' בשואה שסקדה את עמנו, שוב היה עולמנו שמם מתורה, עד שהתחוללה המהפכה התורנית של דורנו שמילאה ארץ ישראל תורה. אבל הלקח של תלמידי ר"ע צריך לעמוד כל הזמן לנגד עינינו, עלינו לדעת שהצלחתה של מהפכה זו מוחנית בכך שלומדי התורה ינהגו כבוד זה לזה, ועינם לא תהיה צרה בתורה זה לזה; ותתקיים בגו תפילתו של רבי אלימלך מליז'נסק: "ותצילנו מקנאת איש מרעהו, ולא יעלה קנאת אדם על לבנו, ולא קנאתנו על אחרים; אדרבה, חן בלבנו שנראה כל אחד מעלות חברנו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה שום שנאה מאחד על חברו חלילה".

פריחת הארץ כסימן לגאולה

בספרו "מכתבי החפץ חיים", מציין בכמה מקומות רבי אריה לייב, בנו של 'החפץ חיים', את השקפתו של אביו שתקופתנו היא "ימי עקבתא דמשיחא". בפרק 'קיצור תולדות החפץ חיים' בספר הג'ל [עמ' 43] הוא מספר: "בשנת תר"ג שהחלו לגרש את אחינו בני ישראל ממוסקבה התעוררה אז תנועה גדולה לארצנו הקדושה, המגורשים למאות ולאלפים קנו שם קרקעות, נטעו כרמים, יסדו מושבות... באותו זמן קבלתי מכתב מאבי [החפץ חיים] ז"ל ובו הוא מעירני על ההתעוררות הגדולה

"וכון מקדשך"

המחבר: הרב יהושע מגנס

מספר עמודים: 121

שנת הוצאה לאור: תשע"ט

תוכן הספר בקיצור: החוברת עוסקת בסוגיות ימי "בין המצרים" ומחולקת לשני חלקים:

בחלק הראשון מבאר המחבר את אגדות החורבן שבמסכת גיטין על פי תורת המהר"ל, מסביר ומרחיב בצורה קולחת וחיה את הרעיונות. בין הדברים אפשר למצוא הדרכות בעבודת המידות, שמועות נדירות מגדולי ישראל וחיזוק באהבת ישראל.

חלקה השני של חוברת עוסק בעבודת ד' בימי בין המצרים, ימים שבהם עלינו לחוש ביתר שאת את חסרון המקדש והקרבת חסרונות או על הכלל והפרט, ימים שבהם עלינו לצפות לישועה יותר ויותר ולהשתוקק לבניין הבית מהרה, וכמובן בלי לשכוח את תפקידנו בהשלמת חסרון העבודה ע"י תפילתנו "ונשלמה פרים שפתינו".

לאורך כל החוברת בולטת העברת הדברים לדורותינו אלה, דורות הגאולה, והעמקה בהתבוננות על מהלכי הקב"ה בעולמו.

החוברת מסיימת בפרק מיוחד "והפכתי אבלם לששון" המדבר על הגעתנו מהרה בעז"ה לגאולה השלמה מתוך המצב שבו אנו נמצאים ומתוך עבודתנו.

תרומתו של הספר: עיסוק בסוגיות ימי בין המצרים מתוך השקפה גאולית ועמוקה בתהליכי דורותינו אלה.

וכונן מקדשך

לשלושת השבועות

הרב יהושע מגנס

מהדפסה שלישית

העוסקים בקורש:
יניב בכר, מתן זיס
יובל טרספולסקי, בניהו ינקוביץ
עידו מיכאלי, מאיר שמחה שפירא
מאור צוברי, נפתלי קולטה

© כל הזכויות שמורות
יוצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770
להזמנות: מתן 0526080198 (sms)
או באתר www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בחוברת זו, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר
לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן במידה ואחר העיון
והדקדוק נמצאה טעות בחוברת זו נשמח שהמוציא לאור יאיל בטובו לעדכנו
במייל maimhaim10@gmail.com

בית המקדש
בתור מרכז הרוחני של האמה
ומקור החיים הרוחניים
של כל יחיד ממנה,
מצד החזיון הקורש
המרהיב עין בפייו
ומנשא את הרעיון בעוזו אימו
צריך הוא להקנות ברוח בכל יום
אצל כל יחיד מישראל,
כדי להשאיר את נפשו במלא חיה
בתוכיות האמה במצבה השלם.
או ישובו להיחיד כחותיו הנפשיים הרעננים,
שחיי האמונה נחם ההרגש ואורו
פורחים בהם בפרחי הקוד
של שלל צבעים נחמדים למאד.

שמונה קבצים א קמד

תוכן עניינים

טו.....	אגדות החורבן.....
טז.....	"סדר" בחורבן.....
יח.....	משמחה לחורבן.....
כא.....	קמצא ובר קמצא.....
כו.....	ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס.....
ל.....	בין כך ובין כך קרויים בנים.....
לג.....	רבן יוחנן בן זכאי.....
מא.....	חורבן הבית.....
מט.....	עבודת בין המצרים.....
מט.....	הקדמה.....
נא.....	א. ההשתוקקות לבניין המקדש.....
נו.....	ב. תפילות כנגד תמידים תיקנום.....
סה.....	ג. שתי בחינות בבניין בית במקדש.....
פא.....	ד. קרבן התמיד במועדו.....
פח.....	ה. השפעת החורבן על היחיד.....
צה.....	ו. ונשלמה פרים שפתינו.....
ק.....	הציפיה לישועה.....
קו.....	חורבן גוש קטיף.....
קיג.....	הפכתי אבלם לששון.....

בין כך ובין כך קרויים בנים

נתבונן בהמשך:

שדר עלוייה לנירון קיסר, כי אתא שדא גירא למזרח, אתא נפל בירושלים, למערב - אתא נפל בירושלים, לארבעה רוחות השמים - אתא נפל בירושלים.

אמר ליה ליעוקא, פסוק לי פסוקיך.¹

- הוא מבין שמה שמותרש הוא דבר בלתי־שגרתי, והוא רוצה להבין מה קורה כאן. לכן הוא אומר לילד: פסוק לי את הפסוק הראשון שעולה בראשך.

אמר ליה "ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל" וכו'.²
אמר, הקדוש ברוך הוא בעי להחריב ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא? ערק ואזל ואגייר, ונפק מיניה רבי מאיר.³

¹ תרגום: שלח עליהם את נירון קיסר, כשבא [סמוך לירושלים], ורק חץ למזרח [לקסוס קסם], בא [החץ] ונפל בירושלים. [ורק חץ] למערב, בא ונפל בירושלים. [ורק חץ] לארבע רוחות השמים, בא ונפל בירושלים. אמר לילד: פסוק לי את פסוקך.
² יחזקאל כה, יד
³ תרגום: אמר לו [הילד]: "ונתתי את נקמתי באדום ביד [=על ידי] עמי ישראל, ועשו באדום כאפי וכחמתי, וידעו את נקמתי, נאום ד' אליקים". אמר [נירון]: הקדוש ברוך הוא רוצה להחריב את ביתו ורוצה לקנח את ידיו בך! ברח והלך והתגייר, ויצא ממנו רבי מאיר.

זהו סיפור שקשה להבין. גם הסוף של הסיפור אינו מובן: מה הקשר לכך שבסוף יצא ממנו רבי מאיר?

נירון קיסר עושה כאן שני "קסמים", בקסם הראשון הוא זורק חיצים וכולם נופלים בירושלים, והוא מבין שהוא יצליח לכבוש את ירושלים. גם ב'קסם' השני, ששאל ילד פסוק לי פסוקך, שרבנן החשיבוהו כעין נבואה, כמבואר בכמה מקומות בש"ס, הוא שומע שיצליח להחריב את בית המקדש, אבל הוא שומע גם את ההמשך: "ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל", הוא מזדעזע ולבסוף מתגייר.

יש כאן דבר נפלא, הפסוק מדבר על עם ישראל, אותו עם שחטא ועומד לצאת לגלות. זהו אותו עם שהקב"ה כביכול משליך מעל פניו, ועם זאת, הקב"ה קורא לעם ישראל "עמי ישראל", ובנוסף - מבטיח נקמה. לכאורה אין מקום לנקמה, שהרי טוב מאוד שעם ישראל יענש על שחטא. לכאורה לא מגיע לעם ישראל שיהיה להם בית המקדש. אבל, כמו שהגמרא אומרת אחר כך, "כל הפוגע בהם כפוגע בבבת עיניו". גם כשעם ישראל חוטא הוא עדיין עמו של הקב"ה, וכל מי שפוגע בהם כביכול פוגע בקב"ה. עם ישראל, גם במצבים הנמוכים ביותר, שייך לקב"ה.

כשנירון קיסר שומע זאת הוא מתגייר, הוא רוצה להידבק בעם כזה. לכאורה אין במעשה שלו שום הגיון: הוא יודע שעם ישראל עומד בפני חורבן וצרות נוראיות. אם הוא אינו רוצה להחריב את בית המקדש הוא יכול לברוח, אבל אין שום הגיון שיתגייר. למרות זאת מחליט נירון קיסר לעשות מעשה גדול ולהידבק בעם ה', עם ישראל, ומסיבה זו הוא זוכה שיצא ממנו רבי מאיר שמגלה כי "בין כך ובין כך קרויים

בנים²⁰, שישראל הם תמיד בנים של הקב"ה. אפשר להמשיך בכיוון זה: רבי מאיר היה מתלמידי רבי עקיבא וסתם מתניתין רבי מאיר²¹, כלומר: רבי יהודה הנשיא קבע את כל התורה שבעל-פה על פי רבי מאיר, אם כן, רבי מאיר הוא יסוד תורה שבעל-פה – של כל ההלכה. יש כאן שני דברים ברבי מאיר: א. הוא מכיר בקדושת ישראל אף על פי שחטא. ב. סתם מתניתין זה ר' מאיר, יסוד התורה שבעל-פה.

יש קשר בין שני הדברים.

המהר"ל מסביר²² שההבדל בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה הוא שתורה שבכתב כתובה על קלף, על עור בהמה, ותורה שבעל-פה כתובה על ליבם של ישראל, אנחנו הקלף שעליו כתובה התורה שבעל-פה. לכן, רק מי שמכיר בקדושת ישראל ראוי שתצא ממנו תורה שבעל-פה.

בוודאי כל התנאים הכירו בקדושת ישראל, אבל ההכרה של רבי מאיר ש"ישראל אף על פי שחטא – ישראל הוא", שיהודי לעולם אינו מנותק מהתורה כיון שהתורה חקוקה בתוך ליבם של ישראל, היא הכרה כל כך עליונה, עד שבגללה סתם מתניתין היא כרבי מאיר, קביעות תורה שבעל-פה באה דווקא על ידי רבי מאיר, שמדגיש ומלמד אותנו על קדושת כלל ישראל שאינה ניתנת להפקעה.

והדברים מתחברים לדברים בהם פתחנו: החורבן בא על ידי כך שפגעו באדם מישראל. כאשר פוגעים ביהודי, שהוא כל-כך קדוש עד ששום

²⁰ קידושין לו ע"א

²¹ סנהדרין פו ע"א

²² תפארת ישראל פרק סח

חטא אינו יכול לבטל את קדושתו, נפגעת היכולת לפסוק הלכה. בלי הכוח של קדושת עם ישראל אין כוח של תורה שבעל-פה. גירון קיסר שמכיר בקדושת ישראל, ש"בין כך ובין כך נקראו בנים", זוכה שיוצא ממנו רבי מאיר, שלא רק שהוא הקובע ש"בין כך ובין כך קרויים בנים", אלא כל המשנה, יסוד התורה שבעל-פה, מבוססת עליו.

יש כאן יסוד גדול מאוד: היכולת שלנו להבין את התורה שבעל-פה היא על ידי התחזקות בעניינים שבין אדם לחברו, מתוך הבנה שלכל אדם מישראל יש קדושה, ככל שנעמיק בהבנה והכרה זו – נוכל לקבל ולהשיג ביתר קלות את התורה שבעל-פה. מי שאינו מכיר בקדושת עם ישראל, מי שבעיניו הדברים נראים בלתי-חשובים ואינו מעמיק בכך – עלול חלילה להגיע לידי טעות ומכשולות, ר' ישמרנו.

רבן יוחנן בן זכאי

אבא סקרא, ריש בריוני דירושלים, בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה. שלח ליה: "תא בציצעא לגבאי". אתא. אמר ליה: "עד אימת עבדיתו הכי וקטליתו ליה לעלמא בכפנא?" אמר ליה: "מאי איעביד? דאי אמינא להו מידי, קטלו לי". אמר ליה: "חזי לי תקנתא לדידי דאיפוק, אפשר דהוי הצלה פורתא". אמר ליה: "נקוט נפשך בקצירי, וליתי כולי עלמא ולישיילו בך, ואייתי מידי סריא ואגני גבך ולימרו דנח נפשך, וליעיילו בך תלמידך ולא ליעול בך איניש אחרינא, דלא לרגשן בך דקליל את", דאינהו ידעי דחייא קליל ממיטא. עביד הכי. נכנס בו רבי אליעזר מצד אחד ורבי יהושע מצד אחר. כי מטו לפיתחא, בעו

ובטוהרה - היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם⁹⁹. הכריעה של העם היא ביטוי לירידת השפעת העולם, ולאחריה בא פישוט ידיים ורגליים שהוא ביטוי להתרחבות, כלומר: השפעת יורד ומתפשט על כולם. התפקיד של עם ישראל הוא לקבל את השפעת שיש בבית המקדש ולהשפיע אותו על כל העולם, כך שכל העולם יקבל את השפעת האלוהי שיוורד בבית המקדש.

ה. השפעת החורבן על היחיד

בתפילה שלאחר סדר הקרבנות כתוב:

ריבון העולמים, אתה ציוויתנו להקריב קרבן התמיד במועדו ולהיות כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובוטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו.

יש כאן מעבר מלשון רבים ללשון יחיד - בתחילה: "ולהיות כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם", ובהמשך: "ואין לנו לא כהן בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו". מה בא לומר לנו המעבר הזה?

⁹⁹ תפילת מוסף של יום הכיפורים, סדר העבודה

אומר הרב בעולת ראייה⁹⁷:

ואין לנו לא כהן בעבודתו, ולא לוי בדוכנו, ולא ישראל במעמדו. כשהיה בית המקדש קים, וקדושת האומה בכללה עומדת בכל תקף גילוייה, אז הופעת האורה של העבודה וסגולתה הופיעה על כללות הכהונה, כהנים בעבודתם, קדושת הרגש והשירה על כללות הלויים, לויים בדוכנם, קדושת קבלת השפעת רוחנית עליונה זו הופעה על כללות האומה ע"י שלוחיה, ישראל במעמדם. אבל בעונותינו, בחורבן הבית, ואורות הקדש נסתמה דרכם, אזי אין די שאין הקדושה הכללית בהמון מתגלה, אלא אפילו אלה יחידי הסגולה שיש בהם דעה, שהם כאילו נבנה בית המקדש בימיהם (ברכות ל"ג), אינם יכולים כלל להוציא אל הפועל את הכח הקדוש הגנוז בהם. כי חרבן הבית בפועל הלא מעכב הוא, שאין לנו אפילו כהן יחיד, מיוחד בקדושתו, בעבודתו, ולא לוי בדוכנו, ולא ישראל במעמדו.

הרב מדייק: כאשר בית המקדש היה קיים - מדברים בלשון רבים, וכשמדובר על חורבן בית המקדש - הלשון היא לשון יחיד. מחבר התפילה מלמד אותנו שחורבן בית המקדש אינו משפיע רק על הכלל אלא גם על היחידים.

העניין מחברר יותר כאשר מעיינים באגדות החורבן. הגמרא אומרת ש"אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים"⁹⁸, ונשאלת השאלה - האמנם? כל חורבן בית המקדש קרה בגלל הסיפור של קמצא ובר קמצא, בגלל סעודה שבה בעל הבית נהג שלא כהוגן כלפי יהודי אחר? וכי זו

⁹⁷ עולת ראייה ח"א עמ' קסא
⁹⁸ גיטין נה ע"ב. עיין לעיל עמ' יג והלאה.

הסיבה שבגללה בית המקדש נחרב? 'מוסרניק' היה עונה: אמנם כן! ובאמת חשוב שכל יהודי ירגיש שכל העולם עומד עליו²². המהר"ל אומר באופן נוסף²³:

ויש לך להתבונן, מה עשה קמצא, ומה פשעו ומה חטאו שאמר 'על ידי קמצא חרב ירושלים'. אבל יש לך לדעת, כי על ידי זה שהיה באותו הדור שנאת חנם ומחלוקת, ודרך המקום שיש בו שנאת חנם שיקח לו אוהב לחלוק עם אחר ששונא לו. וזה היה כאן, שהיה רחמיה קמצא. וזאת האהבה עצמה הוא באמת חלוק ופירוד ומחלוקת כמו השנאה, כי על ידי זה נעשה מחלוקת. ולפיכך האוהב הזה נקרא 'קמצא', שאין התקשרות זה רק כדי לחלוק על אחרים. והנה הפרוד והחלוק נאמר על המתחברים להיות אוהבים על זה הדרך. לכן נקרא בעל המחלוקת 'בר קמצא', שיש בו המחלוקת ביותר, והוא יותר גרוע. ומי שלא היה בו המחלוקת, רק שהיה מתחבר אל מי שהיה בעל המחלוקת, נקרא 'קמצא'.

המהר"ל מסביר שהחורבן לא קרה בגלל הסיפור המסוים של קמצא ובר קמצא. אמנם זהו סיפור יסודי שאכן היה ה"מכה בפטיש" שהביא את החורבן באופן מעשי, אבל הסיפור משקף את כללות המציאות החברתית שהייתה באותה תקופה. מה שרואים בסיפור אצל היחיד - אצל קמצא ובר קמצא - מדגים את המצב שהיה אצל הכלל. המהר"ל מרחיב זאת אף יותר, ואומר שלא במקרה לאחד קוראים "קמצא" ולשני "בר קמצא". החברה הייתה כל כך מפולגת, מקולקלת

²² קידושין מ ע"ב

²³ נצח ישראל פרק ה

ומדורדרת עד שהקשרים בין בני האדם התבססו על השאלה "נגד מי אני" - אם אני שונא של פלוני, אני יכול להיות חבר של אלמוני. היו מערכות שלמות של קבוצות השונאות זו את זו. כך החברה הייתה בנויה - כתות כתות.

מהמהר"ל אנו למדים עקרון חשוב: כאשר אנו מסתכלים על המציאות של הפרט - אנו יכולים פעמים רבות להבין מהו מצב הכלל. הפרט אינו מנותק מן האווירה הכללית וממה שקורה אצל הכלל.

כולנו - בין אם נרצה בכך ובין אם לאו - פועלים באופן טבעי על פי המוסכמויות החברתיות. ואנו מנסים לחיות את חיינו מסביב להן. דבר זה מאוד מסוכן, כי המוסכמויות החברתיות בנויות על הרמה של החברה, שאינה תמיד רמה גבוהה. שאלו פעם את ר' נפתלי אמסטרדם²⁴ האם ניתן לחיות בעולם שלנו על פי תורת המוסר, והוא ענה שבשוק הדגים של וילנא (כנראה שם היה השוק השחור) זה באמת יהיה קשה. אין זה פשוט להיות שונה מהחברה, הדבר דורש הרבה כוחות נפש. ב"ה, בישיבה אנו חיים באווירה נפלאה של גן עדן, אבל כולנו יודעים שמחוץ לישיבה המושכל החברתי הבסיסי אינו להמשיך לאחר התיכון לישיבה גבוהה, ושאיך זה תמיד פשוט ללמוד למרות זאת²⁵.

²⁴ אחד משלושת תלמידיו הגדולים של רבי ישראל סלנט מקים תנועת המוסר.

²⁵ פעם הייתה תקופה שבה היו חמונות לא צנועות בתחנות האוטובוס בירושלים, וכמוכן שזה היה חמור מאוד. היו אנשים שהיו שורפים תחנות אוטובוס כמחאה על כך, וקמה קבוצה של תלמידים בישיבה שרצו לשלוח מכתב לעיתונות הכללית שמצד אחד אנו כמוכן מתנגדים לתמונות, אך

קיימו וקיבלו - שיחות ומאמרים בענייני פורים מרבני ישיבת מרכז הרב

יצא לאור באדר ב' התשע"ט,

הספר מונה 265 עמודים.

הספר מחולק לשלושה שערים: השער הראשון 'מחיית עמלק' עוסק בתכני פרשת זכור הנקראת לפני חג הפורים בבירור עניין קריאת זכור זכירת ומחיית עמלק, שער שני 'עיצומו של יום' העוסק במצוות יום הפורים עצמו, והמצווה המיוחדת של השמחה בפורים 'עד דלא ידע', ועניינו של היום הגדול - משצעות הנס שבעברו נקבע החג, גודל הארת הקדושה המתגלה בו ביום, ושער 'מגילה נקראת' על מגילת אסתר בו מובאים צדדים שונים על מצוות קריאת המגילה וביאורה. כאשר בכל שער יש שיעורים ערוכים ומאמרים שכתבו רבני ישיבת מרכז הרב, בעבר ובהווה, כגון: ראשי הישיבה הרב אברהם שפירא הרב הראשי לישראל, והרב שאול ישראלי חבר מועצת הרה"ר. והרב עזוי קלכהיים זכר צדיקים לברכה.

השער המרכזי והארוך שבספר - הוא השער השני 'עיצומו של יום' שם מבוארת הארת יום הפורים משמעות הנס הגדול, ובירור בענייני המצוות ומצות השמחה 'עד דלא ידע'. בשער זה מובא מאמר ארוך של הרב איתמר אורבך שליט"א לשעבר רב היישוב חשמונאים ור"מ במרכז הרב, אשר מבאר בביאור הלכתי והשקפתי-אמוני את דברי הגמרא "חייב איניש ליבסומי בפורי"א", הרב אורבך הידוע בכשרונו בהצגת הדברים בצורה נפלאה, מעמיק בידע הלכתי בנושא ונותן מבט הלכתי-אמוני על הסוגיא במצוות היום. מאמר נוסף הוא מאמרו של הרב אבינועם זומר שליט"א גם הוא ר"מ במרכז הרב, אשר פורס את ההיבטים השונים בפורים החל בשנה מעוברת כאשר יש חודש אדר נוסף - אדר א' ואדר ב' - מבאר את חגיגת הפורים באדר השני.

הספר נותן מבט אמוני מחובר ביסודות עמוקים לתורת הרב קוק ולתורת ארץ ישראל - מתוך היבט שחג הפורים הינו עוד נדבך בגאולת ישראל, מתוך הסתכלות רחבה ועמוקה למה שזכינו בדורנו בתקומת המדינה ובהתקדמות שיבת ישראל לארצו. המבט האמוני נובע מתוך בירור הלכתי מעמיק במצוות חודש אדר וימי הפורים - כבירור קריאת פרשת זכור אשר היא מצווה מדאורייתא, בירור קריאת המגילה, חיבור פורים ויום הכיפורים ונותן היבט חדש לקורא על מצוות יום הפורים: מגילה, משלוח מנות, מתנות לאביונים ומשתה ושמחה. תרומה זו הן במישור ההלכתי והן במישור האמוני-רעיוני, מציבה את הסזפר בשורת הספרים הראשונה הנותנת מבט מקיף על חג הפורים.

קיימו וקיבלו

שיחות ומאמרים בענייני פורים
מרבני ישיבת מרכז הרב

קיימו וקיבלו

שיחות ומאמרים בענייני פורים
מרבני ישיבת מרכז הרב

יצא לאור ע"י מים חיים ♦ ירושלים עיר הקודש תובב"א

אדר ב' תשע"ט

העוסקים בקודש:

מתן זיס,
יובל טרספולסקי,
בניהו ינקוביץ,
מאיר שמחה שפירא,
מתניה קרוטהמר.

© כל הזכויות שמורות

יצא לאור ע"י מים חיים

לתרומות והנצחות: מנדי 0505838770
להזמנות: מתן 0526080198 (sms)
www.maimhaim.com

עיצוב כריכה: איתמר ינקוביץ
הפקת דפוס 'עטרת'

הרבה כוחות ומאמצים הושקעו בחוברת זו, וכבר אמרו "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלי טעויות". לכן אם אחר העיון והדקדוק נמצאה טעות בחוברת זו נשמח שהמוצא יואיל בטובו לעדכננו במייל maimhaim10@gmail.com

הַהֶאֱרָה הַנִּמְשָׁכֶת בַּיּוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה
הִיא מִמֶּשׁ מִצַּד קְדֻשַׁת הַגּוֹף הַיִּשְׁרָאֵלִי.
כִּי קִיְמוּ וְקִבְּלוּ בּוֹ אֶת הַתּוֹרָה בְּרָצוֹן,
מִה שֶׁהָיָה קֶדֶם לָכֵן
מוֹדְעָה רַבָּא לְאוֹרֵיתָא,
וְזֶה הָאֵנֶס לֹא הָיָה כִּי אִם לְגוֹפִים,
כִּי הַנֶּפְשׁוֹת נִהְנוּ מֵאֹרֶת הָעֵלְיוֹן
וְזֶה רָצוֹנָם וְכְבוֹדָם
לְקַבֵּל עַל עֲצָמָם עַל תּוֹרָה וּמִדּוֹת
אֲבָל הַגּוֹפִים עוֹד לֹא נִתְקַנּוּ לְגִמְרֵי
עַל כֵּן הָיָה כָּבֵד עֲלֵיהֶם עַל תּוֹרָה.
אֲמָנָם כְּשֶׁשָּׁחָה לְעַפָּר נֶפֶשׁ
וְהָמָן הָרַע רָצָה לְשַׁלֵּט בְּגוֹפָם,
וְכֹאשֶׁר הָיָה ד' לָהֶם לִישׁוּעָה
נִפְדָּה גּוֹפָם מִהַכּוֹחוֹת הָרָעִים,
וְלֹא נִמְצָא בָהֶם רָצוֹן
כִּי אִם בְּלֵב אֶחָד
לְאַבְיָהֶם שְׂבֻשָּׁמִים.
עַל כֵּן בַּיּוֹם הַזֶּה
לְעֵד הַצִּלָּלִים יְנוּסוּ.

(עולת ראייה)

**" הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד
במחיצתם"**

לעילוי גשמות

**שגב פניאל אביחיל בן אלישב ומוריה הי"ד
יונתן יצחק אלדר בן שמואל ודרור ואביטל הי"ד
יוגדב חיים הירשפלד בן צמח יהודה ואלישבע הי"ד
גריה כהן בן יצחק ואיילה הי"ד
יוחאי ליפשיץ בן טוביה וצופיה פנינה הי"ד
דורון מהרטה בן מקונגט וטג'ה הי"ד
אברהם דוד מוזס בן גפתלי ציפוריה הי"ד
רועי אהרון רוט בן יעקב ואורלי הי"ד**

ת.ג.צ.ב.ה

**שעלו בסערה השמימה ביום ל' באדר א' תשס"ח
”וגיתי - דמם לא זקיתי, וד' שוכן בציון”**

תוכן העניינים

◆◆◆ מחיית עמלק ◆◆◆

- 19מלחמת עמלק.
מרן רה"י הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
- 25מלחמת שאול בעמלק.
הרב איתמר אורבך
- 29פרשת זכור.
הרב אורי רותם

◆◆◆ עיצומו של יום ◆◆◆

- 29 "קיימו וקיבלו היהודים" - אמונה, תפילה ותורה.
מרן רה"י הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל
- 63קבלת התורה מאהבת הנס.
מו"ר רה"י הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא
- 79לבוש מלכות.
מו"ר רה"י הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא
- 91כתבוני לדורות.
הרב יעקב פילבר
- 103קדושה הבאה מלמעלה.
הרב יהושע מגנס
- 115פורים ויום הכיפורים.
הרב יגאל לרר
- 125אסתר סוף כל הנסים.
הרב יגאל לרר

135	קדושת הפורים.....
	הרב דוד חי הכהן
147	חייב איניש לבסומי בפוריא.....
	הרב איתמר אורבך
151	סוד הניגון.....
	הרב איתמר אורבך
159	עד דלא ידע.....
	הרב יאיר גזבר
173	תשועתם היית לנצח.....
	הרב פנחס מונדשיין
181	פורים בשנה מעוברת.....
	הרב אבינועם זומר
195	השמחה בעבודת ד'.....
	הרב אברהם ישראל סילבצקי

◆◆◆ מגילה נקראת ◆◆◆

211	בימים ההם בזמן הזה.....
	מרן רה"י הרב שאול ישראלי זצ"ל
213	הדור קבלוה.....
	מרן רה"י הרב שאול ישראלי זצ"ל
217	פתיחות החכמים למגילה.....
	הרב עוזי קלכהיים זצ"ל
229	גאולתם של ישראל.....
	הרב איתמר אורבך
235	עשה רצונך כרצונו.....
	הרב יורם מושקוביץ

נספח תמונות שמחת פורים בישיבה בבית הרב 264

הקדמה

שמחה גדולה היא לנו בהישמע 'קול רינה וישועה באהלי צדיקים' ומאהליהם חוצה, בכינוס דברי רבותינו שבישיבה הקדושה 'מרכז הרב', לקראת ימי הפורים ובהוצאתם לאור עולם.

"למנצח על איילת השחר - זו אסתר" (מדרש תהלים כב). בדורנו, דור גאולה, הזוכה לחזות בנביטת הזרעים הטמונים בגאולת אסתר, מתבקש הוא לחזור ולהעמיק באותה גאולה ראשיתית, לבחון כיצד מורה היא לנו את הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה, בדרך התורה הגואלת שלמדנו מרבותינו זצ"ל ומתלמידיהם, מעתיקי השמועה, רבני הישיבה שליט"א.

על הפסוק: "קיימו וקיבלו היהודים עליהם... להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה", דרשו חז"ל: 'קיימו מה שקיבלו כבר - הדור קבלה בימי אחשוורוש'. בימי מרדכי ואסתר קיבלו ישראל את התורה מחדש, באהבה וברצון. וכן דרשו חז"ל את הפסוק: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" - 'אורה זו תורה'.

מעלתם של ימי הפורים נשגבה עד מאוד, כדברי מרן הראי"ה קוק זצ"ל (עולת ראיה ח"א עמ' תלט [תעו]): "ידענו מדברי חכמים אמתיים שהארת פורים גדולה למאוד וקדושה גדולה מאירה בו בעולם". הארת ימי הפורים המתנוצצת בכל שנה, מעוררת בנו רצונות וכוחות חדשים של התמסרות לתורה ולקיומה. אמנם כדי לקבל מקדושתו של פורים ומהארתו הגדולה יש להכין את הכלים - בלימוד ובהתבוננות בענייני היום ומצוותיו ובמשמעות הנס שנעשה בו.

ספר זה, שהוא כינוס של שיחות ומאמרים של רבני ישיבת 'מרכז הרב' בענייני פורים, בא לסייע לכל מי שחשקה נפשו להתכונן כראוי לימים אלה.

הספר מחולק לשלושה שערים: השער הראשון, 'מחיית עמלק', עוסק בתכני פרשת 'זכור' הנקראת לפני פורים ומכינה אליו - זכירת עמלק וחובת מחייתו. השער השני, 'עיצומו של יום', כולל את ענייני היום עצמו: משמעות הנס שבעבורו נקבע, גודל הארת הקדושה המתגלה בו, ומצוותיו, שהיחודית שבהן היא ריבוי השמחה 'עד דלא ידע'. בשער השלישי, 'מגילה נקראת', מובאים מאמרים סביב צדדים שונים במגילת אסתר.

רוב המאמרים נערכו משיחות שניתנו בישיבה כהכנה לימי הפורים, וחלקם נכתבו על ידי הרבנים עצמם.

תודתנו למורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון הרב יעקב אלעזר כהנא שפירא שליט"א שטורח ועמל ללא לאות בהרבצת התורה ובהעמדת תלמידים הרבה, בניהול הישיבה על מכונה והרחבתה, ומעודדנו תדיר לעסוק במלאכת הקודש. יעזור ד' יתברך שיאריך ימים על ממלכתו לאורך ימים ושנים בבריאות ובשמחה, להגדיל תורה ולהאדירה, לרומם קרן ישראל, תורתו וארצו.

כמו כן מודים אנו לרבני הישיבה שליט"א, המדריכים אותנו בנתיבותיה של תורת אמת, שכתבו, בדקו והגיהו את המאמרים כדי שיצא הדבר מתוקן מתחת ידינו.

תודה לרב אברהם ישראל שריר שליט"א שנהג בנו טובת עין ונתן לנו רשות לפרסם מדרשותיו של חותנו מרן ראש הישיבה הרב שאול ישראלי זצ"ל, וכן לרב חיים זק"ש שליט"א על העצות והסיוע.

תודה לכל מי שסייע ונטל חלק במלאכה: דביר אביחי, חיים אוברמן, אסא אלדר, אורי אלטשולר, דוד יהודה אשכנזי, ברוך בוארון, נדב ברוכי, שלום הלל דאום, אוראל דלבריאן, אריה זלצר, ניסן אריה זק"ש, יצחק חורי, איתמר ינקוביץ', ינון אליה יצהרי, אריאל שלום כהן, ראובן כהן, איתמר כחלון, רון לבל, אריאל מוריס, עידו מיכאלי, הלל מגדלבאום, מלאכי פוזן, יהונתן פיינברג, אורי שלמה פרום, אלחנן פרידמן, יהודה פריימן, נפתלי קולטה, בנימין רוזנברג, יאיר רוזנברג, דוד רותם, אליהו שדה, עמיחי שטיינברג, אליה שטיינר, מרדכי שנדורפי, ולכל מי ששמח לעזור לנו בכל הנדרש. כולם יבורכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב.

וכמובן, מודים אנו לד' יתברך ששם חלקנו מיושבי בית המדרש הגדול והקדוש הזה, לדבקה בו ולהגות בתורתו, וזיכנו לברך כעת על המוגמר.

נסיים בתפילה שמתוך הארת פורים נזכה ו"נִמְלֵא עַז ד', כי שומר ישראל לא יטש לעד את עמו, וכימי עולם יפליא עמנו נסיו וחסדיו, ולעיני כל הגויים יראה ישועתו לעמו וצאן מרעיתו... וירשו בית יעקב את מורשיהם, וכל שונאיהם יהיו אפס, כי ישוב ד' לשוש עלינו כאשר שש על אבותינו, ושרידי זכר עמלק וכל אגפיו מהרה ימחו, והיתה לד' המלוכה, ודגל גוי צדיק שומר אמונים ירומם אף ינשא, ושבו בנים לגבולם, בימינו לעינינו בקרוב" (אגרות הראי"ה ח"א אגרת קכו), אמן.

המערכת

ציוני מקורות בספר:

בספרי המהר"ל ציינו לפי מהדורת לונדון.

בעולת ראייה ציינו את העמודים לפי המהדורה הישנה, ובסוגריים מרובעות לפי המהדורה החדשה.

מחיית עמלק

מלחמת עמלק

מִרְיָהוּ הָרַב אֲבִרָהֶם אֶלְקָנָה כְּהֵנָא שְׁפִירָא זַצ"ל

נבואה למחיית עמלק

"שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה" (סנהדרין כ"ב). ורש"י (ד"ה שלוש) הקשה ברמז: הרי יש עוד מצוות שמצווים בהן כשבאים לארץ ישראל? ותירץ ששלוש מצוות אלו תלויות זו בזו לעשותן כסדרן.

בדרך אחרת נראה לומר ששלוש המצוות האלו נמסרו על ידי נביא. והיינו שקיומן דווקא על פי נביא, ולכן נמנו ביחד. בניין המקדש - כפי שכתוב בספרי (ראה, סב): "כי אם אל המקום אשר יבחר ד' - דרוש על פי נביא"; מינוי מלך - איתא בספרי (שופטים, קנז) "שום תשים עליך מלך אשר יבחר ד' אֶלְקִיךָ בו - על פי נביא"; וכן במלחמת עמלק דכתיב בה "מלחמה לד' בעמלק", יש לומר שהיא דווקא על פי נביא¹.

בזה מובן שאף על פי שיהושע התחיל בעניין מחיית עמלק עוד במדבר, מכל מקום לא מחה את עמלק בכניסתו לארץ, כיוון שלא בא לו על זה ציווי מהנביא. אמנם יש לדקדק כי יש שני סוגים של מלחמה בעמלק: מלחמת עמלק ומחיית עמלק. מלחמת עמלק נוהגת בכל דור ובכל זמן שעמלק מיצר לישראל ורודפם [וידוע בשם הגר"ח מבריסק שאמר שכל שונא שרודף את ישראל יש דין של עמלק], אך מחיית עמלק היא מצווה שנתייחדה בתוך שלוש מצוות אלו "להכרית זרעו של עמלק", והיא דווקא על ידי נביא ומלכות.

¹ ועיין 'מנחת אברהם' חלק א', עמ' רעד-ערה בעניין שלוש המצוות הללו.

מחיית עמלק על ידי מלכות

בגמרא (שם) ראינו כי מחיית עמלק היא עניין של מלכות, שכן דווקא אחרי העמדת המלך שייכת מצווה זו, והיינו משום שמחיית עמלק היא הנהגת הסדר בעולמו של הקב"ה, ועל כן מסורה המלחמה דווקא למלך על פי ציווי של נביא. על כן התייחדו למלחמה זו משה, יהושע ושאל, ולאחר מכן באה אסתר שהייתה מלכה ונפל המן בידיה. ובפסיקתא דרב כהנא (סוף פרשה ג): "מדור דור - מדורו של שמואל עד דורו של מרדכי ואסתר", שמשמייים נכתב באיזה דור יכולה המלכות להילחם בעמלק.

לכן כאשר ניגשה אסתר ניגשה לפעול את פעולתה (אסתר ה, א) "ותלבש אסתר מלכות", והיינו כיוון שמלחמה זו היא עניין של מלכות ועניין של הנהגת סדר העולם. כמו כן מצאנו בחז"ל (מגילה טו ע"ב): "אמר רבי לוי: כיון שהגיעה לבית הצלמים - נסתלקה הימנה שכינה... שמא על שקראתיו כלב, שנאמר 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי'. חזרה וקראתו אריה שנאמר 'הושיעני מפי אריה'". כי גם על אחשוורוש יש הקפדה שלא ייקרא כלב, שאם כן אין זו מלחמת עמלק, שהרי בכוחו הייתה מלחמת מחיית עמלק, אלא נקרא אריה דווקא.

בסעודה דנה אסתר עם המלך ואמר לה "עד חצי המלכות", והיינו שמלחמת עמלק יש לה עניין עם סדר המלכות. ודרשו חז"ל (שם) "עד חצי המלכות ותעש - חצי מלכות ולא כל המלכות, ולא דבר שחוצץ למלכות, ומאי ניהו - בניין בית המקדש".

יש להבין כיצד בניין בית המקדש קשור במלכות. ונראה לומר כי בניין המקדש היו חלק ממלכות ישראל, שכן הרמב"ם מונה את מצוות בניין בית הבחירה בשני אופנים ולכל אחד מביא מקור מפסוק אחר: בהלכות בית הבחירה (א, א) - "מצות עשה לעשות בית לד'... שנאמר 'ועשו לי מקדש'", ובהלכות מלכים (א, א) - "לבנות בית הבחירה שנאמר 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'", והיינו כי חלק ממלכות ישראל היא בהקמת בית המקדש. כמו כן, חלק מבניין בית המקדש מושלם דווקא על ידי מלכות ישראל. דבר זה ניתן לראות בסדר הברכות בתפילת עמידה: בברכת "ולירושלים עירך" אנו מוסיפים "וכסא דוד מהרה לתוכה תכין", וזאת בנוסף על הברכה המיוחדת על מלכות בית דוד "את צמח דוד...". דהיינו, חלק מבניין בירושלים כולל גם את "כסא דוד". ומה שמכונה המלכות כאן דווקא בשם 'כיסא', נראה לפרש שהיינו על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין קא ע"ב) "אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד", שזהו כסא המיוחד לדוד בבית המקדש.

אמנם אם הכוונה שאסתר ביקשה על בניין המקדש, אין מובן מהו הביטוי "חצי המלכות", ומדוע לא ביקשה על כל המלכות. ונראה לומר כי בגמרא (מגילה יב ע"ב) אמרו שאמו של מרדכי מיהודה ואביו מבנימין, ואם כן אסתר שהייתה קרובה

למרדכי מצד אביו הייתה רק מבנימין, ועל כן יכלה לדרוש רק 'חצי', היינו את החלק השייך לבנימין, ולא את החלק השייך ליהודה.

מלכות וצניעות

"לא יגרע מצדיק עיניו, בשכר צניעות שהיתה בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול, ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר" (מגילה יג ע"ב). פירש רש"י: "לא יגרע מצדיק עיניו - שנותן עיניו במעשה הצדיקים לשלם להם אף לימים רבים מדה במדה". ולכאורה צריך ביאור: הרי פשיטא שהקב"ה נאמן לשלם שכר, כפי שאומרת המשנה (אבות ד, כב) "הוא הדין... והוא עתיד לדון", וזהו מעיקרי האמונה.

אלא יש לומר שהשכר הוא הצניעות עצמה, שמכוח הצניעות של אסתר התגלגלה הישועה. ויש לפרש כי דרשת חז"ל היא מהמילה 'עיניו', כמו "מעניי העדה" (במדבר טו, כד), והכוונה שפוסק מלכות לצדיק².

עוד יש לפרש שרוצה לומר שלמרות שהצדיק מקווה שיגמלו לו מיד, וכמו ברחל שרצתה בבנים מיד, על זה אמר 'כי לא מחשבותי מחשבותיכם', ויש ששכרם דווקא לדורות רבים אחר כך, ובמיוחד שכר המלכות שתפקידה להילחם בעמלק, שהוא עניין הנהגת העולם, ועל כן מופיע רק בזמנו המיוחד.

תורה ומחיית עמלק

"שמעון בר בא בשם ר' יוחנן: 'וזכרם לא יסוף מזרעם', מיכן שקבעו לה חכמי מסכת" (ירושלמי מגילה ב, ד), והיינו שקביעת דבר לנצח היא דווקא בדרך של תורה שבעל פה, וגם עצם הניצחון על עמלק צריך להיכתב בתורה שבעל פה כדי שיהיה לו קיום [וכעין זה יש לפרש מה שאמר דוד המלך "הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי" (תהלים מ, ח)], והיינו שמזמורי התהלים הם תפילות שדוד המלך התפלל מעצמו, אבל לאחר מכן נעשתה מהם מגילת ספר].

על כן קיום מחיית עמלק הוא גם על ידי לימוד הלכות אלו של מחיית עמלק, כמו שמצאנו בגמרא (מגילה ד ע"א) "חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולשנותה ביום", ובגמרא שם יש הוה-אמינא שהכוונה לקרוא את המגילה בלילה וללמוד עניינה

² ועיין במהרש"א (חי' אגדות שם) שכתב שדרשו על סמך הסיפא של הפסוק "ואת מלכים לכסא". לפי הנ"ל גם ברישא מפורש עניין המלכות.

ביום, ורק למסקנה יש לחזור על הקריאה ביום. וראה פירוש הראב"ד לתורת כהנים (פתיחה לפרשת בחוקת) שכתב שזכירת עמלק הוא גם בלימוד הלכותיה - על מה שכתוב בתורת כהנים: "וכן הוא אומר 'זכור את אשר עשה לך עמלק', יכול בלבך, כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכחת לב אמורה, הא מה אני מקיים 'זכור', שתהיה שונה בפך", פירש הראב"ד: שתהיה שונה הלכות מגילה. והיינו שהמלחמה עם עמלק היא רוחנית ביסודה, ועל כן מסורה היא דווקא לתלמידי חכמים.

בפרשה זו של מלחמה בעמלק נתחדשה פרשה ראשונה של מסירת תורה שבעל פה: "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע" (שמות יז, יד). ומיוחד הוא יהושע לעניין זה שהיה התלמיד הראשון של מסורת התורה שבעל פה: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע" (אבות א, א). ועיין בכלבו (סי' מה) שכתב על מה שתקנו חז"ל לקרות בט"ו בערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: "וכדי שיהיה זכרון לארץ בנס זה תלו הדבר בימי יהושע, ויחשבו כאלו הן עתה מוקפין אף על פי שהן חרבין, אמנם צ"ע למה לא תלו הדבר במשה ואהרן, ואפשר כי מפני כבודו של יהושע שהיה נלחם ראשית עם עמלק תלו בו הדבר". ויש לפרש שיהושע קשור בצורה מהותית למלחמה בעמלק, מכוח קישורו לתורה שבעל פה.

שירת התורה

על כן דווקא ליהושע, תלמיד משה, נאמר: "צא הלחם בעמלק" (שמות יז, ט), ודווקא ליהושע אמר המלאך "עתה באתי", על דברי תורה באתי (מגילה ג ע"א), ופירושו בתוס' (שם ד"ה עתה): "פירש ריב"ן על דברי תלמוד תורה באתי דכתיב ביה 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'". תוס' מחדש שהתביעה הייתה לא סתם על ביטול תורה, אלא שיש לדעת שהתורה היא שירה, ומעלתה של שירה היא שאין לה הפסק, שירה היא כל הזמן.

על דוד המלך נאמר שהיה "יודע נגן" (שמואל א' טז, יח) ופירושו בגמרא (סנהדרין צג ע"ב) שידע לשאול ולישא וליתן בתורה. צריך ביאור מפני מה המשא ומתן בתורה נקרא 'יודע נגן'. והתשובה היא כפי שאמרנו, כי התורה היא בחינת שירה שאין לה הפסק, ועוד כי הניגון הרי הוא מרומם את האדם, וגם המשא ומתן בתורה, להקשות ולתרץ, מעלה ומרומם את הלימוד ואת הלומד, וזהו שבחו של דוד שהיה יודע נגן. ופסוק זה נאמר לתאר את דוד בפני שאול בעת שסרה ממנו רוח ד', ומכאן יש ללמוד שעל ידי שירת התורה תשוב רוח ד'. המאורע הכתוב שם, "ורוח ד' סרה מעם שאול", הוא לאחר ששאול נכשל במלחמת עמלק והגיע זמנו של דוד שנמשח על ידי

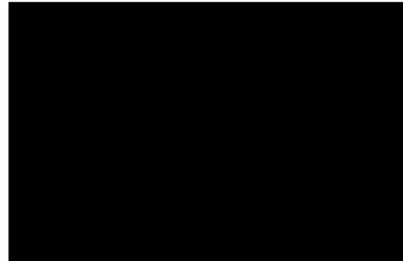
שמואל, ואחר כך סרה משאול רוח ד', והביאו לפניו את דוד היודע נגן, ומשם החל שמו לגדול בעם ישראל עד שנהיה מקובל על העם.

וכן כתב בהגדת אסתר (מובא בתורה שלמה) על מרדכי היהודי, שנקרא 'איש ימיני' מפני "שהיה עוסק בתורה שניתנה בימין שנאמר 'מימינו אש דת למו'", ובהיותו איש ימיני זכה למחיית עמלק.

בניהו ינקוביץ

שם :

כתובת מגורים

כתובת אי מייל

מספר טלפון נייד

האם קיבלת מהספרייה
הלאומית מכתב ובו התבקשת
למסור?

במכתב מופיע מספר הזמנה POL-10521

סוג הקובץ ספר

שם הספר מתנת חלקו

שם המחבר הרב יעקב פילבר

האם הקובץ/הפרסום יצא לאור כן
בישראל?

העלאת קבצים [מתנת חלקו.pdf](#)

Type a question ספר

כתובת מגורים Israel

[Create a Jotform](#)

!Now create your own Jotform - It's free